

Народна банка на Република Македонија

Дирекција за финансиска стабилност, банкарска регулатива и методологии

Извештај за банкарскиот систем и банкарската супервизија во Република Македонија во 2010 година

април, 2011 година

СОДРЖИНА

I. БАНКАРСКИОТ СИСТЕМ ВО 2010 ГОДИНА	6
1. Структура на банкарскиот систем.....	6
1.1. Пристап до банкарски услуги.....	6
1.2. Вработеност во банкарскиот систем.....	8
1.3. Сопственичка структура на банкарскиот систем.....	9
1.4. Пазарно учество и концентрација на банкарскиот систем	11
2. Активности на банките.....	14
2.1. Степен на финансиско посредување.....	14
2.2. Биланс на состојба на банките.....	20
2.3. Биланс на состојба на одделните групи банки	25
2.4. Кредитна активност на банките	28
2.5. Депозитна активност на банките	40
3. Ризици во банкарското работење.....	44
3.1. Кредитен ризик	44
3.2. Ликвидносен ризик.....	60
3.3. Валутен ризик	69
3.4. Ризик од несолвентност.....	74
3.5. Ризик од промена на каматните стапки во портфолиото на банкарски активности	85
3.6. Профитабилност.....	91
II. БАНКАРСКАТА СУПЕРВИЗИЈА ВО 2010.....	101
1. Законска рамка на банкарската супервизија.....	101
1.1. Унапредување на начинот и постапката за воспоставување и примена на програмата на банка за спречување перење пари и финансирање на тероризмот	101
1.2. Унапредување на спроведувањето на рехабилитацијата и на преносот на средствата и обврските на банка во администрација	101
1.3. Останати активности во доменот на банкарската регулатива	102
2. Активности на банкарската супервизија	105
2.1. Лицензирање – издавање дозволи и согласности на банките и штедилниците.....	105
2.2. Супервизија на работењето на банките и штедилниците	106
2.3. Корективни активности преземени кон банките и штедилниците	108

3. Годишна конференција на Групацијата на банкарските супервизори од централна и источна Европа.....	108
---	-----

Почитувани,

Во 2010 година, банкарскиот систем во Република Македонија работеше во услови на постабилно опкружување. Ваквата состојба во најголем дел беше условена од постепеното закрепнување на домашната економија, поволните движења во надворешниот сектор, постепеното исцрпување на влијанието на негативните очекувања поврзани со ефектите од светската економско-финансиска криза, како и позитивните сигнали на монетарната политика на Народната банка.

Стабилното опкружување даде поттик за зголемување на активностите на банките, што позитивно се одрази и на нивото на финансиското посредување во Република Македонија. Вкупните средства на банките, по скромната едноцифрена годишна стапка на раст во претходната година, во 2010 година, повторно почнаа да бележат двоцифрени стапки на раст. Растот на банкарските активности, главно, беше поддржан од растот на депозитното јадро на банките, пред сè од секторот „домаќинства“. Стапката на раст на депозитите забележа значително засилување и на крајот на 2010 година беше трипати повисока во однос на 2009 година. Притоа, во услови на стабилно опкружување и намалено влијание на психолошките притисоци, во текот на 2010 година, економските субјекти главно штедеа во домашна валута, што како тренд започна кон крајот на 2009 година.

Еден дел од проширувањето на депозитниот потенцијал беше насочен кон кредитна поддршка на реалниот сектор. Но, и покрај значителното засилување, кредитната активност на банките и на крајот на 2010 година остана со едноцифрена стапка на раст. Воедно, оваа стапка на раст беше на ниво од само една половина од остварената годишна стапка на раст на депозитното јадро на банките. Меѓутоа, и таквото ниво на стапка на раст на кредитната активност на банките во Република Македонија е меѓу највисоките во опкружувањето, што говори за општите карактеристики на европскиот кредитен пазар.

Друг, значаен дел од кредитниот потенцијал, банките го искористија за натамошно зајакнување на нивната ликвидносна позиција, преку негово насочување во нискоризични домашни хартии од вредност. Позитивен импулс за зголемување на ликвидноста имаше и макропрудентната мерка на Народната банка за одржување минимални стапки на ликвидност.

Стабилноста и сигурноста на банкарскиот сектор во Република Македонија се потврди и во 2010 година. Стапката на адекватност на капиталот се одржува на двојно повисоко ниво од законскиот пропишан минимум. Придонес за тоа има и зголемувањето на сопствените средства кај најголем дел од банките. Притоа, за одбележување е извршувањето на неколку нови емисии на акции, по подолг период на нивно целосно отсуство како извор за зголемување на сопствените средства на банките. Докапитализацијата на банките по пат на нови емисии на акции значи дополнително зајакнување на квалитетот и квантитетот на сопствените средства, што е од особено значење за поддршка на идните активности на банкарскиот систем.

Во 2010 година, нивото на ризици се задржа во контролирани рамки. По двегодишниот период на намалување на квалитетот на кредитното портфолио, на крајот на 2010 година, кај некои од показателите за кредитниот ризик на банкарскиот систем се појави првично посткризно подобрување. Сепак, подобрувањето на показателите за кредитниот ризик треба претпазливо да се толкува, бидејќи не означува поголема промена на ризичниот профил и

намалување на ризиците коишто се присутни кај економските агенти, туку е под значително влијание на други фактори. Имено, главен фактор за подобрувањето на показателите за кредитниот ризик на банкарскиот систем беше растот на изложеноста кон секторот „финансиски институции и држава“, којашто е вообичаено со низок степен на ризичност. Дополнително, движењето на показателите за кредитниот ризик беше под силно влијание и на извршените наплати преку преземањето движни и недвижни средства користени како обезбедување на побарувањата на банките. Ваквото преземање на средствата влијаеше и во правец на зголемување на профитабилноста на банкарскиот систем, коешто беше особено карактеристично за последниот квартал од 2010 година. Значителното годишно намалување на исправката на вредноста (во услови на извршени значителни преземања средства) во целост го определи и повисокото ниво на профитабилност во однос на претходната година. Движењето на сите останати компоненти на профитабилноста на банките (нето каматниот приход, останатите приходи, оперативните трошоци) беше во правец на нејзино намалување во однос на 2009 година.

Статички гледано, изложеноста на банките на ризикот од промена на каматните стапки и валутниот ризик е релативно ниско. Сепак, тие се битен фактор на ризик за квалитетот на кредитното портфолио на банките во иднина, со оглед на фактот дека овие два типа на ризик се придружени со потенцијалната опасност од трансформација во т.н. индиректен кредитен ризик. Широката примена на заштитните клаузули од страна на банките, во однос на валутниот ризик и ризикот од промена на каматните стапки, им дава можност за избегнување на директните ефекти од евентуалните неповолни промени на девизниот курс и каматните стапки. Но, од друга страна пренесувањето на овие ризици врз корисниците на банкарските производи го нагласува влијанието на евентуалните промени на девизниот курс и каматните стапки врз идната способност на кредитокорисниците за сервисирање на долговите, а оттука и врз остварувањата на банките.

Во 2010 година, Народната банка продолжи со своите активности за лиценцирање и супервизија на банките и штедилниците во Република Македонија. Натомошната примена на концептот на супервизија ориентирана кон ризиците овозможи ефикасно и навремено утврдување на ризиците со кои се соочуваат одделните банкарски институции, но и банкарскиот систем во целина. Воедно, Народната банка продолжи активно да ги следи меѓународните активности и дискусии за зајакнување на финансиската супервизорска рамка и да ги анализира условите за нивна примена во Република Македонија.

Годината којашто измина ќе остане забележана и по 23-та годишна конференција на Групацијата на банкарските супервизори од Централна и Источна Европа (БСЦЕЕ), чијшто организатор и претседавач за 2010 година беше Народната банка на Република Македонија. На Конференцијата беа разгледани две исклучително значајни теми, за лекциите од глобалната финансиска криза и за новините во начинот на квантитативно определување на ликвидносниот ризик, со посебен осврт на мерките преземени во текот на и по кризата, од страна на одделните супервизорски органи-членки на Групацијата. Ваквиот вид активности се дел од ориентацијата на Народната банка активно да учествува и да го следи развојот и на финансиските иновации во светот и на одговорите за никогаш доволно предвидливите ризици.

Почитувани,

Без оглед на поволните движења во текот на 2010 година, Народната банка ќе продолжи внимателно да ја следи состојбата во банкарскиот систем. Потребата за тоа е уште понагласена доколку се имаат предвид сè уште присутните ризици за идните движења во глобалното и домашното макроекономско опкружување. Во светски рамки е присутна неизвесност во врска со идната динамика на закрепнувањето на глобалната економска активност, којашто во голем дел ја условува динамиката на идната економска активност и на домашната економија. Истовремено, светските финансиски пазари се одликуваат со повторна појава на притисоци, овојпат предизвикани од проблемите со државниот долг на одредени земји-членки на ЕУ, што негативно влијае врз достапноста и цената на капиталот (финансиските средства). Дополнителен негативен импулс за домашното опкружување доаѓа и од засилувањето на инфлациските притисоци во Република Македонија, коешто започна од втората половина на 2010 година. Овие движења може да влијаат врз приходната моќ и капиталната позиција на домашните економски агенти. Зголемените трошоци на живот, можното намалување на кредитоспособноста на клиентите и на квалитетот на кредитната побарувачка можат да имаат натамошни негативни ефекти врз остварувањата на банките во идниот период. Во таа насока, Народната банка, како и досега, ќе ги презема сите неопходни мерки за одржување на сигурноста и стабилноста на банкарскиот сектор.

м-р Петар Гошев
гувернер и претседавач
на Советот на НБРМ

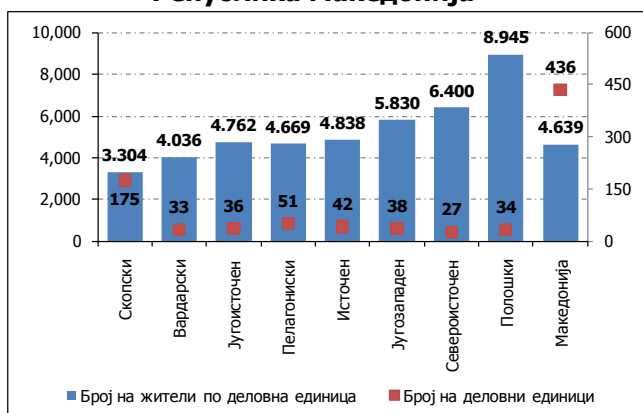
I. БАНКАРСКИОТ СИСТЕМ ВО 2010 ГОДИНА¹

1. Структура на банкарскиот систем

1.1. Пристап до банкарски услуги

На 31.12.2010 година, банкарскиот систем во Република Македонија го сочинуваа осумнаесет банки и осум штедилници. Во споредба со крајот на 2009 година, бројот на банките остана непроменет², додека бројот на штедилниците се намали за две.³ Банкарската мрежа се состои од 436 деловни единици (вклучувајќи го и седиштето на банките) и е распространета низ речиси сите градови во земјата. Бројот на деловни единици се зголеми за осум единици во однос на 31.12.2009 година (се отворија тринаесет нови, а се затворија пет деловни единици)⁴. Во споредба со некои земји-членки на ЕУ, една банка во Република Македонија опслужува помал број жители од бројот на жители што ги опслужува една кредитна институција во осум земји-членки на ЕУ коишто се вклучени во оваа анализа (анекс бр. 1 - Споредбени показатели за активноста на кредитните институции во Република Македонија и одредени земји-членки на Европската унија). Меѓутоа, во однос на просекот на сите земји-членки на ЕУ (ЕУ-27), показателот за бројот на жители коишто се опслужени од страна на една банка во Република Македонија е речиси двојно поголем. Од друга страна, само четири од анализираниите земји имаат повисок показател за бројот на жители по деловна единица од показателот за банкарскиот систем на Република Македонија.

Графикон бр. 1.1.1.
Банкарска мрежа по одделни региони во Република Македонија

Извор: НБРМ, врз основа на податоците доставени од страна на банките.

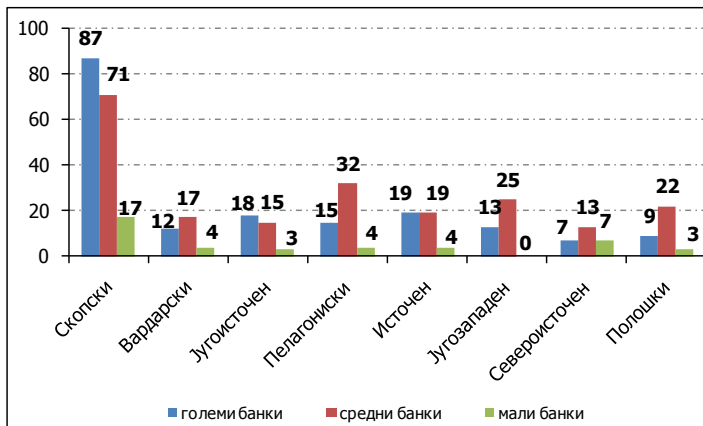
¹ Овој извештај се фокусира исклучиво на работењето на банките поради нивното преовладувачко учество во активностите на депозитните институции. Учеството на штедилниците сè уште е незначително и изнесува само 1% од вкупната актива, 1,5% од вкупните кредити и 0,3% од вкупните депозити на банкарскиот систем.

² Во јануари 2011, бројот на банките се намали за една банка. Врз основа на Решението на гувернерот на Народната банка на Република Македонија бр. 5082 од 07.12.2010 година е издадена дозвола за статусна промена - присоединување на „Статер банка“ АД Куманово кон „Централна кооперативна банка“ АД Скопје. На 03.01.2011 година присоединувањето е запишано во Централниот регистар на Република Македонија, а „Статер банка“ АД Куманово е избришана од регистарот.

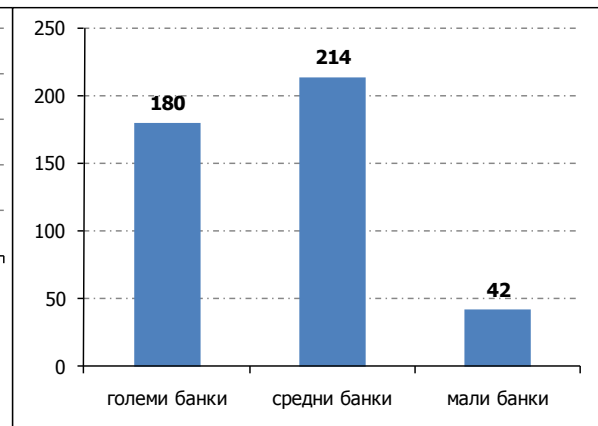
³ Со Решението на гувернерот на Народната банка бр. 2294 од април 2010 година е издадена претходна согласност за престанување со работа на штедилницата „Фершпед“ ДОО Скопје (укината е дозволата за основање и е утврдено дека се исполнети условите за спроведување ликвидациска постапка), додека со Решението бр. 7580 од ноември 2010, на штедилницата „АМ“ ДОО Биљана ѝ е одземена дозволата за основање и е утврдено дека се исполнети условите за спроведување ликвидациска постапка.

⁴ Во текот на 2010 година големите банки отворија три нови деловни единици, а затворија една постоечка деловна единица, средните банки отворија шест нови деловни единици, а затворија три постоечки деловни единици, додека малите банки отворија четири нови деловни единици, а затворија една постоечка деловна единица.

Графикон бр. 1.1.2.
Број на деловни единици на одделните групи банки, по региони

Графикон бр. 1.1.3.
Број на деловни единици по групи банки

Извор: НБРМ, врз основа на податоците доставени од страна на банките.

Во 2010 година, не се случија позначителни промени во регионалната поставеност на банкарската мрежа. Географската концентрација на банкарската мрежа се задржа на територијата на главниот град. Имено, 40,1% од банкарската мрежа му припаѓа на скопскиот регион, при што, една деловна единица опслужува најмал број жители. Од друга страна, во полошкиот регион и понатаму една деловна единица во просек опслужува најголем број жители. Новоотворените деловни единици немаа значително влијание врз пристапот до банкарските услуги во одделните региони. Во 2010 година, во скопскиот и пелагонискиот регион беа отворени најголем број нови деловни единици (по четири), а не беше затворена ниту една деловна единица⁵, што дополнително го подобри пристапот на населението до банкарските услуги во скопскиот регион, којшто и претходно беше најдобар.

Во 2010 година, продолжи да се зголемува бројот на уредите на кои се прифаќаат платежните картички (ПОС и АТМ-терминали), меѓутоа со значително позабавена динамика. Повисоките стапки на пораст на овие уреди во претходните години, во голема мера е одраз на ниската стартна основа на овие уреди во претходните години. Бројот на остварени трансакции преку овие уреди во 2010 година се зголеми за 4,9% и се движи со побавен интензитет. Оваа стапка се намали за 0,9 процентни поени во однос на претходната година. Истовремено, годишната стапка на раст на бројот на новоиздадени платежни картички

Графикон бр. 1.1.4.
Број на ПОС и АТМ-терминалите и нивна годишна динамика

Извор: НБРМ, врз основа на податоците доставени од страна на банките.

⁵ Во 2010 година во вардарскиот и југозападниот регион беше отворена по една нова деловна единица, во североисточниот беа отворени две, а затворена една деловна единица, во полошкиот беше отворена и затворена по една деловна единица, а во југоисточниот и источниот регион беа затворени една, односно две деловни единици, соодветно.

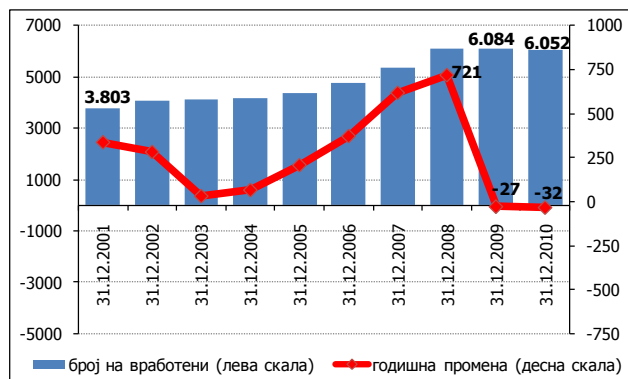
продолжи да се движи по надолна линија. На 31.12.2010 година, оваа стапка изнесуваше 10,3% и е двојно пониска од годишната стапка на раст на платежните картички на 31.12.2009 година (23,1%). Просечната вредност на една трансакција со платежни картички изнесува 3.482 денари и е речиси непроменета во однос на претходната година.

1.2. Вработеност во банкарскиот систем

Намалувањето на бројот на вработени (за 32 лица) во банкарскиот систем, продолжи и во 2010 година. Тоа се должи на намалениот број вработени лица кај групите мали и големи банки, и тоа за 14 и 34 лица, соодветно. Единствено, бројот на вработените во групата средни банки се зголеми за 16 лица⁶. Кај големите банки намалувањето на бројот на вработените пред сè се должи на намалувањето кај една банка (за 75 вработени лица). Во рамки на групата средни банки, кај една банка има значително намалување на бројот на вработените, додека кај другите осум банки вработеноста се зголемува.

И покрај намалувањето на бројот на вработените, групата големи банки го задржа најголемото учество во вкупниот број вработени во банкарскиот систем. Нивното учество остана речиси непроменето и изнесува 50,3%, додека групите средни банки и мали банки учествуваат со 41,2% и 8,5%, соодветно, во вкупниот број вработени во банките во Република Македонија.

**Графикон бр.1.2.1.
Вработеност во банкарскиот систем**

Извор: НБРМ, врз основа на податоците доставени од страна на банките.

Табела бр. 1.2.1.

Квалификациска структура на вработените во банкарскиот систем и по групи банки

	цел банкарски систем				големи банки	средни банки	мали банки
	31.12.2007	31.12.2008	31.12.2009	31.12.2010	31.12.2010		
Д-р и м-р	1,6%	1,9%	2,4%	2,8%	3,2%	2,2%	4,3%
ВСС	47,0%	53,5%	57,1%	60,0%	51,6%	70,7%	57,6%
ВШС	5,7%	5,0%	4,9%	4,7%	6,2%	2,9%	4,9%
ССС	44,0%	38,6%	34,7%	31,6%	38,0%	23,6%	33,1%
Останати	1,8%	1,1%	0,9%	0,8%	1,0%	0,6%	0,2%

Извор: НБРМ, врз основа на податоците доставени од страна на банките.

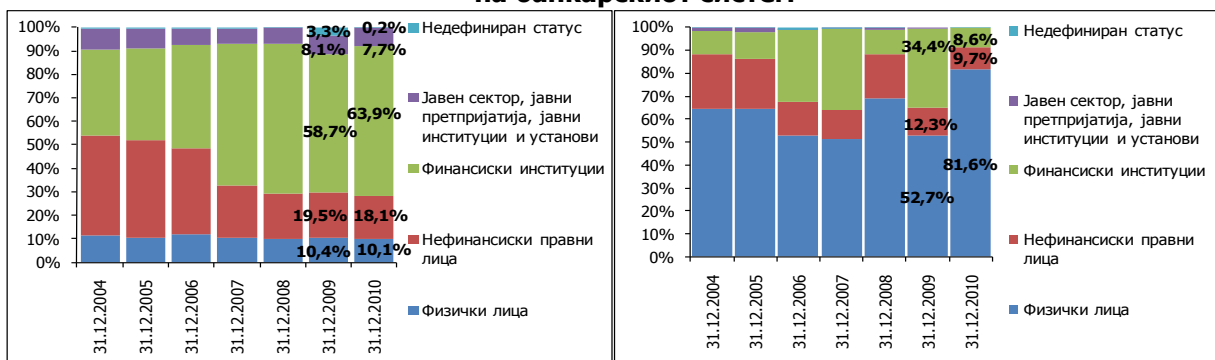
⁶ Заради споредливост на податоците, направена е корекција кај податоците за бројот на вработените во 2009 година, кај малите и средните банки, односно е претпоставено дека, во 2009 година, „МБПР“ АД Скопје ѝ припаѓа на групата средни банки.

Трендот на квалитативното подобрување на квалификациската структура на вработените во банкарскиот систем продолжи и во 2010 година. Бројот на вработените со повисоки степени на образование (доктори на науки, магистри и вработени со ВСС) се зголеми за 185 лица, со што и нивното учество во квалификациската структура забележа пораст за 3,4 процентни поени. Наспроти ова, продолжи трендот на намалување на учеството на вработените со пониски степени на образование чијшто број во 2010 година се намали за 217. Ваквото квалификациско реструктурирање се оценува позитивно од аспект на проширувањето на квалитетот и понудата на банкарски производи и услуги, подобро спроведување на стратегиите на банките, зајакнување на системите за управување со ризиците и слично.

1.3. Сопственичка структура на банкарскиот систем

Во 2010 година, улогата на финансиските институции, како доминантни акционери на банките, зајакна. Тие го зголемија своето учество во структурата на обичните акции, како резултат на: откупот на акции на една банка од страна на друга странска банка⁷, докапитализацијата на три банки („Алфа банка“ АД Скопје, „Охридска банка“ АД Охрид и „Зираат банка“ АД Скопје) и конверзијата на дел од приоритетните акции во обични акции⁸. Физичките лица имаат најголемо учество во приоритетните акции. Како резултат на извршената конверзија и намалувањето на вкупниот износ на приоритетни акции, учеството на физичките лица во приоритетните акции дополнително се зголеми (за 28,9 процентни поени) во однос на 31.12.2009 година.

Графикон бр.1.3.1.
Сопственичка структура на обични (лево) и приоритетни (десно) акции на банкарскиот систем

Извор: НБРМ, врз основа на податоците доставени од страна на банките.

Забелешка: Со поимот „недефиниран статус“ се опфатени акциите во сопственост на субјекти коишто не можат да се идентификуваат, коишто се во стечајна постапка, во постапка на ликвидација или стечајната/ликвидационата постапка е затворена.

⁷ Во април 2010 година е извршен откуп на 93,8% од акциите на „Статер банка“ АД Куманово од страна на „Централно кооперативна банка“ АД Софија. Откупените акции беа во сопственост на „Мајлстоун“, Исланд (Milestone, Island), во стечај, коишто од април 2009 година имаа недефиниран статус. Како резултат на откупот, се намалува учеството на субјектите со недефиниран статус во структурата на обичните акции.

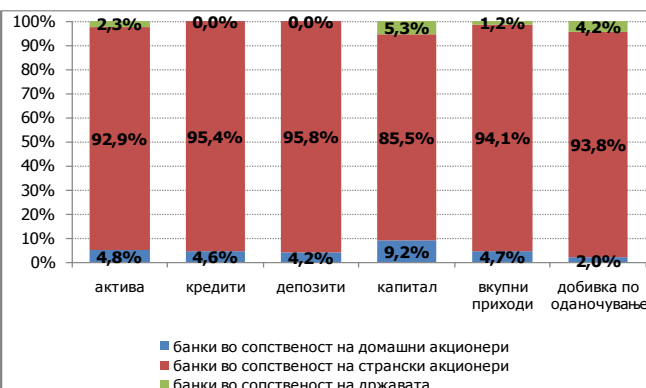
⁸ Три банки извршија конверзија на приоритетните акции во обични акции во вкупен износ од 104.864 илјади денари. Влијание врз порастот на учеството на финансиските институции во обичните акции имаше конверзијата кај една банка („Централно кооперативна банка“ АД Скопје) во која финансиските институции се сопственици на 80,6% од конвертираните акции. Кај останатите две банки („Комерцијална банка“ АД Скопје и „Статер банка“ АД Куманово) физичките лица, со 85,9%, се јавуваат како доминантни учесници во конверзијата на приоритетните акции во обични акции.

Во 2010 година, странските акционери ги зголемија инвестициите во банкарскиот систем на Република Македонија и тие изнесуваа 2.729 милиони денари. Во споредба со претходната година овие вложувања се зголемени за 2.158 милиони денари, односно речиси петпати. Структурата на овој пораст се состои од три вида вложувања: откуп на акции (32,1%), вложувања во субординирани депозити (28,7%) и докапитализација (31,8%). Инвестициите во форма на субординиран депозит оваа година сè уште го имаат најголемото учество во странските инвестиции (37,3%) и покрај намаленото учество од 32,4 процентни поени во однос на претходната година (во 2009 година, овие вложувања изнесуваа 69,7%). Вложувањата преку откуп на акции опфаќаат 31,3% од годишните вложувања на странскиот капитал од кои најголемиот дел (88,8%) отпаѓа на една од големите банки. Исто така, забележителен удел во странските инвестиции (25,2%) има и капиталот вложен врз основа на докапитализација на три банки од страна на нивните странски акционери. Во 2009 година, немаше ваков вид вложувања на странските акционери.

Графикон бр.1.3.2.
Пазарно учество на банките во доминантна странска сопственост и тренд на учеството на странскиот капитал во вкупниот капитал

Графикон бр.1.3.3.
Структура на поважните позиции од билансите на банките според доминантната сопственост на банките

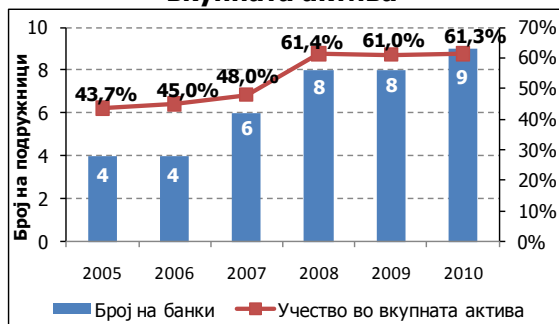

Извор: НБРМ, врз основа на податоците доставени од страна на банките.

На 31.12.2010 година, четиринаесет од вкупно осумнаесет банки во Република Македонија

се во доминантна сопственост на странски акционери. Од нив, девет се подружници на странски банки. Паралелно со зголемувањето на бројот на подружниците на странски банки се зголемува и нивното учество во вкупната актива на банкарскиот систем. Почнувајќи од 2008 година, подружниците на странски банки одржуваат пазарно учество (во вкупната актива на банкарскиот систем) од околу 61% (и покрај порастот на бројот на подружниците во 2010 година, нивното пазарно учество минимално се

Графикон бр.1.3.4.
Динамика на учеството на активата на подружниците на странски банки во вкупната актива

Извор: НБРМ, врз основа на податоците доставени од страна на банките.

зголеми, поради незначителното учество во вкупната актива на банката којашто премина во доминантна сопственост на странска банка).

1.4. Пазарно учество и концентрација на банкарскиот систем

На 31.12.2010 година, концентрацијата на банкарскиот систем мерена според показателот ЦР5⁹ и Херфиндал-индексот¹⁰ сè уште е на високо ниво во сите сегменти на банкарските активности, при што најголема концентрација се забележа кај депозитите на населението. Сепак, во однос на претходната година овие показатели покажаа одредено намалување кај повеќето анализирани категории, освен кај депозитите на претпријатијата, кај кои двата показателя за мерење на концентрацијата се зголемија. Учеството на петте банки со најголема актива (показателот ЦР5) покажа намалување од 0,2 процентни поена, во споредба со претходната година. Ваквиот показател пресметан за трите банки со најголема актива (т.н. показател ЦР3) се намали за 1,5 процентни поени. Поголемото намалување на показателот ЦР3 во 2010 година покажува дека две од средните банки имаат зголемено влијание врз показателот ЦР5 кај активата.

Табела бр.1.4.1.

Година		Вкупна актива	Кредити на население	Кредити на претпријатија	Депозити на население	Депозити на претпријатија
Херфиндал	31.12.2007	1.625	2.001	1.819	2.084	1.780
	31.12.2008	1.579	1.953	1.859	2.097	1.642
	31.12.2009	1.637	2.064	1.937	2.098	1.312
	31.12.2010	1.578	2.050	1.855	2.079	1.598
ЦР5	31.12.2007	76,6%	80,0%	79,1%	83,9%	81,7%
	31.12.2008	74,7%	76,9%	79,2%	84,8%	79,9%
	31.12.2009	77,4%	81,2%	81,3%	85,7%	81,5%
	31.12.2010	77,2%	79,3%	81,1%	84,9%	83,3%

Динамика
на
Херфиндал
-индексот
и на
показателот
ЦР5 за
банкарскиот
систем на
Република
Македонија

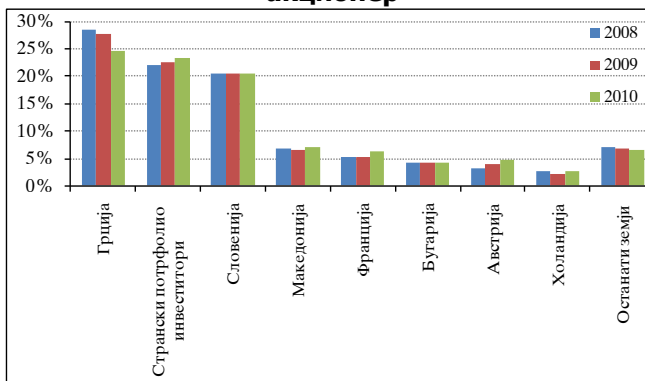
Извор: НБРМ, врз основа на податоците доставени од страна на банките.

⁹ Показателот ЦР5 го претставува учеството на активата (односно категоријата којашто се анализира, на пример, кредити на претпријатијата, депозити на претпријатијата итн.) на петте банки со најголема актива (односно категоријата којашто се анализира) во вкупната актива (односно категоријата којашто се анализира) на банкарскиот систем.

¹⁰ Херфиндал-индексот се пресметува според формулата $HI = \sum_{j=1}^n (S_j)^2$ каде што S е учество на секоја банка во вкупниот износ на категоријата којашто се анализира (на пример вкупната актива, вкупните депозити итн.), а n е вкупниот број на банки во системот. Кога индексот се движи во интервал од 1.000 единици до 1.800 единици, нивото на концентрација во банкарскиот систем главно се смета за прифатливо.

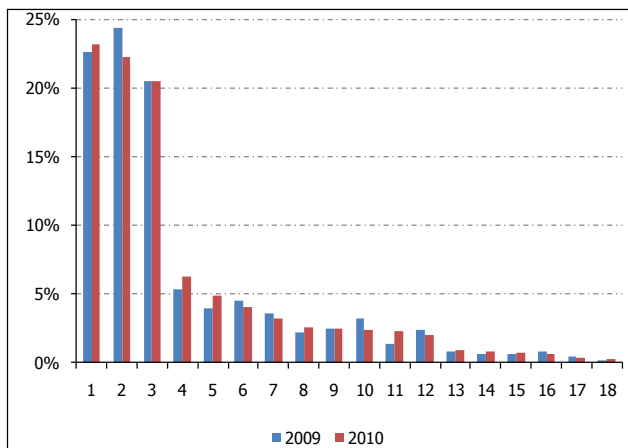
Анализирано според земјата на потекло на акционерите банките коишто се во доминантна сопственост на акционери од Грција и Словенија, како и банките во сопственост на странските портфолио-инвеститори¹¹ сè уште имаат доминантно учество во вкупната актива на банкарскиот систем на Република Македонија (68,4%). Во последните три години, пазарното учество на банките во доминантна сопственост на грчки акционери се намалува (на крајот на 2010 година нивното учество во вкупната актива е за 2,9 процентни поени пониско во споредба со претходната година). Намалувањето на учеството кај овие банки е најмногу во полза на растот на учеството на банките во сопственост на акционерите од Франција и Австрија. Банките во доминантна домашна сопственост учествуваат со 7,1% во вкупната актива и на 31.12.2010 година забележаа зголемување од само 0,4 процентни поени во однос на 31.12.2009 година. Пазарното учество на банките во сопственост на акционерите од останатите земји, вклучително и оние коишто потекнуваат од Словенија, е незначително променето.

Графикон бр. 1.4.1.
Пазарно учество (актива) на банките според земјата на потекло на доминантниот акционер

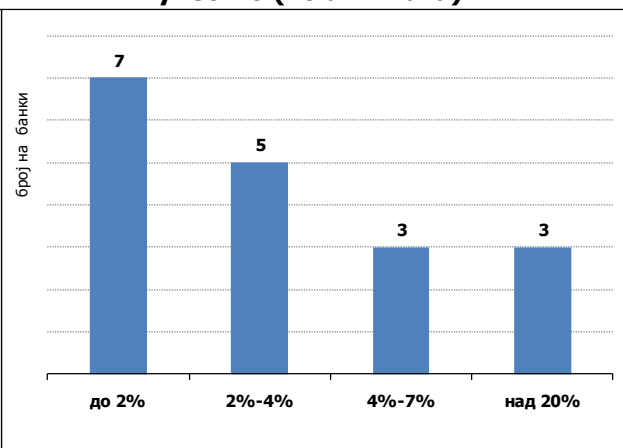

Извор: НБРМ, врз основа на податоците доставени од страна на банките.

Графикон бр.1.4.2.
Пазарно учество на одделни банки (според активата)

Графикон бр.1.4.3.
Распореденост на банките според пазарното учество (во активата)

Извор: НБРМ, врз основа на податоците доставени од страна на банките.

Пазарното учество на одделните банки, исто така, нема значителни промени во однос на претходната година, со исклучок на учеството на една банка. Како и во 2009 година, единаесет од вкупно осумнаесет банки поединечно зафаќаат по помалку од 3% од вкупната актива на банкарскиот систем. Кај девет од вкупно осумнаесет банки учеството во вкупната актива незначително се зголеми. Најголемо намалување на пазарното учество

¹¹ Банки коишто се во доминантна странска сопственост, но во кои отсутствува стратешки инвеститор.

забележа една од големите банки (2,1 процентен поен), што пред сè се должи на помалиот раст на активата на оваа банка во споредба со растот на активата на банкарскиот систем и групата големи банки.

Табела бр. 1.4.2.
Пазарно учество на одделните групи банки

Групи банки	Број на банки		Учество во вкупната актива		Учество во вкупните активности		Учество во вкупните кредити		Учество во вкупните депозити	
	31.12.2009	31.12.2010	31.12.2009	31.12.2010	31.12.2009	31.12.2010	31.12.2009	31.12.2010	31.12.2009	31.12.2010
Големи банки	3	3	67,5%	66,0%	68,4%	66,8%	70,1%	68,9%	74,5%	72,7%
Средни банки	8	9	27,6%	30,2%	27,2%	29,8%	27,8%	28,8%	22,9%	24,3%
Мали банки	7	6	4,9%	3,8%	4,4%	3,4%	2,1%	2,3%	2,6%	3,0%
Вкупно	18	18	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Извор: НБРМ, врз основа на податоците доставени од страна на банките.

Во 2010 година, пазарното учество на групата големи банки, иако незначително, се намали во сите анализирани сегменти. Од друга страна, кај учеството на групата средни банки се зголеми во сите анализирани сегменти. Порастот на бројот на банките коишто ѝ припаѓаат на оваа група (поради преминот на „Македонска банка за поддршка на развојот“ АД Скопје од групата мали банки) има одредено влијание врз порастот на пазарното учество на средните банки, но сепак оваа група би остварила пораст (иако помал) и доколку бројот на банките останеше непроменет¹².

¹² МБПР придонесува со 2,3 процентни поени и 2,0 процентни поени во порастот на учеството на средните банки во вкупната актива и вкупните активности на банкарскиот систем, соодветно.

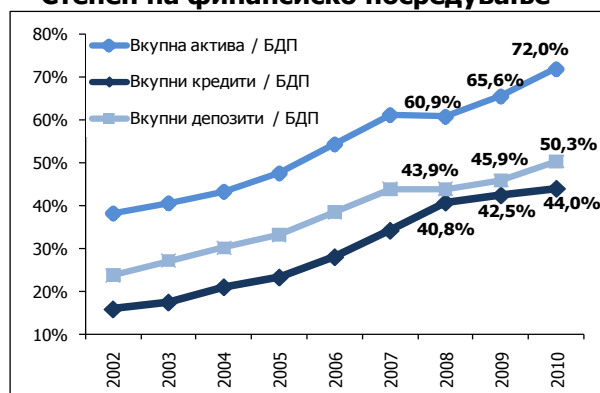
2. Активности на банките

Во 2010 година, активностите на банките се зголемија, што соодветствува со заживувањето на домашната економија и позитивните сигнали на монетарната политика на Народната банка. Растот на кредитната активност на банките, оваа година, е нешто над двапати повисок во однос на растот остварен во претходната година. Овој пораст беше овозможен од порастот на депозитите на нефинансиските субјекти. Нивната стапка на раст забележа значително забрзување и на крајот на 2010 година беше речиси трипати повисока во однос на 31.12.2009 година. Банките се сè уште претпазливи во преземањето на ризиците на што укажува и значителниот раст на вложувањата на банките во нискоризични хартии од вредност.

2.1. Степен на финансиско посредување

Заживувањето на активностите на банките, позитивно се одрази и на степенот на финансиско посредување во земјата. Побрзата динамика на раст на вкупните средства и вкупните депозити, во однос на растот на кредитната активност, овозможија повисок раст на финансиското посредување мерено според соодносот на активата и депозитите со БДП, наспроти пониското позитивно придвижување кај соодносот помеѓу кредитите и БДП. Групата големи банки и понатаму има најголемо учество во финансиското посредување во земјата.

Графикон бр.2.1.1.
Степен на финансиско посредување

Извор: НБРМ, врз основа на податоците доставени од страна на банките.

Табела бр.2.1.1.

Степен на финансиско посредување во Република Македонија и земјите од ЕУ

Земја	Актива / БДП	Депозити / БДП	Кредити / БДП
Романија	74,6%	35,7%	43,0%
Полска	88,4%	55,3%	56,6%
Литванија	98,2%	45,6%	72,4%
Словачка	86,0%	34,7%	49,1%
Унгарија	135,5%	60,5%	78,5%
Бугарија	112,0%	67,5%	78,1%
Чешка	116,7%	77,3%	58,1%
Словенија	153,0%	69,4%	101,5%
Естонија	155,4%	73,4%	114,0%
Летонија	161,4%	114,2%	69,9%
Кипар	822,4%	343,2%	341,5%
Малта	721,0%	293,2%	373,2%
Евро зона	333,6%	122,7%	141,5%
Европска унија	357,3%	143,2%	162,2%
Република Македонија (2009)	65,6%	45,9%	42,5%
Република Македонија (2010)	72,0%	50,3%	44,0%

Извор: НБРМ и Извештајот за структурата на банкарските системи во ЕУ, ЕЦБ, септември 2010 година.

Забелешка: Податоците за земјите-членки на ЕУ се за 2009 година.

И покрај позитивното придвижување во однос на претходната година, финансиското посредување во Република Македонија е сè уште на најниско ниво, во споредба со некои земји од Европската унија, со просекот на ЕУ и со просекот на евро-зоната. Исклучок се само три земји (Романија, Литванија и Словачка) кај кои финансиското посредување изразено преку соодносот помеѓу депозитите и БДП, е пониско од финансиското посредување во Република Македонија. Финансиското посредување мерено преку соодносот на кредитите и БДП во банкарските системи на Романија и Република Македонија се наоѓа на речиси еднакво ниво.

Деловните очекувања и планираните активности на банките во 2011 година

Бројните истражувања спроведени над различни видови организации коишто функционираат во развиените економии и економиите во развој упатуваат на деловното планирање, како највисоко рангирана и најбитна управувачка функција којашто е предуслов за успешно спроведување на останатите управувачки функции. Деловните очекувања и плановите на банките во Република Македонија се значаен сигнал за Народната банка на Република Македонија во врска со идниот очекуван деловен амбиент и можат да претставуваат битен ориентир при осмислувањето на политиките на НБРМ во доменот на одржување на макроекономската и финансиската стабилност во земјата. Во тој контекст, НБРМ на крајот на 2010 година испрати до банките „Прашалник за деловните очекувања и планираните активности во 2011 година“¹³. Покрај квантитативните аспекти на плановите на банките за 2011 година (планираната промена на одделните ставки од финансиските извештаи или други битни варијабли за работењето на банките), со прашалникот е опфатена квалитативната димензија на деловните планови, претставена преку основните цели на банките за 2011 година и најважните активности за нивното остварување, намерите за воведување нови производи, развојот на деловната мрежа и дистрибутивните канали итн. Во натамошниот дел од оваа рамка се анализираат состојбите и движењата на ниво на банкарскиот систем, коишто може да се очекуваат во 2011 година и се презентираат заклучоците за кои може да се смета дека важат за целиот банкарски систем врз основа на агрегирање и обработка на одговорите што одделните банки ги навеле во прашалникот, без да се анализира реалноста и одржливоста на проекциите или да се дава каква било оценка за квалитетот на процесот на планирање во банките¹⁴.

Приоритетни цели на банките во 2011 година се зголемување на профитабилноста и ефикасноста во работењето, раст на активностите (пред сè кредитната и депозитната активност) и унапредување на управувањето со ризици (обезбедување стабилно и сигурно работење и ефикасно управување со активата и пасивата)¹⁵. **Банките планираат да ги остварат вака поставените цели преку:** а) развој на постојните производи и услуги, воведување нови, промена и/или проширување на асортиманот на производи и услуги согласно со потребите на клиентите и подигнување на квалитетот на услугите; зголемување на бројот на вработени, проширување и унапредување на постојните или воведување нови канали на дистрибуција и продажба и зголемување на бројот на банкомати и ПОС-терминали; б) ефикасно управување со готовината, диверзификација на портфолиото, преземање активности за наплата на проблематичните побарувања и в) продажба на преземените средства врз основа на ненаплатени побарувања¹⁶.

¹³ Прашалникот може да се најде на интернет-страницата на НБРМ, www.nbrm.mk

¹⁴ Прашалникот беше целосно или делумно одговорен од страна на вкупно 17 банки. „ЦКБ“ АД Скопје во своите планови за 2011 година го зема предвид присоединувањето на „Статер банка“ АД Куманово.

¹⁵ Овие цели беа истакнати како најприоритетни, од страна на 11, односно 10 банки, соодветно од вкупно 17 банки.

¹⁶ Овие активности беа истакнати како најзначајни, од страна на 14, 10, односно 9 банки, соодветно од вкупно 17 банки.

Очекувањата за позитивни тенденции во домашната економска активност (раст на БДП, производството, извозот, капиталните приливи, зголемена активност на реалниот сектор и последователно зголемување на вработеноста и доходот, зголемување на побарувачката за кредити) се истакнати како **најзначаен фактор од екстерното окружување којшто им дава можност**¹⁷ на банките за остварување на поставените цели. Едновремено, банките го истакнуваат побавното закрепнување на домашната и светската економска активност од очекувањата, **како најзначајна закана**¹⁸ од екстерното окружување којшто им создава пречки во остварувањето на зацртаните цели.

Објавените информации и податоци од меѓународни финансиски институции и релевантни домашни институции, како и системот на знаење и искуство на раководството во банката се истакнати како двата најкористени извори на податоци неопходни за успешно спроведување на процесот на планирање во банките. Овие извори на информации/податоци беа истакнати од шеснаесет, односно од петнаесет банки, соодветно.

Квалитативните (интуитивни)¹⁹ **методи на предвидување се најчесто применуваните методи во процесот на планирање од страна на банките (овие техники ги применуваат 15 банки). Воедно, голем е бројот на банки коишто, дополнително, применуваат анализа на временски серии, во процесот на планирање (13 банки).** Пософистицираните техники на предвидување (како на пример, квантитативните - каузални методи) се применуваат од страна на две банки, и тоа при проектирањето на некои од ставките во финансиските извештаи.

Интервалот на процентот на отстапување на оствареното во 2010 година од она што било планирано за истата година²⁰ **(во доменот на квантитативните проекции на банките)** е прилично широк и се движи од минус 1.800,7% (банката со највисок процент на негативно отстапување на оствареното од планираното за 2010 година, коешто се однесува на остварената добивка) до плус 926% (банката со највисок процент на позитивно отстапување, коешто се однесува на средствата за тргување за 2010 година)²¹.

Најголем број банки го истакнуваат подобрувањето на профитабилноста и ефикасноста како најприоритетна цел за 2011 година. Во тој контекст, само две банки очекуваат загуба на крајот на 2011 година (но добивка веќе во наредната 2012 година). Согласно со плановите на банките за 2011 година, вкупниот банкарски систем би работел со добивка којашто е повисока за околу 35% од добивката остварена за 2010 година. Согласно со одговорите на банките добиени во јануари 2011 година, најголем дел од банките планираат во 2011 година да ги намалат каматните стапки, како на кредитните, така и на депозитните производи²².

¹⁷ Овој фактор од екстерното окружување е истакнат како можност за банките од страна на 9, од вкупно 17 банки.

¹⁸ Овој фактор од екстерното окружување е истакнат како закана за банките, од страна на 14, од вкупно 17 банки.

¹⁹ Се засноваат на субјективното мислење, знаење, искуство, интуиција и расудување на поединецот и/или на група експерти, коишто при предвидувањето на идните движења на одредени варијабли може да користат и пазарни истражувања и/или да одлучуваат врз основа на историска аналогија.

²⁰ Се пресметува на следниов начин: (остварено за 2010 - планирано за 2010)/планирано за 2010

²¹ Анализата по одделни банки покажува дека овој интервал е најтесен кај една средна банка (се движи од -1% до 1,7%), а е најширок, исто така кај една средна банка и се движи од -1.800,7% до 272%.

²² Согласно со резултатите од прашалникот, 12 банки планираат да ги намалат каматните стапки на кредитите, а 10 банки планираат намалување на каматните стапки на депозитите. Останатите банки не планираат промени во каматната политика.

Планиран биланс на успех за 2011 година

во милиони денари

Избрани ставки од билансот на успех	Планирано за 2011	Реализирано во 2010	Планирано зголемување (+)/ намалување (-)	
			во апсолутни износи	во %
Нето каматен приход	11,335	10,397	938	9.0%
каматни приходи	20,659	19,535	1,124	5.8%
домаќинства	7,005	7,245	-240	-3.3%
нефинансиски друштва	10,227	8,647	1,580	18.3%
финансиски друштва	1,388	2,099	-710	-33.9%
останати субјекти	1,260	828	432	52.1%
исправка на вредност на каматните приходи	196	716	-521	-72.7%
каматни расходи	-9,324	-9,138	186	2.0%
домаќинства	-5,725	-5,939	-213	-3.6%
нефинансиски друштва	-1,421	-1,238	183	14.8%
финансиски друштва	-1,631	-1,056	575	54.4%
останати субјекти	-289	-905	-617	-68.1%
Нето приходи од провизии и надоместоци	3,744	3,383	361	10.7%
Исправка на вредност (нето основа)	-2,821	-2,856	-35	-1.2%
Оперативни трошоци	-10,349	-10,573	-224	-2.1%
од кои, трошоци за вработените	-3,918	-4,139	-221	-5.3%
Добивка/загуба по оданочување	3,111	2,307	804	34.9%

Извор: НБРМ, врз основа на податоците доставени од страна на банките

Забелешка: Прашањето во врска со планираниот биланс на успех на банките за 2011 година беше целосно одговорено од страна на 14 банки. Податоците од преостанатите 3 банки, иако делумни (не располагаат со детаљна структура за сите ставки на овој извештај), се исто така прикажани во извештајот.

Најголем апсолутен раст, од 1.397 милиони денари, се очекува кај нето каматните приходи од корпоративниот сектор (нефинансиските друштва), а дополнително се планира „кратење“ на оперативните трошоци, во вкупен износ од 224 милиони денари, или за 2,1%. Покрај тоа, во 2011 година, банките очекуваат помала исправка на вредноста на финансиските средства (на нето-основа) за 35 милиони денари, како ставка од билансот на успех. Оттука, согласно со плановите на банките, на крајот на 2011 година, показателите за поврат на просечната актива и просечниот капитал и резерви се таргетираат на ниво од 1% и 9,1%, соодветно (на крајот на 2010 година, на ниво на банкарскиот систем, POAA изнесува 0,8%, додека POAE изнесува 7,3%).

И покрај давањето приоритет на профитабилноста во работењето, банките не очекуваат влошување на солвентната позиција во 2011 година. Имено, согласно со одговорите на 16 банки (од вкупно 17 банки), на крајот на 2011 година стапката на адекватност на капиталот на ниво на банкарскиот систем би изнесувала 15,8% (0,3 процентни поени пониска во споредба со остварената стапка на адекватност на капиталот на крајот на 2010 година)²³. Анализата на одговорите по поодделни банки упатува на подобрување на распределбата на банките според висината на адекватноста на капиталот, односно банките со пониска адекватност на капиталот претежно планираат подобрување или одржување на стапката на адекватност на капиталот на исто ниво како и на крајот на 2010 година, додека оние со прилично висока стапка на адекватност на капиталот планираат нејзино намалување во текот на 2011 година, најмногу како последица на планираното зголемување на активностите.

²³ Треба да се има предвид дека една мала банка, со прилично висока стапка на адекватност на капиталот не е земена предвид во пресметките (банката не располага со проекции за стапката на адекватност на капиталот за 2011 година). Доколку се земе предвид оваа банка во пресметките, дури и под екстремна претпоставка дека нејзините сопствени средства ќе се намалат за 25% во текот на 2011 година, а активата пондерирана според ризиците ќе се зголеми за 100%, тогаш стапката на адекватност на капиталот на ниво на банкарскиот систем би изнесувала 16%, на крајот на 2011 година, што е минимален пад од само 0,1 процентен поен во однос на крајот на 2010 година.

Зголемувањето на обемот на активностите е исто така една од приоритетните цели за 2011 година кај поголемиот број банки. Сепак, планираното зголемување на активата за 2011 година е проектирано на ниво од 32.667 милиони денари (или за 10,7%), што е помалку за околу 4.000 милиони денари во споредба со остварениот раст во 2010 година²⁴. Наспроти тоа, согласно со плановите на банките треба да се очекува значително подинамична кредитна активност во текот на 2011 година. Имено, на прашањето за планираната промена во структурата на активата за 2011 година, 14 банки одговорија дека планираат зголемено кредитирање, додека 3 банки планираат подеднаква динамика на промена на кредитирањето и ликвидните средства, со што нивното учество во вкупната актива ќе остане непроменето. Согласно со плановите на банките за 2011 година, вкупните кредити би се зголемиле за 30.449 милиони денари (или за 15,7%), што претставува двојно поголем раст на кредитната активност во споредба со остварениот пораст во текот на 2010 година. Се очекува дека најголемо учество во растот ќе имаат кредитите одобрени на нефинансиски друштва (на нив би отпаднале 58,8% од планираниот раст на вкупните кредити), а според валутата, кредитите во девизи (39,8% од планираниот раст). Од аспект на рочната структура, најголемо учество во планираното зголемување на вкупните кредити би имале кредитите одобрени на долг рок (се планира на нив да отпаднат 43% од планираниот раст на вкупните кредити, за 2011 година). Во 2011 година банките очекуваат зголемување на вкупните нефункционални кредити за 206 милиони денари (или за 1,2%), што е за седум пати помал раст во споредба со остварениот во текот на 2010 година. Во услови на релативно висок планиран раст на вкупните кредити (вклучително и кредитите на финансиските институции), показателот за учеството на нефункционалните во вкупните кредити би се намалил за 1,1 процентен поен (од 9% на 31.12.2010 година, на 7,9% на 31.12.2011 година). Истовремено, показателот за покриеноста на вкупните нефункционални кредити со вкупната исправка на вредност се очекува дека ќе се зголеми за речиси 15 процентни поени (од 110,2% на крајот на 2010 година, на 125,1% на крајот на 2011 година).

Планирана промена на кредитите во текот на 2011 година

во милиони денари											
Планирана промена на вкупните кредити		Секторска структура на планираниот раст на кредитите			Валутна структура на планираниот раст на кредитите			Рочна структура на планираниот раст на кредитите			
Апсолутна промена	Релативна промена	Кредити на домаќинства	Кредити на нефинансиски друштва	Кредити на финансиски друштва	Кредити во денари	Кредити во денари со девизна клаузула	Кредити во девизи	Краткорочни кредити	Долгорочни кредити	Достасани кредити	Нефункционални кредити
30.449	15,7%	10.468	17.916	2.065	11.316	7.020	12.113	4.994	13.099	178	206

Извор: НБРМ, врз основа на податоците доставени од страна на банките

Забелешка: Прикажаните податоци се врз основа на одговорите од Прашалникот, доставени од страна на 17 банки. Исклучок претставуваат податоците кои се однесуваат на рочната структура на планираниот раст на кредитите, каде 11 банки доставија целосни одговори.

Банките планираат зголемување на вонбилансните активности, во текот на 2011 година, за 2.888 милиони денари (или за 7,5%)²⁵. Притоа, најголем дел од банките (13 банки) планираат да ги зголемат вонбилансните активности, врз основа на одобрени гаранции и врз основа на одобрени, а неискористени пречекорувања на тековни сметки и кредити по кредитни картички.

Согласно со плановите на банките, развојот на постојните и/или воведувањето нови производи и услуги е една од најчесто планираните активности за 2011 година. Речиси сите банки, во текот на 2011 година, планираат да понудат нови кредитни и/или депозитни производи за своите клиенти (нови за банката, но не и за македонскиот пазар), а има и такви коишто планираат да воведат апсолутен новитет за македонскиот пазар. Наспроти тоа, речиси половина од банките не планираат воведување нова услуга на пазарот.

²⁴ На прашањето за планираната промена на вкупната актива, одговорија 17 банки.

²⁵ Целосни одговори на прашањата за планираните вонбилансни активности доставија 14 банки.

Во 2011 година банките планираат да обезбедат подобар пристап до услугите и производите коишто ги нудат на пазарот преку отворање 20 нови експозитури²⁶ и поставување 129 нови банкомати²⁷. Дополнително, за 2011 година се планирани 218 нови вработувања²⁸ (од кои 188 би биле економисти).

Се планира најголем дел од изворите на финансирање во текот на 2011 година да бидат обезбедени по пат на прибирање депозити. Имено, очекуваниот раст на депозитите во 2011 година изнесува 20.625 милиони денари (или 8,9%). Дополнителен износ на извори на средства би бил обезбеден по пат на заеми (вклучително и субординирани инструменти), за кои се планира да се зголемат за 7.953 милиони денари. Неколку банки планираат нови емисии на акции, во вкупен износ од 1.606 милиони денари, а се очекува дека реинвестираната добивка ќе изнесува 2.386 милиони денари. Имајќи го предвид поголемиот планиран апсолутен раст на кредитите на нефинансиски субјекти, во однос на планираниот раст на депозитите, се очекува дека показателот за соодносот на вкупните кредити и депозити на банките ќе се зголеми за 4,8 процентни поени (од 87,5% на крајот на 2010 година, на 92,3% на 31.12.2011 година).

Планирана промена на изворите на финансирање во текот на 2011 година

во милиони денари

Планирана промена на вкупните депозити		Планирана промена на обврските по кредити и субординираните инструменти		Планирана промена на капиталот и резервите			Кусок (-)/ вишок (+) на извори на средства за достигнување на планираниот раст на активата во 2011 година
Апсолутна промена	Релативна промена	Нови обврски по кредити	Нови субординирани инструменти	Емисии на обични акции	Распределба на добивка за 2010 година	Загуба во 2011 година	
20.625	8,9%	7.584	369	1.606	2.386	-224	323

Извор: НБРМ, врз основа на податоците доставени од страна на банките

Забелешка: Две банки не се изјаснија во врска со прашањата за планираната промена на обврските по основ на кредити и во врска со плановите за нови емисии на акции.

Во структурата на вкупното планирано зголемување на депозитите во 2011 година се најзастапени депозитите од домаќинства, според секторската структура; депозитите во денари, според валутната структура; и краткорочните депозити, според рочната структура. Така, очекуваниот раст на депозитите од домаќинства претставува 69% од вкупниот планиран раст на депозитите во 2011 година. Од друга страна, се планира денарските депозити и орочените депозити на краток рок да учествуваат со по 51,8% во вкупниот планиран раст на депозитите во 2011 година.

Планирана промена на депозитите во текот на 2011 година

во милиони денари

Планирана промена на депозити, според сектори				Планирана промена на депозити, според валута			Планирана промена на депозити, според рочност		
Депозити од домаќинства	Депозити од нефинансиски друштва	Депозити од финансиски друштва	Депозити од други субјекти	Депозити во денари	Депозити во денари со девизна клаузула	Депозити во девизи	Краткорочни депозити	Депозити по видување и тековни сметки	Долгорочни депозити
14.226	5.318	923	158	10.687	755	9.183	10.685	5.334	4.481

Извор: НБРМ, врз основа на податоците доставени од страна на банките

Забелешка: Една банка не се изјасни во врска со планираната промена на депозитите според рочната структура.

Во однос на планираните промени во системите за управување со ризиците во 2011 година, одговорите на банките се прилично разновидни и не е можно презентирање заклучоци коишто би важеле за вкупниот банкарски систем. Сепак, она што е заедничко за

²⁶ Врз основа на одговорите на 16 банки.

²⁷ Врз основа на одговорите на 15 банки.

²⁸ Врз основа на одговорите на 15 банки.

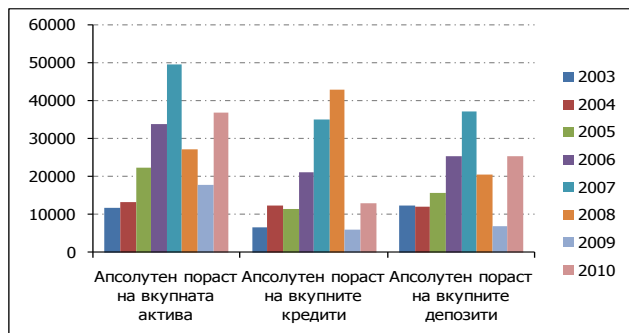
повеќето банки се плановите за унапредувања на информативните системи како компонента на системите за управување со ризиците²⁹. Така, во текот на 2011 година, одделни банки планираат унапредување на постојниот и/или воведување нов софтвер за следење на сервисирањето на обврските на клиентите и воопшто следење на ризичниот профил на банката и изготвување извештаи во врска со тоа, унапредување на системи за информирање на раководството, унапредување на системите за архивирање и резервните системи, подигнување на нивото на заштита и сигурност на информациските системи и слично.

2.2. Биланс на состојба на банките

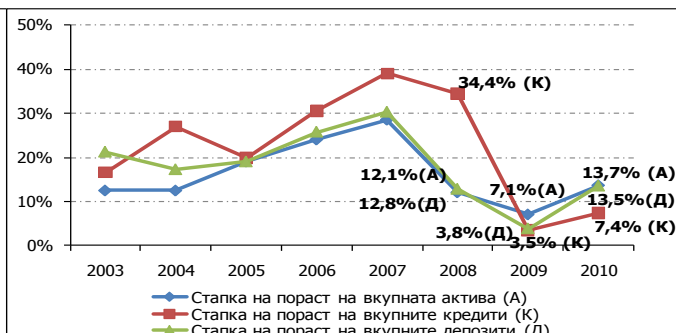
Во 2010 година, активата на банките го продолжи трендот на пораст и тоа со значително побрза динамика во однос на претходната година. Оваа година, стапката на раст на активата е речиси двојно повисока во однос на 2009 година и достигна 13,7% (во 2009 година оваа стапка се сведе на едноцифрена вредност за првпат во последните неколку години). **Најголем придонес во порастот на средствата на банките имаат вложувањата во хартии од вредност и кредитите на нефинансиските субјекти.** Во 2010 година, банките значително ги зголемија пласманите во благајнички и државни записи, така што на крајот на годината, средствата вложени во овие нискоризични инструменти изнесуваа 25.942 милиона денари и 14.294 милиони денари, соодветно. Годишниот пораст на пласманите во благајнички записи изнесуваше 10.096 милиони денари, или за 63,7% (претходната година тие покажаа намалување), додека државните записи остварија годишен пораст од 6.104 милиони денари или за 74,5% (во 2009 година, тие исто така се зголемија за значителни 143,6%). Зголемениот интерес за вложување во овие хартии од вредност е резултат на сè уште значителната претпазливост на банките во поглед на зголемувањето на кредитната активност. Со ваквата годишна динамика, пласманите во благајнички записи и државни записи определија и најголем дел (44,1%) од годишниот пораст на вкупните средства на банките.

²⁹ Единаесет од вкупно 17 банки планираат унапредувања на информативниот систем како компонента на системот за управување со ризиците.

Графикон бр. 2.2.1.
Апсолутен пораст на вкупната актива, депозитите и бруто-кредитите на банките

Графикон бр. 2.2.2.
Годишни стапки на пораст на вкупната актива, депозитите и бруто-кредитите на банките

Извор: НБРМ, врз основа на податоците доставени од страна на банките.

Кај кредитите³⁰ на нефинансиските субјекти исто така се забележа забрзување на растот³¹. Закрепнувањето на домашната економија и олабавувањето на монетарната политика во 2010 година придонесоа и за олеснување на кредитните услови од страна на банките, па оттука и позитивното придвижување на кредитната активност. Во 2010 година, кредитите остварија раст од 7,4%, којшто е двојно повисок во однос на претходната година (кога изнесуваше 3,5%). Воедно растот на кредитите на нефинансиските субјекти услови околу една третина од годишниот раст на вкупните средства на банките (во 2009 година овој придонес изнесуваше 16%). Поголемиот обем на кредитната понуда беше овозможен од порастот на депозитите, коишто растеа со побрза динамика во однос на кредитите. Во 2010 година депозитите остварија стапка на раст од 13,5% којашто е трипати повисока во однос на претходната година.

Табела бр. 2.2.1.
Структура на активата и пасивата на банкарскиот систем

Биланс на состојба	Износ во милиони денари		Структура		Промена 31.12.2010/31.12.2009			
	31.12.2009	31.12.2010	31.12.2009	31.12.2010	Апсолутна промена	Во проценти	Во структурата (во процентни поени)	Учество во промената
Парични средства и средства на сметка кај НБРМ	32.224	34.674	12,0%	11,4%	2.450	7,6%	-0,6	6,7%
Вложувања во хартии од вредност	30.639	45.439	11,4%	14,9%	14.800	48,3%	3,5	40,3%
Пласмани кај банки и други финансиски институции	33.854	40.609	12,6%	13,3%	6.755	20,0%	0,7	18,4%
Кредити на нефинансиски субјекти (нето)*	157.128	168.346	58,5%	55,1%	11.219	7,1%	-3,4	30,5%
Пресметана камата и останата актива	6.151	7.887	2,3%	2,6%	1.737	28,2%	0,3	4,7%
Основни и нематеријални средства	8.547	8.334	3,2%	2,7%	-213	-2,5%	-0,5	-0,6%
Неиздвоена исправка на вредноста	0	0	0,0%	0,0%	0	0,0%	0,0	0,0%
Вкупна актива	268.543	305.290	100,0%	100,0%	36.747	13,7%	0,0	100,0%
Депозити од банки и останати финансиски институции	18.031	18.372	6,7%	6,0%	341	1,9%	-0,7	0,9%
Депозити на нефинансиски субјекти	187.875	213.270	70,0%	69,9%	25.395	13,5%	-0,1	69,1%
Позајмици (краткорочни и долгорочни)	24.020	32.729	8,9%	10,7%	8.708	36,3%	1,8	23,7%
Останата пасива	7.247	8.002	2,7%	2,6%	756	10,4%	-0,1	2,1%
Поседна резерва за вонбилансни побарувања и останати резервирања	760	661	0,3%	0,2%	-98	-13,0%	-0,1	-0,3%
Капитал и резерви	30.609	32.256	11,4%	10,6%	1.646	5,4%	-0,8	4,5%
Вкупна пасива	268.543	305.290	100,0%	100,0%	36.747	13,7%	0,0	100,0%

* Кредитите на нефинансиски субјекти се прикажани на нето-основа, односно се намалени за исправката на вредноста.

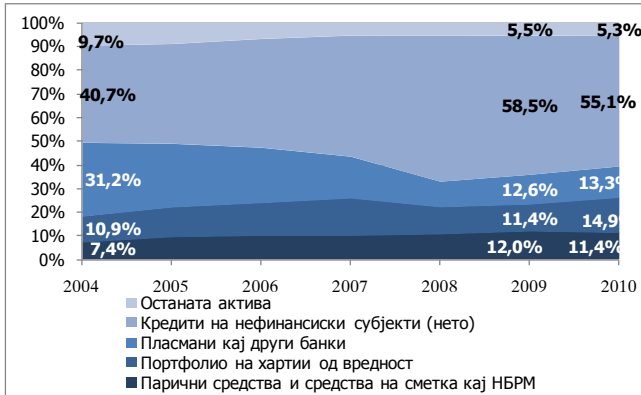
Извор: НБРМ, врз основа на податоците доставени од страна на банките.

³⁰ Анализата се однесува на бруто-кредитите.

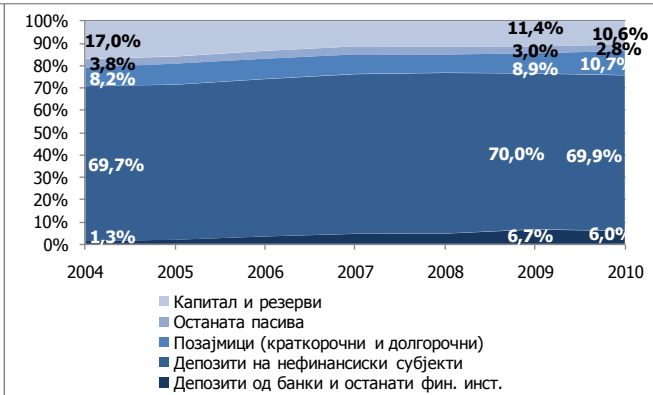
³¹ Подетална анализа на структурата и движењата на кредитите одобрени на нефинансиски лица е дадена во делот 2.3 - Кредитна активност.

Во структурата на активата се забележува надолен тренд на учеството на кредитите на нефинансиските субјекти во последните две години. Тоа е резултат на подинамичниот раст на вложувањата на банките во хартии од вредност, чиешто учество во вкупната актива се зголеми.

**Графикон бр.2.2.3.
Структура на активата на банките**

**Графикон бр.2.2.4.
Структура на пасивата на банките**

Извор: НБРМ, врз основа на податоците доставени од страна на банките.

И покрај значителниот пораст на депозитите на нефинансиските субјекти, нивното учество во пасивата на банкарскиот сектор незначително се промени. Во 2010 година се зголеми користењето краткорочни и долгорочни заеми од страна на банките. Во однос на претходната година, единствено учеството на заемите се зголеми (за 1,8 процентни поени) во структурата на пасивата, додека учеството на сите други компоненти се намали. За порастот на заемите најмногу придонесе (со 85,4%) растот на обврските на банките врз основа на кредити, коишто се зголемија за 7.435 милиони денари, или за 41,0%, додека придонесот на субординираните обврски е многу помал и изнесува 14,6%. Во порастот на обврските на банките врз основа на кредити, најголемо влијание имаат обврските по кредити кон странски банки, коишто во 2010 година се зголемија за 5.389 милиони денари, или за 53,1%.

Средствата користени од матичните субјекти учествуваат со 26,5% во порастот на кредитите од странски банки, а во целост учествуваат во порастот на субординираните и хибридни обврски кон странските финансиски институции, чијашто годишна стапка на раст изнесува 32,3%. Од друга страна, депозитите од матичните субјекти на годишна основа се намалија за 6,2%, наспроти растот од 30,6% остварен во претходната година. Како резултат на ваквите промени, вкупните обврски на банките кон нерезиденти во однос на претходната година се зголемија за 24,6%. **Ова предизвика зголемување на учеството на обврските кон нерезиденти во структурата на вкупната пасива на банките, до нивото од 11,6%.**

Графикон бр.2.2.5.
Побарувања од нерезиденти и нивно учество во активата на банкарскиот систем

Графикон бр.2.2.6.
Обврски кон нерезиденти и нивно учество во пасивата на банкарскиот систем

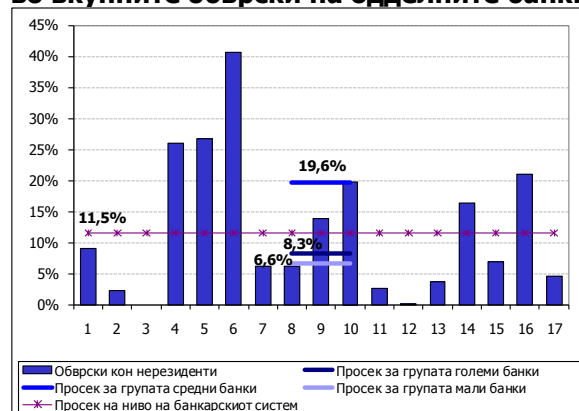

Извор: НБРМ, врз основа на податоците доставени од страна на банките.

Учеството на побарувањата од нерезиденти во вкупните средства на банките не забележа значителни промени на крајот на 2010 година. Побарувањата од нерезиденти се зголемија за 15,9%, што во целост беше условено од порастот на средствата на сметките кај странски банки коишто се воедно и доминантна ставка во структурата на вкупните побарувања од нерезиденти. Оваа година средствата на сметки кај странски банки се зголемија за 4.864 милиони денари, или за 18,5%.

Учеството на обврските кон нерезиденти во вкупната пасива по одделна банка се движи во интервалот од 0% до 40,6%. Притоа, во однос на претходната година се забележува намалување на горната граница на овој интервал за 14,9 процентни поени (кај една иста банка). Бројот на банките коишто го надминуваат просекот на ниво на банкарскиот систем остана непроменет, така што на крајот на 2010 година вкупно седум банки имаат поголемо учество на долгот кон нерезиденти во вкупните обврски во однос на нивото карактеристично за целиот банкарски систем. И понатаму, во просек, најзадолжени кон нерезидентите се средните банки.

Графикон бр.2.2.7.
Учество на обврските кон нерезиденти во вкупните обврски на одделните банки

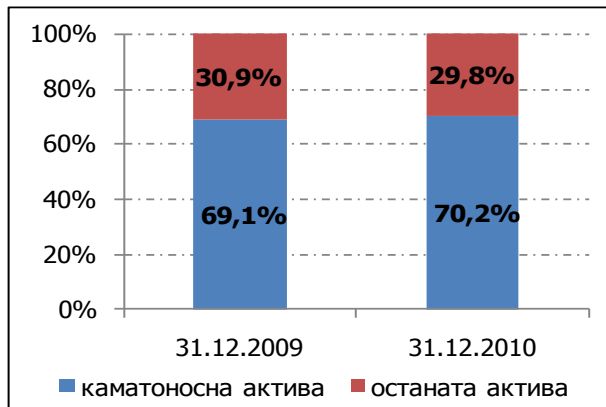

Извор: НБРМ, врз основа на податоците доставени од страна на банките.

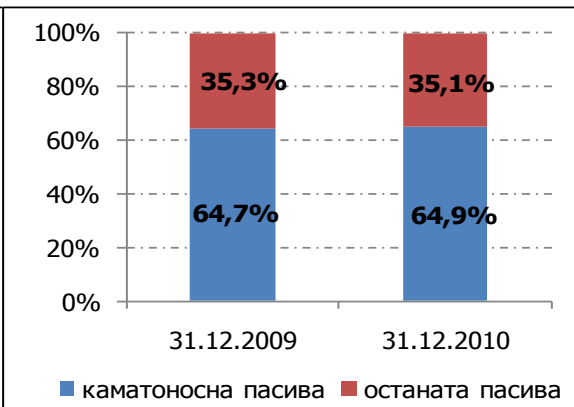
Во 2010 година, каматоносната актива и каматоносната пасива на банките се зголемија во однос на претходната година. На крајот на годината, каматоносните средства изнесуваа 214.178 милиони денари и на годишна основа се зголемија за 28.689 милиони денари, или за 15,5%. Овој раст придонесе и за зголемување на учеството на каматоносната актива во вкупните средства на банките за 1,1 процентен поен. Каматоносните обврски изнесуваа 198.052 милиона денари. Нивниот годишен пораст изнесуваше 24.348 милиони денари или 14,0%, но учеството во структурата на пасивата остана речиси непроменето. Во порастот на каматоносните средства и каматоносните обврски најголем удел (по над 50%) има групата средни банки³².

³² Оваа група банки би имала најголем удел во порастот и доколку „МБПР“ АД Скопје останеше во групата мали банки.

Графикон бр.2.2.8.
Учество на каматоносната во вкупната
актива на банкарскиот систем

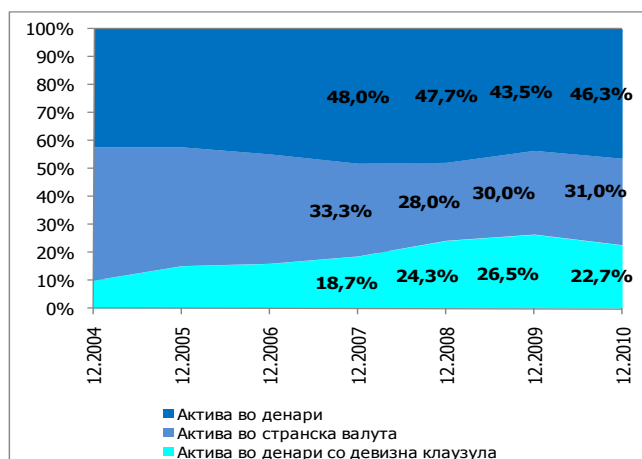
Графикон бр.2.2.9.
Учество на каматоносната во вкупната
пасива на банкарскиот систем

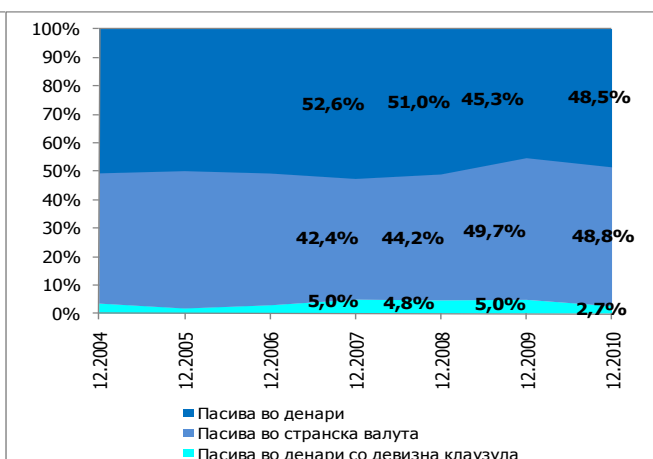
Извор: НБРМ, врз основа на податоците доставени од страна на банките.

На крајот на 2010 година, се забележува повторно зголемување на учеството на денарската компонента во структурата на вкупната актива и пасива на банките, по намалувањето присутно во претходните две години. И покрај тоа, активата и пасивата со девизна компонента и понатаму имаат високо учество во структурата на активата и пасивата на банките (53,7% и 51,5%, соодветно). Намаленото учество на активата со девизна компонента се должи пред сè на намалувањето на учеството на активата во денари со девизна клаузула. Наспроти тоа, на страната на пасивата е присутно намалување на учеството и на девизната пасива и на пасивата во денари со девизна клаузула. Постепеното заживување на домашната економска активност и попуштање на влијанието на психолошките притисоци коишто беа предизвикани од економско-финансиската криза, кредибилитетот на монетарната власт, стабилизирањето на движењата на девизниот пазар и прекинот на валутната трансформација на изворите (особено на депозитите), во 2010 година доведоа до повторен раст на денарската компонента во активата и пасивата на банките.

Графикон бр.2.2.10.
Валутна структура на активата на
банкарскиот систем

Графикон бр.2.2.11.
Валутна структура на пасивата на
банкарскиот систем

Извор: НБРМ, врз основа на податоците доставени од страна на банките.

2.3. Биланс на состојба на одделните групи банки

Во 2010 година, не се забележуваат значителни промени во учеството на одделните групи банки во трите главни билансни категории на ниво на банкарскиот систем (актива, кредити и депозити на нефинансиските субјекти). Големите банки сè уште имаат најголемо учество во овие категории. Сепак, се забележува одредено намалување на нивното учество, за сметка на зголеменото учество пред сè на групата средни банки, во трите анализирани билансни категории. Исто така, се забележуваат и промени во однос на учеството на одделните групи банки во годишниот пораст на активата, кредитите и депозитите. За разлика од претходната година кога групата големи банки имаше најголемо учество во растот на вкупната актива (со околу 87%) и на вкупните кредити и депозити (во целост), оваа година групата големи банки услови помалку од 60% од годишниот пораст на овие категории. Премиот на „МБПР“ АД Скопје од групата мали во групата средни банки има влијание единствено врз промената на активата. Така, доколку овој премиот не се случеше, малите банки наместо намалување на активата за 11,9%, би прикажале нејзино значително зголемување за 41,6%. Кај групата средни банки, порастот на активата би изнесувал 15,0% наместо 24,4%.

Табела бр. 2.3.1.

Пазарно учество и пораст на вкупната актива, кредитите и депозитите по групи банки

КАТЕГОРИИ	Износ во милиони денари		Структура		Годишна промена 31.12.10/31.12.09			
	31.12.2009	31.12.2010	31.12.2009	31.12.2010	Во апсолутни износи	Во проценти	Во структурата	Учество во промената
Вкупна актива	268.543	305.290	100,0%	100,0%	36.747	13,7%		100,0%
- Големи банки	181.398	201.609	67,5%	66,0%	20.211	11,1%	-1,5	55,0%
- Средни банки	74.062	92.155	27,6%	30,2%	18.093	24,4%	2,6	49,2%
- Мали банки	13.082	11.526	4,9%	3,8%	(1.557)	-11,9%	-1,1	-4,2%
Кредити на нефинансиски субјекти	157.128	168.346	100,0%	100,0%	11.219	7,1%		100,0%
- Големи банки	109.591	115.223	69,7%	68,4%	5.632	5,1%	-1,3	50,2%
- Средни банки	44.730	49.411	28,5%	29,4%	4.681	10,5%	0,9	41,7%
- Мали банки	2.807	3.712	1,8%	2,2%	905	32,3%	0,4	8,1%
Депозити на нефинансиски субјекти	187.875	213.270	100,0%	100,0%	25.395	13,5%		100,0%
- Големи банки	139.933	154.966	74,5%	72,7%	15.033	10,7%	-1,8	59,2%
- Средни банки	43.007	51.930	22,9%	24,3%	8.922	20,7%	1,5	35,1%
- Мали банки	4.935	6.374	2,6%	3,0%	1.439	29,2%	0,4	5,7%

Извор: НБРМ, врз основа на податоците доставени од страна на банките.

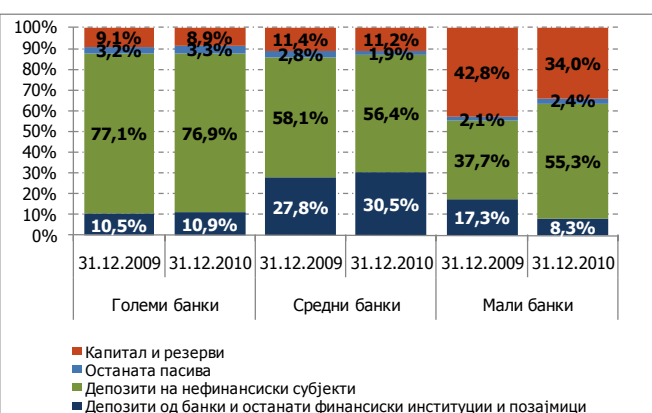
Премиот на „МБПР“ АД Скопје од групата мали во групата средни банки предизвика придвижувања во структурата на активата и пасивата на овие две групи банки. Кај средните банки овој премиот влијаеше врз интензитетот, но не и врз насоката во која се одвиваат структурните промени кај активата. Имено, доколку овој премиот не се случеше, тоа најмногу ќе влијаеше врз учеството на кредитите кон нефинансиските субјекти кај средните банки (намалувањето на учеството во вкупната актива ќе беше помало), како и кај пласманите кај банки и други финансиски институции (зголемувањето на учеството во вкупната актива би било помало). За разлика од нив, доколку премиот на „МБПР“ АД Скопје не се случеше, тогаш промените на структурното учество речиси на сите компоненти кај групата мали банки би се движеле во спротивна насока од тековната (освен портфолиото на хартии од вредност кај кое порастот на учеството би изнесувал само 0,7 процентни поени). Во 2010 година, групата големи банки го зголеми интересот за вложување во

нискоризичните хартии од вредност коишто кај неа се движат со побрза динамика во однос на растот на кредитите. Портфолиото на хартии од вредност кај оваа група банки се зголеми за 46,9% (8.952 милиони денари), а нето-кредитите за 5,1% (5.632 милиона денари). Оттука, кај групата големи банки учеството на портфолиото на хартии од вредност во вкупната актива се зголеми за 3,4 процентни поени. Имајќи ги предвид специфичните карактеристики на „МБПР“ АД Скопје, структурните промени во пасивата на средните банки пред сè се однесуваат на намалување на уделот на депозитната база и пораст на учеството на депозитите од банки и останати финансиски институции и заемите. Наспроти тоа, кај групата мали банки се забележува пораст на уделот на депозитната база во формирањето на изворите на средства, за сметка на намалениот удел на капиталот и резервите и депозитите од банки и останати финансиски институции и заемите. Доколку овој премин не се случеше, учеството на депозитите на нефинансиските субјекти кај групата мали банки, на крајот на 2010 година ќе се намалеше на 34,4%.

Графикон бр.2.3.1.
Структура на активата по групи банки

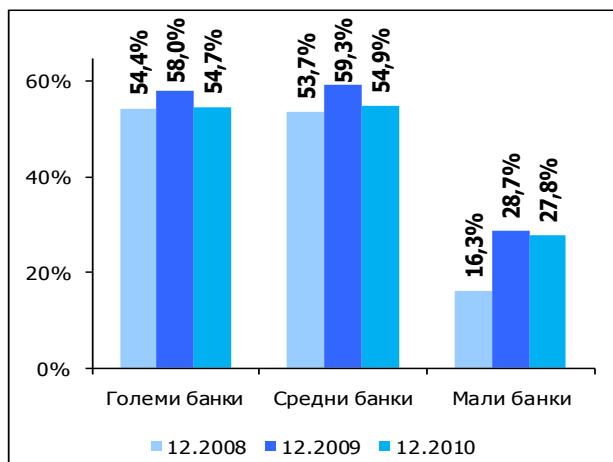

Графикон бр.2.3.2.
Структура на пасивата по групи банки

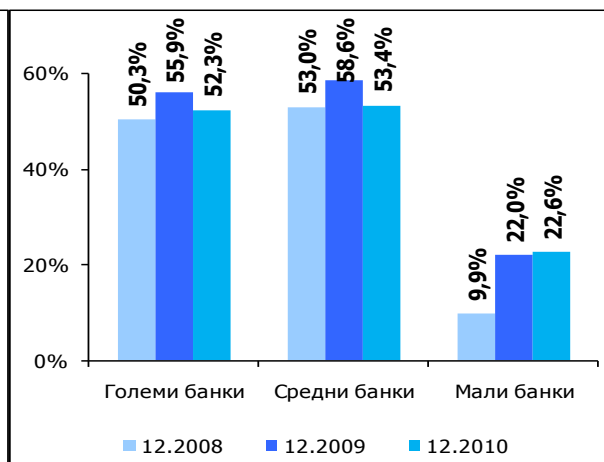

Извор: НБРМ, врз основа на податоците доставени од страна на банките.

Графикон бр. 2.3.3.
Учество на активата со девизна компонента во вкупната актива, по групи банки

Графикон бр. 2.3.4.
Учество на пасивата со девизна компонента во вкупната пасива, по групи банки

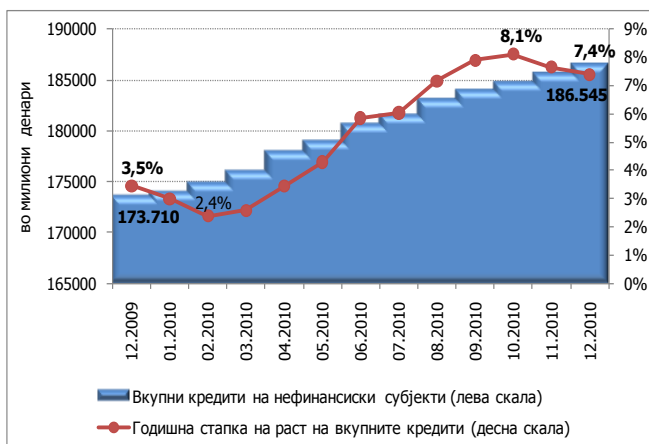
Извор: НБРМ, врз основа на податоците доставени од страна на банките.

Поизразено учество на девизната компонента е присутно во билансите на групите големи и средни банки (над 50% и на страната на активата и на страната на пасивата). Од друга страна, кај групата мали банки, активата и пасивата со девизна компонента зафаќаат помалку од 30% од вкупната актива и пасива. Во однос на претходната година, кај сите групи банки се забележува намалување на девизната компонента во структурата на активата и пасивата, со исклучок на пасивата на малите банки, во која учеството на девизната компонента бележи минимален раст.

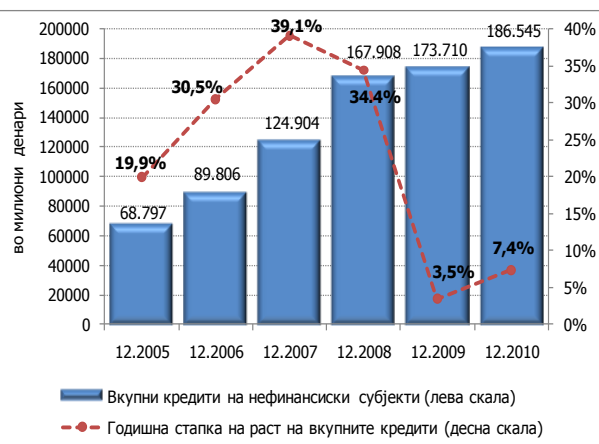
2.4. Кредитна активност на банките

Во 2010 година, кредитната активност на банките покажа заживување по забавената динамика карактеристична за 2009 година. Вкупните кредити одобрени на нефинансиските субјекти на крајот на 2010 година се зголемија за 7,4%, што претставува значително забрзување во однос на претходната година, кога беше остварен раст на кредитите од 3,5% (анекс бр. 5 - Структура на кредитите на нефинансиските субјекти).

Графикон 2.4.1
Кредити на нефинансиските субјекти

Графикон 2.4.2
Состојба и годишна релативна промена на кредитите на нефинансиските субјекти

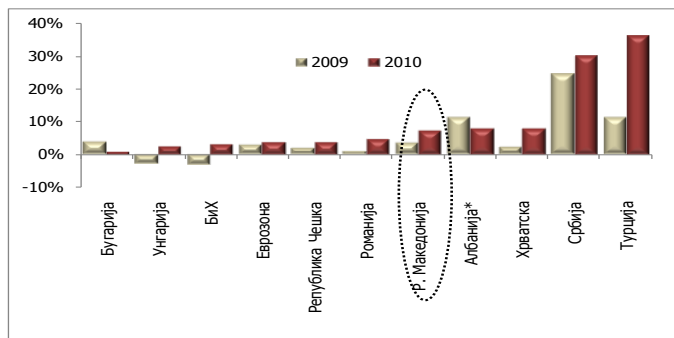
Извор на податоци: НБРМ, врз основа на податоците доставени од страна на банките.

Сепак, забрзувањето на

кредитната активност на банките во Република Македонија се одвиваше постепено, што е поврзано со насоченоста на банките во последните две години кон задржување на квалитетот на кредитното портфолио и воопшто одржување на нивната стабилност. Ова претставува промена во однос на преткризниот период на кредитна

експанзија, кога главната цел на банките беше зголемувањето на обемот на кредитното портфолио и обезбедувањето поголемо пазарно учество. Постабилниот глобален и домашен макроекономски амбиент, постојаниот раст на депозитите во банките во текот на 2010 година, како и подобрите очекувања на банкарскиот и приватниот сектор ја стимулираа кредитната активност. Во тој правец беа и промените во монетарната политика, преку намалувањето на основната каматна стапка во неколку наврати во текот на 2010 година. **Годишната стапка на раст на кредитите во Република Македонија во 2010**

Графикон 2.4.3
Годишни стапки на промена на вкупните кредити по земји

Извор на податоци: НБРМ, ЕУРОСТАТ и интернет страниците на соодветните централни банки.

*Податокот за Албанија за 2010 година е со состојба на кредитите од ноември 2010 година.

година (заедно со Албанија и Хрватска) е над годишната стапка на раст на кредитите кај останатите земји опфатени во примерокот (со исклучок на Турција и Србија, како кредитно најактивни).

Во 2010 година, забрзувањето на кредитниот раст беше одлика на сите групи банки. Групата големи банки имаше најголемо значење за растот на кредитите, придонесувајќи со 52,2% во вкупниот годишен раст на кредитите на нефинансиските субјекти, додека на групата средни банки ѝ се припишуваат 42,8% од вкупниот раст на кредитите. Групата мали банки, иако со најмал придонес (од 5,1%) за вкупниот раст на кредитите на нефинансиските субјекти, забележа највисока годишна стапка на раст на кредитите (за 17,9%), во споредба со годишните стапки на раст на останатите две групи банки (анекс бр. 6 - Кредити по одделни групи банки).

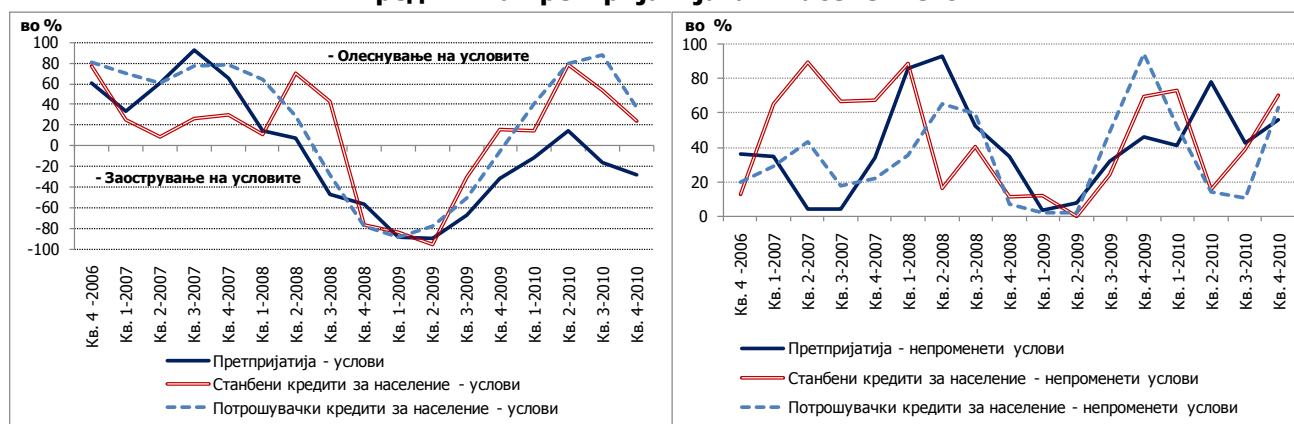
Табела 2.4.1

Кредити на нефинансиските субјекти по одделни групи банки

Групи банки	Годишна промена во милиони денари					Годишна промена во процент					Учество во годишниот пораст на вкупните кредити				
	31.12.2006	31.12.2007	31.12.2008	31.12.2009	31.12.2010	31.12.2006	31.12.2007	31.12.2008	31.12.2009	31.12.2010	31.12.2006	31.12.2007	31.12.2008	31.12.2009	31.12.2010
Големи банки	14.516	25.631	28.053	6.019	6.695	30,5%	41,2%	32,0%	5,2%	5,5%	69,1%	73,0%	65,2%	103,7%	52,2%
Средни банки	6.773	10.384	14.168	-28	5.490	40,0%	43,8%	41,6%	-0,1%	11,4%	32,2%	29,6%	32,9%	-0,5%	42,8%
Мали банки	-280	-917	784	-188	651	-6,6%	-23,1%	25,7%	-4,9%	17,9%	-1,3%	-2,6%	1,8%	-3,2%	5,1%

Извор на податоци: НБРМ, врз основа на податоците доставени од страна на банките.

Графикон 2.4.4
Промени во условите* (лево) и непроменети услови** (десно) при одобрувањето кредити на претпријатијата и населението

Извор: НБРМ, анкети за кредитната активност на банките.

* **Промените во условите на кредитирање** се утврдуваат како разлика меѓу процентот на банки коишто извршиле олеснување на кредитните услови, во последните три месеци и процентот на банки коишто извршиле затегнување на кредитните услови, во последните три месеци. Позитивната разлика укажува на олеснување на кредитните услови на ниво на банкарскиот систем, додека негативната укажува на затегнување на кредитните услови на ниво на банкарскиот систем.

** **Непроменетите услови на кредитирање** го претставуваат процентот на банки коишто пријавиле непроменети кредитни услови, во последните три месеци.

Олеснувањето на условите за одобрување кредити од страна на банките³³, беше поизразено во првата половина од 2010 година. Кај кредитирањето на

³³ Подетален осврт за условите за кредитирање на претпријатијата и населението се дадени во анкетите за кредитната активност, објавени на интернет-страницата на НБРМ - www.nbrm.mk.

претпријатијата и населението (пред сè за станбените кредити), банките започнаа да ги олеснуваат кредитните услови уште од последниот квартал на 2009 година (пред пет квартали). Од друга страна, во втората половина од 2010 година, најголем дел од банките укажаа на непроменети услови за одобрување кредити за претпријатијата и кредити на населението. Во првиот квартал од 2011 година, најголем дел од банките не очекуваат³⁴ поголеми промени кај условите за одобрување корпоративни кредити, додека кај населението најголем дел од банките очекуваат делумно олеснување на кредитните услови.

Просечните каматни стапки на новоодобрените кредити во текот на 2010 година главно се движеа по надолна патека, при што во четвртиот квартал тие достигнаа најниско ниво.

Просечната каматна стапка за кредитите кон претпријатијата одобрени во четвртиот квартал од 2010 година е пониска за 0,8 процентни поени во однос на четвртиот квартал од 2009 година (анекс бр. 7 - Новоодобрени кредити во период). Во однос на новоодобрените кредити на физички лица, исто така, се забележува намалување на просечната каматна стапка. Притоа, во четвртиот квартал од 2010 година највпечатливо намалување на просечната каматна стапка во споредба со претходниот квартал (од 11,3% на 10,3%) се забележа кај потрошувачките кредити, а во споредба со четвртиот квартал од 2009 година од 14,2% на 8,7% кај негативните салда по тековни сметки (анекс бр. 7- Новоодобрени кредити во период).

Графикон 2.4.5
Просечна рочност и каматна стапка на новоодобрените кредити во текот на 2009 и 2010 година

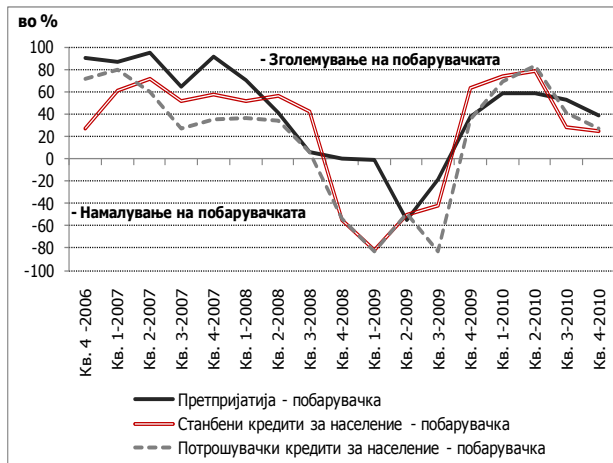

Извор на податоци: НБРМ, врз основа на податоците коишто ги пополнуваат банките во Кредитниот регистар.

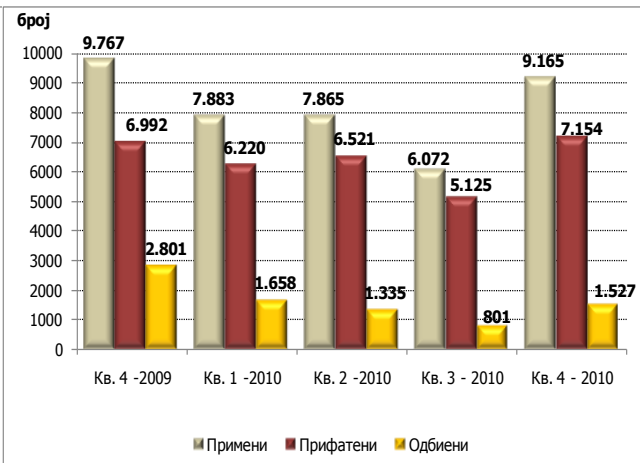
Просечната рочност на новоодобрените кредити на нефинансиските субјекти во текот на 2010 се зголеми. Така, просечната рочност на новоодобрените кредити на нефинансиски субјекти од 3,5 години (четврти квартал 2009 година) се зголеми на четири години (четврти квартал 2010 година). Анализирани по одделни сектори, просечната рочност на новоодобрените кредити на претпријатијата и физичките лица се движи околу две и пол и осум години, соодветно.

³⁴ Подетален осврт врз очекувањата на банките за условите за кредитирање на претпријатијата и населението е даден во Анкетата за кредитната активност од јануари 2011 година.

Графикон 2.4.7
Број на примени, прифатени и одбиени кредитни барања за претпријатијата по квартали

Графикон 2.4.6
Промени во побарувачката* за кредитите на претпријатијата и населението

Извор: НБРМ, врз основа на податоците доставени од страна на банките (графикон 2.4.7) и анкетите за кредитната активност на банките (графикон 2.4.6).

* **Промените во побарувачката за кредити** се утврдуваат како разлика меѓу процентот на банки коишто укажале на зголемена побарувачка за кредити во последните три месеци и процентот на банки коишто укажале на намалена побарувачка за кредити, во последните три месеци. Позитивната разлика упатува на зголемена побарувачка за кредити на ниво на банкарскиот систем, додека негативната на намалена побарувачка за кредити на ниво на банкарскиот систем.

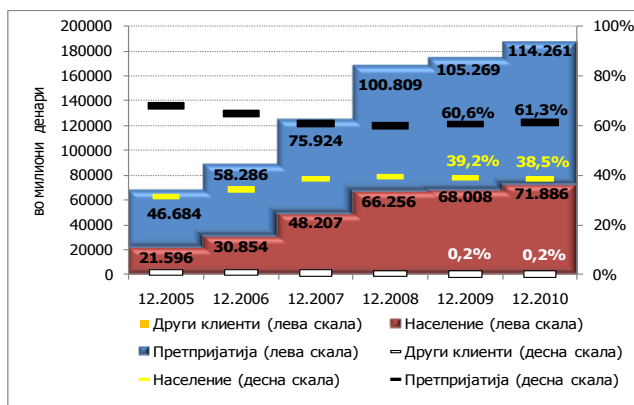
Согласно со анкетите за кредитната активност³⁵, побарувачката за кредити беше поизразена во првата половина од 2010 година, додека во втората половина на 2010 година, главно остана непроменета. Така, почнувајќи од последниот квартал на 2009 година заклучно со вториот квартал на 2010 година, побарувачката за кредити (како од населението, така и од претпријатијата) бележи раст. Во втората половина од 2010 година побарувачката за кредити од населението главно остана непроменета, додека кај претпријатијата најголем дел од банките се изјасниле за делумно зголемена побарувачка за кредити (и покрај тоа што овој дел од банките е намален во однос на претходните периоди). Наспроти оцените на банките согласно со анкетите за главно непроменета побарувачка за кредити во втората половина од 2010 година, бројот на одобрени кредитни барања за претпријатијата и за физичките лица сепак се зголеми, особено во четвртиот квартал од 2010 година, во споредба со истиот квартал минатата година. Ова упатува на постепено прилагодување на банките на изменетите економски услови поради кризата, прекинување на „фазата на воздржаност“ од кредитирање и отпочнување фаза на раст на кредитната поддршка на нефинансиските субјекти. Според бројот на одобрени кредитни барања, најбаран кредитен производ се потрошувачките кредити, коишто во сите пет анализирани квартали заземаат околу 50% од вкупниот број на одобрени кредитни барања од физички лица (анекс бр. 8 - Број на примени, прифатени и одбиени кредитни барања од физички лица). Од друга страна, намалениот број на одбиени кредитни барања на претпријатијата во

³⁵ Подетален осврт за побарувачката за кредити на претпријатијата и населението се дадени во анкетите за кредитна активност објавени на интернет-страницата на НБРМ - www.nbrm.mk.

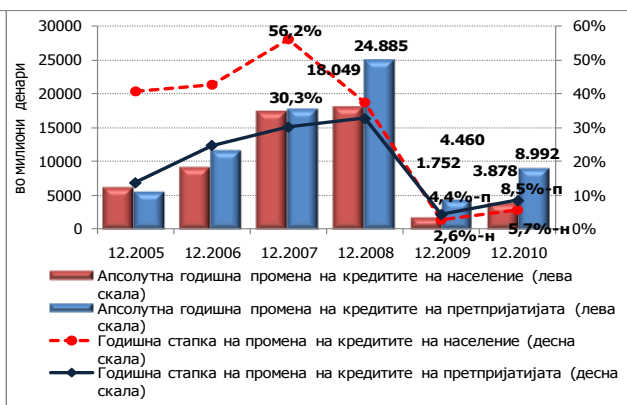
четвртиот квартал од 2010 година во споредба со истиот квартал минатата година, може да биде показател за подобрување на квалитетот на поднесените проекти од страна на клиентите и намалувањето на согледувањата за ризик на домашните банки, со оглед на речиси непроменетите услови за кредитирање во втората половина од 2010 година согласно со анкетите за кредитна активност. Забележана е речиси подеднаква распределба по банки на очекувањата³⁶ за непроменета и очекувањата за делумно зголемена побарувачка на кредити за претпријатија за првиот квартал од 2011 година. Од аспект на населението, во истиот период најголем дел од банките очекуваат делумно зголемување на побарувачката за кредити.

Во текот на 2010 година, се забележа заживување на кредитната активност и кон двата сектора, при што кредитите на претпријатијата продолжија да растат позасилено во споредба со кредитите на населението. Кредитите на претпријатијата на крајот на 2010, на годишна основа, беа повисоки за 8,5%, додека растот на кредитите на населението изнесуваше 5,7%. При вакви движења, кредитите на претпријатија придонесоа со околу две третини за вкупниот годишен пораст на кредитите. Годишните стапки на промена на кредитите, на крајот на 2010 година, и кај двата сектора се удвоени во споредба со стапките на крајот на 2009 година, што во голема мера е поврзано со закрепнувањето на домашната економска активност и подобрувањето на очекувањата на нефинансиските субјекти и банкарскиот сектор. **Раздвижувањето на кредитната активност не предизвика поголеми поместувања во секторската структура на кредитите.** На крајот на 2010 година, кредитите на претпријатијата и понатаму се најзастапени во структурата на вкупните кредити.

Графикон 2.4.8
Состојба и структура на кредитите според секторите

Графикон 2.4.9
Годишни промени на кредитите според секторската структура

Извор на податоци: НБРМ, врз основа на податоците доставени од страна на банките.

³⁶ Подетален осврт врз очекувањата на банките за побарувачката на кредити од страна на претпријатијата и населението е даден во Анкетата за кредитната активност од јануари 2011 година.

Табела 2.4.2

Кредитна изложеност во 2010 година, по одделни дејности/кредитни производи

Сектори	Кредитни производи / одделни дејности	Изложеност на кредитен ризик во милиони денари на 31.12.2010 година	Апсолутна годишна промена на изложеноста на кредитен ризик во милиони денари	Годишна стапка на промена	Учество во вкупниот пораст на изложеноста на кредитен ризик	Просечна каматна стапка на редовната главница на 31.12.2009 година	Просечна каматна стапка на редовната главница на 31.12.2010 година
ФИЗИЧКИ ЛИЦА	Кредити за набавка и реновирање на станбен и деловен простор	17.066	2.180	14,6%	40,0%	8,6%	7,5%
	Потрошувачки кредити	28.461	3.333	13,3%	61,1%	12,7%	10,6%
	Негативни салда по тековни сметки	9.252	798	9,4%	14,6%	13,6%	11,2%
	Кредитни картички	23.147	-302	-1,3%	-5,5%	14,3%	12,1%
	Автомобилски кредити	4.219	-486	-10,3%	-8,9%	9,4%	8,2%
	Други кредити	1.124	-69	-5,8%	-1,3%	12,2%	8,9%
ВКУПНО ФИЗИЧКИ ЛИЦА		83.269	5.454	7,0%	13,7%		
ПРЕТПРИАТИЈА И ДРУГИ КЛИЕНТИ	Земјоделство, шумарство и рибарство	4.329	74	1,8%	0,7%	8,4%	7,8%
	Индустрија	49.948	1.493	3,1%	13,5%	8,5%	7,9%
	Градежништво	15.423	1.297	9,2%	11,7%	9,1%	8,5%
	Трговија на големо и мало	44.752	3.737	9,1%	33,8%	9,0%	8,4%
	Транспорт, складирање, информации и комуникации	10.860	2.922	36,8%	26,4%	9,3%	8,9%
	Објекти за сместување и сервисни дејности со храна	3.698	-97	-2,6%	-0,9%	9,0%	8,8%
	Дејности во врска со недвижен имот, стручни, научни и технички дејности и адм.пом.услуги дејности	8.216	1.124	15,9%	10,2%	8,7%	8,4%
	Останати дејности	4.049	496	14,0%	4,5%	9,1%	8,1%
ВКУПНО ПРЕТПРИАТИЈА И ДРУГИ КЛИЕНТИ		141.274	11.047	8,5%	27,8%		
ВКУПНА ИЗЛОЖЕНОСТ НА КРЕДИТЕН РИЗИК		316.123	39.714	14,4%	100,0%		

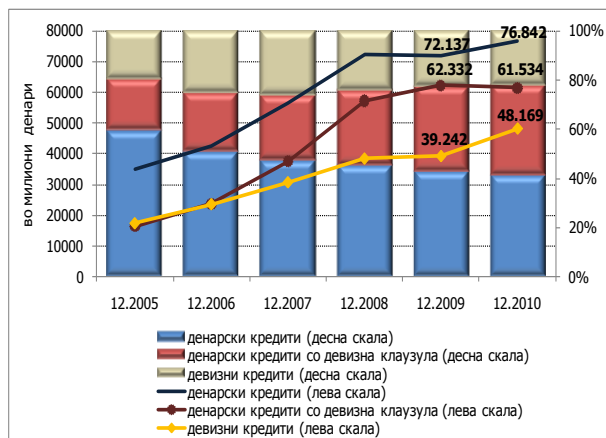
Забелешка: Подетални движења на сите дејности и кредитни производи од изложеноста на кредитен ризик се наведени во анексот бр. 13 - Изложеност на кредитен ризик и пресметана исправка на вредноста, на ниво на банкарскиот систем, по категории на ризик и сектор.

Извор на податоци: НБРМ, врз основа на податоците доставени од страна на банките.

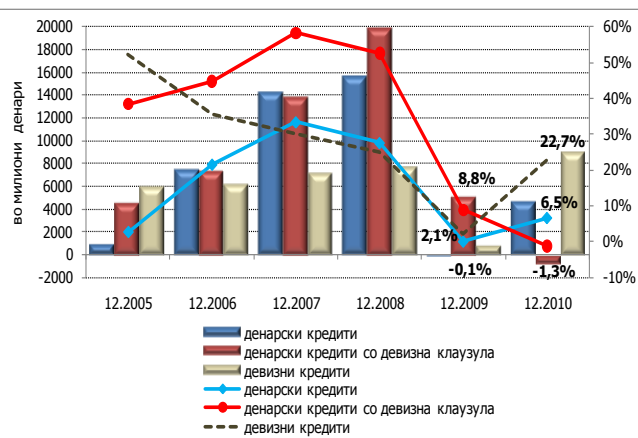
На 31.12.2010 година, најголем дел од кредитната поддршка на банките се однесува на клиентите од дејноста „индустрија“. Најголем придонес за вкупниот пораст на изложеноста на кредитен ризик кон нефинансиските субјекти во 2010 година имаат кредитите одобрени на клиентите коишто се занимаваат со трговија на големо и мало. Во истиот период, од лепезата кредитни производи на банките, секторот „население“ и понатаму беше најмногу заинтересиран за потрошувачките кредити, коишто на годишна основа се зголемија за 13,3%, придонесувајќи со 61,1% во вкупниот раст на изложеноста на кредитен ризик кон физичките лица (што имаше позитивен придонес за пораст на личната потрошувачка³⁷). На годишна основа, станбените кредити, забележаа највисока стапка на раст, со што се втор кредитен производ според придонесот за вкупниот раст на изложеноста на кредитен ризик кон физичките лица. Од друга страна, негативни промени забележаа автомобилските кредити, другите кредити и кредитните картички. Намалување на просечната каматна стапка се забележува кај сите дејности и кај сите кредитни производи.

³⁷ Личната потрошувачка во 2010 година забележа годишен раст од 1,1%. Извор: ДЗС.

Графикон 2.4.10
Движење на кредитите според валутната структура

Графикон 2.4.11
Годишна апсолутна (лево) и релативна (десно) промена на кредитите според валутата

Извор на податоци: НБРМ, врз основа на податоците доставени од страна на банките.

Кредитите со валутна компонента (девизни кредити и кредити во денари со девизна клаузула) заземаат 58,5% со што и понатаму се најзастапени во вкупните кредити (со учество од 22,6% на девизните кредити и 35,9% на кредитите со девизна клаузула). Најсилен годишен раст од 8.927 милиони денари (или за 22,7%) прикажаа девизните кредити и беа главен двигател (со 69,6%) за вкупниот раст на кредитите (растот речиси во целост се должи на зголемувањето на девизните кредити одобрени на резиденти, наменети за плаќање во земјата, и тоа над 80% потекнуваат од растот кај категоријата „останати“³⁸ резиденти. По својата суштина овие девизни кредити се речиси идентични со кредитите со девизна клаузула. Денарските кредити растеа позабавено во однос на девизните кредити, но сепак за вкупниот раст на кредитите придонесоа со 36,7%. На крајот на 2010 година, кредитите во денари со девизна клаузула се намалија во однос на крајот на 2009 година, наспроти позабележителниот годишен раст во претходната година.

Табела 2.4.3
Девизни кредити на резиденти

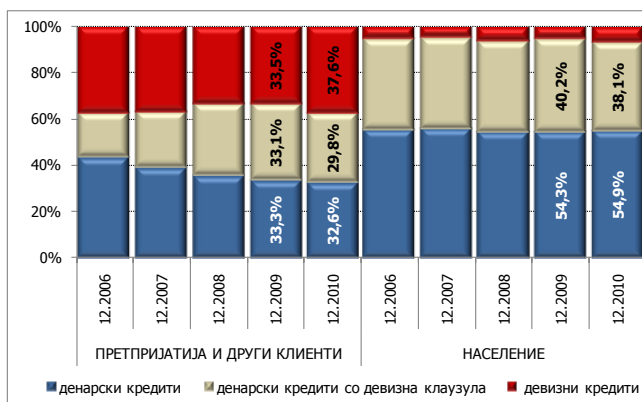
Категории на резиденти	31.12.2009		Вкупно на 31.12.2009 година (во милиони денари)	31.12.2010		Вкупно на 31.12.2010 година (во милиони денари)	Апсолутна годишна промена во милиони денари		Годишна стапка на промена		Учество во промената на вкупните девизни кредити на резиденти	
	Кредити за плаќање во странство во милиони денари	Кредити за плаќање во земјата во милиони денари		Кредити за плаќање во странство во милиони денари	Кредити за плаќање во земјата во милиони денари		Кредити за плаќање во странство	Кредити за плаќање во земјата	Кредити за плаќање во странство	Кредити за плаќање во земјата	Кредити за плаќање во странство	Кредити за плаќање во земјата
Претпријатија нето - извозници	4.999	812	5.811	3.720	1.277	4.998	-1.279	465	-25,6%	57,3%	-13,7%	5,0%
Претпријатија кај кои цената на доминантниот производ зависи од движењата на цената на тој производ на светските берзи	1.448	455	1.903	1.828	422	2.250	380	-33	26,2%	-7,2%	4,1%	-0,4%
Физички лица	4	3.723	3.728	5	4.989	4.994	0	1.266	5,4%	34,0%	0,0%	13,6%
Останати претпријатија	15.744	11.633	27.377	16.576	19.313	35.889	832	7.680	5,3%	66,0%	8,9%	82,5%
ВКУПНО	22.196	16.623	38.819	22.129	26.001	48.130	-67	9.378	-0,3%	56,4%	-0,7%	100,7%

Извор на податоци: НБРМ, врз основа на податоците доставени од страна на банките.

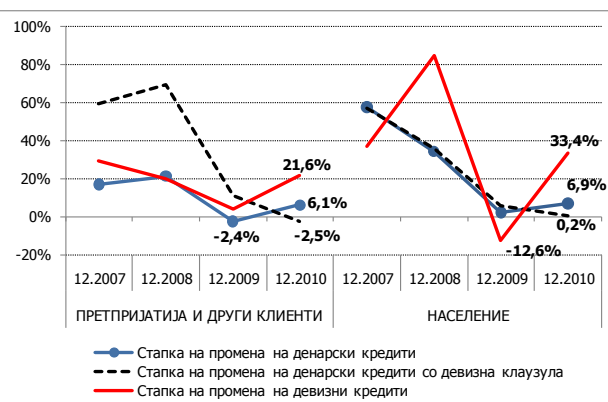
³⁸ Се однесува на претпријатијата-резиденти од категоријата „останати“ коишто не се нето-извозници и резиденти кај кои цената на доминантниот производ не зависи од движењата на цената на тој производ на светските берзи.

Кредитирањето со валутна компонента и понатаму е позастапено во структурата на кредитите на претпријатијата. Девизните кредити на претпријатија и други клиенти се зголемија за 21,6%, на годишна основа, условувајќи над 85% од вкупниот годишен раст на кредитите на претпријатија и други клиенти. Кај населението, позначителен придонес за вкупниот раст на кредитите (од над 65%) имаа денарските кредити. Притоа, денарските кредити на населението на годишна основа се зголемија за 6,9%, додека стапката на раст на девизните кредити кон овој сектор беше посилна и изнесуваше 33,4%.

Графикон 2.4.12
Валутна структура на кредитите на претпријатијата и населението

Графикон 2.4.13
Годишни стапки на раст на кредитите според сектор и валута

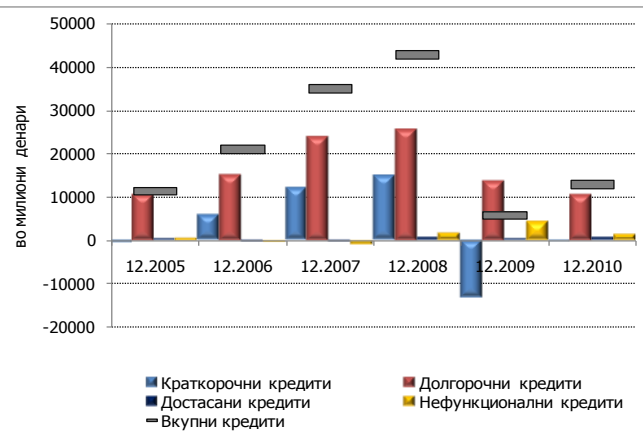
Извор на податоци: НБРМ, врз основа на податоците доставени од страна на банките.

Зајакнувањето на застапеноста на долгорочните кредити и забавениот раст на нефункционалните кредити претставуваат основни обележја на рочната структура на кредитната активност на банките во 2010 година. На годишна основа, **долгорочните кредити** забележаа раст од 9,3%, којшто во најголема мера беше условен од растот на долгорочното девизно кредитирање на претпријатијата (со придонес од 75,8%). **Нефункционалните кредити** прикажаа најголемо забавување на порастот, при што годишната стапка на раст се намали за 29,6 процентни поени. Ова главно се должи на намалувањето на нефункционалните девизни кредити на претпријатијата за 5,6%, како и на помалиот раст на денарските нефункционални кредити на населението. Од друга страна, најголем придонес во растот на вкупните нефункционални кредити од 74,5% имаа нефункционалните денарски кредити на претпријатијата. Незначителниот годишен раст на **достасаните кредити** и намалувањето на **краткорочните кредити** не предизвика значителни промени на нивното учество во вкупните кредити.

Графикон 2.4.14
Рочна структура на вкупните кредити на
нефинансиските субјекти

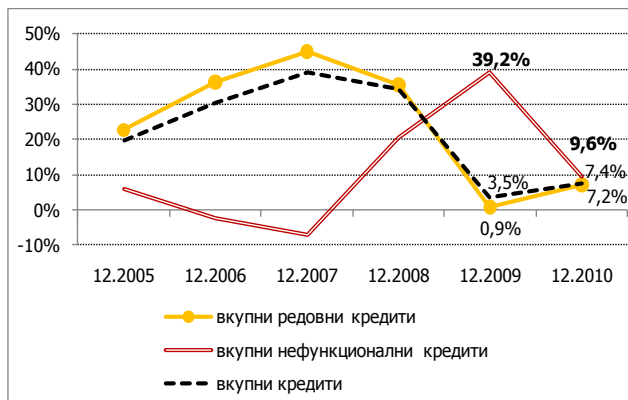
Графикон 2.4.15
Апсолутна годишна промена на кредитите
според рочноста и на вкупните кредити

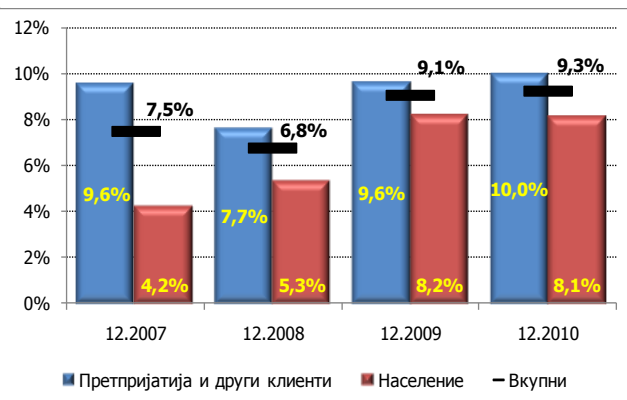
Извор на податоци: НБРМ, врз основа на податоците доставени од страна на банките.

Забавениот раст на нефункционалните кредити во 2010 година услови незначителни промени на нивното учество во вкупните кредити и соодветно по сектори. На крајот на 2010 година, учеството на нефункционалните кредити во вкупните кредити се зголеми за 0,2 процентни поена, во споредба со 2009 година, што е значително помалку во однос на зголемувањето од 2,3 процентни поени во 2009 година. Во 2010 година, ова учество кај населението се намалува за 0,1 процентен поен, додека кај претпријатијата и други клиенти се зголемува за 0,3 процентни поени. Растот на учеството на нефункционалните кредити во вкупните кредити на претпријатијата и други клиенти, и покрај засилената кредитна активност кај овој сектор се објаснува со повисоката годишна стапка на раст на нефункционалните кредити од стапката на раст на вкупните кредити на претпријатија и други клиенти. Така, на 31.12.2010 година, годишната стапка на раст на нефункционалните кредити на претпријатија и други клиенти изнесува 12,2%, а на населението 4,7%. За споредба, на 31.12.2009 година, овие стапки изнесуваа 30,8% и 57,7%, соодветно. Забавениот раст на нефункционалните кредити може да се објасни и со поактивниот пристап на банките при одобрувањето нови кредити во текот на годината, со подобрената дисциплина при наплата на кредитите, но и со извршените отписи на нефункционални побарувања и преземените вредности врз основа на ненаплатени побарувања.

Графикон 2.4.16
Годишни стапки на промена на кредитите

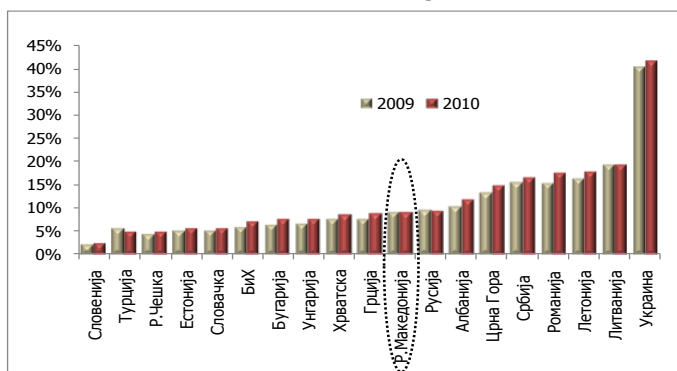
Графикон 2.4.17
Нефункционалните кредити во вкупните кредити, на ниво на банкарскиот систем и по сектори

Извор на податоци: НБРМ, врз основа на податоците доставени од страна на банките.

Споредбата на учеството на нефункционалните во вкупните кредити упатува на тоа дека Република Македонија е на средината на списокот од анализирани земји. Учеството на нефункционалните во вкупните кредити во Република Македонија е на слично ниво како во Грција и Русија. Притоа, слично како и во македонската економија, така и во повеќето анализирани земји, зголемувањето на нивото на нефункционални кредити во вкупните кредити во текот на 2010 во однос на 2009 година, се одвиваше со умерено темпо.

Графикон 2.4.18
Нефункционални кредити/вкупни кредити, по одделни земји

Извор на податоци: Статистички анекс од ГФРС, ММФ, октомври 2010 година.

На 31.12.2010 година, пондерираната просечна преостаната рочност (изразена како просечен период до достасување во години) беше најдолга кај кредитите за набавка и реновирање станбен и деловен простор (14,6 години). Кај повеќето дејности просечната преостаната рочност на кредитите се движи меѓу две и четири години. Во однос на 31.12.2009 година, не се забележуваат значителни промени во просечниот период на достасување.

Табела бр. 2.4.4

Пондерирана просечна преостаната рочност на кредитите одобрени на нефинансиски субјекти (по дејности и кредитни производи)

Дејност за правни лица / Кредитен производ за физички лица	Просечен период до достастување (во години) на 31.12.2009 година	Просечен период до достастување (во години) на 31.12.2010 година
Земјоделство, шумарство и рибарство	3,5	3,4
Индустија	3,0	3,1
Градежништво	3,0	2,8
Трговија на големо и мало	3,1	2,9
Транспорт, складирање, информации и комуникации	3,4	3,2
Објекти за сместување и сервисни дејности со храна	4,8	4,2
Дејности во врска со недвижен имот, стручни, научни и технички дејности и адм.пом.услужни дејности	3,3	3,0
Кредити за набавка и реновирање на станбен и деловен простор	14,7	14,6
Потрошувачки кредити	5,1	5,0
Негативни салда по тековни сметки	0,7	0,6
Кредитни картички	1,3	1,4
Автомобилски кредити	4,2	3,8

Извор на податоци: НБРМ, врз основа на податоците доставени од страна на банките.

Распределбата на кредитите по одделни групи банки ја потврдува главната позиција на групата големи банки во банкарскиот систем. Имено, групата големи банки има најголемо учество во рамките на сите структурни категории на кредитите. На годишна основа, најголеми промени во распределбата на кредитите се забележани во насока на зголемување на учеството на групата големи банки во достасаните кредити и намалување на учеството на оваа група банки во кредитите на другите клиенти, нефункционалните кредити и девизните кредити. Од друга страна, во истиот период учеството на групата средни банки во споменатите категории кредити се движи во спротивна насока.

Табела 2.4.5

Распределба на кредитите по одделни групи банки

Структури на кредитите		31.12.2009				31.12.2010			
		Големи банки	Средни банки	Мали банки	Вкупно	Големи банки	Средни банки	Мали банки	Вкупно
Секторска структура	Претпријатија	71,4%	26,7%	1,9%	100,0%	69,2%	28,5%	2,3%	100,0%
	Население	68,3%	29,3%	2,4%	100,0%	68,6%	29,1%	2,3%	100,0%
	Други клиенти	54,4%	44,8%	0,9%	100,0%	49,9%	49,8%	0,2%	100,0%
Рочна структура	Краткорочни	72,5%	26,1%	1,4%	100,0%	70,2%	27,2%	2,5%	100,0%
	Долгорочни	70,0%	28,2%	1,8%	100,0%	69,2%	28,8%	2,0%	100,0%
	Достасани	64,7%	31,3%	4,1%	100,0%	75,6%	21,9%	2,4%	100,0%
	Нефункционални	66,4%	28,1%	5,5%	100,0%	62,7%	33,6%	3,7%	100,0%
Валутна структура	Денарски	78,1%	18,5%	3,5%	100,0%	78,7%	17,4%	3,9%	100,0%
	Денарски со девизна клаузула	58,9%	39,4%	1,7%	100,0%	59,3%	38,6%	2,1%	100,0%
	Девизни	73,4%	26,4%	0,1%	100,0%	65,7%	34,3%	0,0%	100,0%

Извор на податоци: НБРМ, врз основа на податоците доставени од страна на банките.

Најголемата застапеност на кредитите на претпријатија според секторската поделба и на долгорочните кредити според рочната структура е карактеристична кај сите групи банки. Кредитите со валутна компонента се позастапени кај групите големи и средни банки, додека кај малите банки преовладуваат денарските кредити.

Табела 2.4.6

Структурни карактеристики на кредитите кај одделните групи банки

Структура на кредити		31.12.2009			31.12.2010		
		Големи банки	Средни банки	Мали банки	Големи банки	Средни банки	Мали банки
Секторска структура	Претпријатија	61,7%	58,3%	54,5%	61,5%	60,7%	61,0%
	Население	38,1%	41,3%	45,4%	38,4%	38,9%	38,9%
	Други клиенти	0,2%	0,4%	0,1%	0,2%	0,4%	0,0%
	Вкупно	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
Рочна структура	Краткорочни	23,3%	21,3%	15,2%	21,4%	19,9%	23,2%
	Долгорочни	66,8%	68,0%	58,4%	68,4%	68,1%	60,1%
	Достасани	1,3%	1,6%	2,7%	1,7%	1,2%	1,7%
	Нефункционални	8,6%	9,2%	23,7%	8,4%	10,8%	15,0%
Вкупно	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	
Валутна структура	Денарски	46,2%	27,6%	68,9%	47,0%	25,0%	69,7%
	Денарски со девизна клаузула	30,1%	50,9%	29,5%	28,4%	44,3%	30,0%
	Девизни	23,7%	21,5%	1,6%	24,6%	30,8%	0,3%
	Вкупно	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Извор на податоци: НБРМ, врз основа на податоците доставени од страна на банките.

2.5. Депозитна активност на банките

Во текот на 2010 година, во услови на поповолен макроекономски амбиент во однос на претходната година, депозитното јадро на банките се карактеризираше со забрзување на растот и ориентација на депонентите кон штедење во домашната валута. Во услови на постепено заживување на домашната економска активност, поволни движења во надворешниот сектор, како и постепено исцрпување на влијанието на психолошките притисоци поврзани со ефектите од светската економско-финансиска криза, беше забележливо забрзувањето на растот на депозитите на нефинансиските субјекти. Паралелно со стабилизирањето на движењата на девизниот пазар, склоноста на депонентите за штедење во домашна валута којашто започна во последниот квартал на 2009 година, се задржа и во 2010 година.

На крајот на 2010 година, вкупните депозити на банките остварија значително повисока стапка на пораст во однос на претходната година. На 31.12.2010 година, вкупните депозити на нефинансиските субјекти изнесуваа 213.270 милиони денари и во однос на крајот на 2009 година забележаа раст од 25.395 милиони денари, односно за 13,5%. Притоа, остварената стапка на раст е повисока за 3,6 пати во однос на стапката на раст во 2009 година. Сепак, и покрај ваквото забрзување, годишната стапка на раст на депозитното јадро на банките е сè уште под нивоата присутни пред 2008 година (кон крајот на 2008 година, банкарскиот систем ги почувствува првите негативни ефекти од светската економско-финансиска криза). Во 2010 година, депозитите кај сите групи банки забележаа раст, при што забрзувањето на растот беше особено забележливо кај групите средни и мали банки, кај кои во 2009 година се забележаа надолни движења на прибраните депозити. И покрај тоа, главен двигател на динамиката на депозитното јадро на банките е групата големи банки, којашто создаде 59,2% од вкупниот годишен раст на депозитите на нефинансиските субјекти.

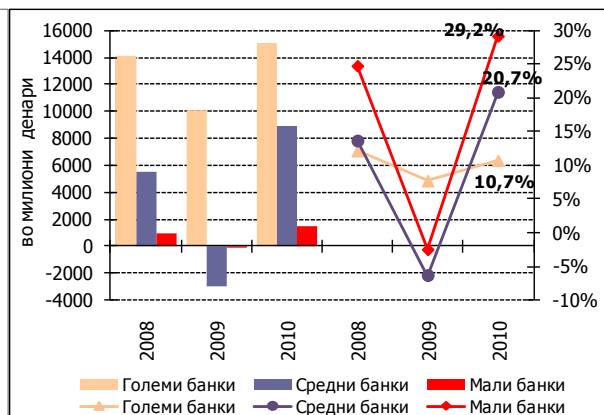
Графикон бр. 2.5.1

Ниво и годишни стапки на раст на вкупните депозити на нефинансиските субјекти

Графикон бр. 2.5.2

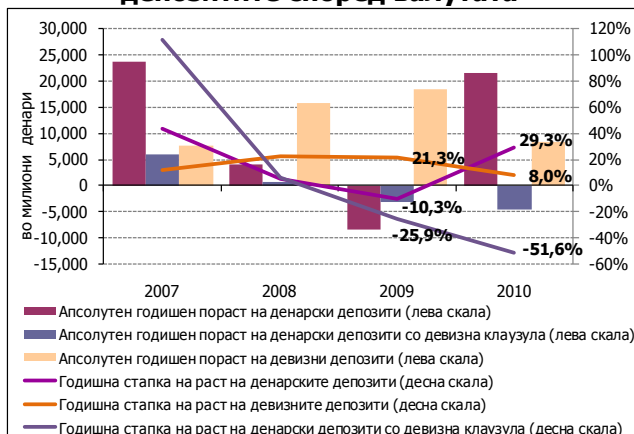
Апсолутен и релативен годишен раст на депозитите по одделни групи банки

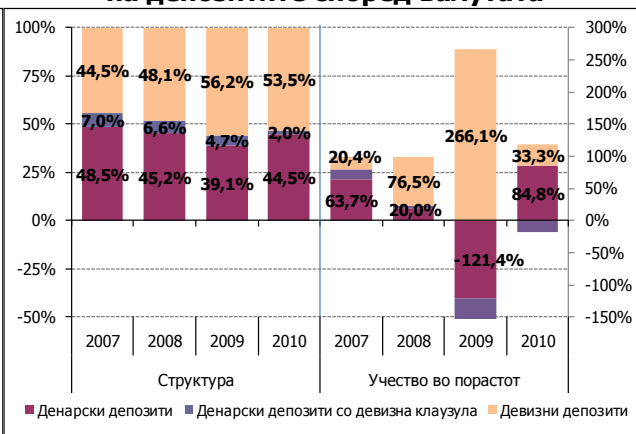
Извор на податоци: НБРМ, врз основа на податоците доставени од страна на банките.

Под влијание на стабилизирањето на девизниот пазар и повисоките приноси на депозитите во домашна валута, во 2010 година беше очигледна поголемата склоност на депонентите за штедење во денари.

Графикон бр. 2.5.3
Апсолутен и релативен годишен раст на депозитите според валутата

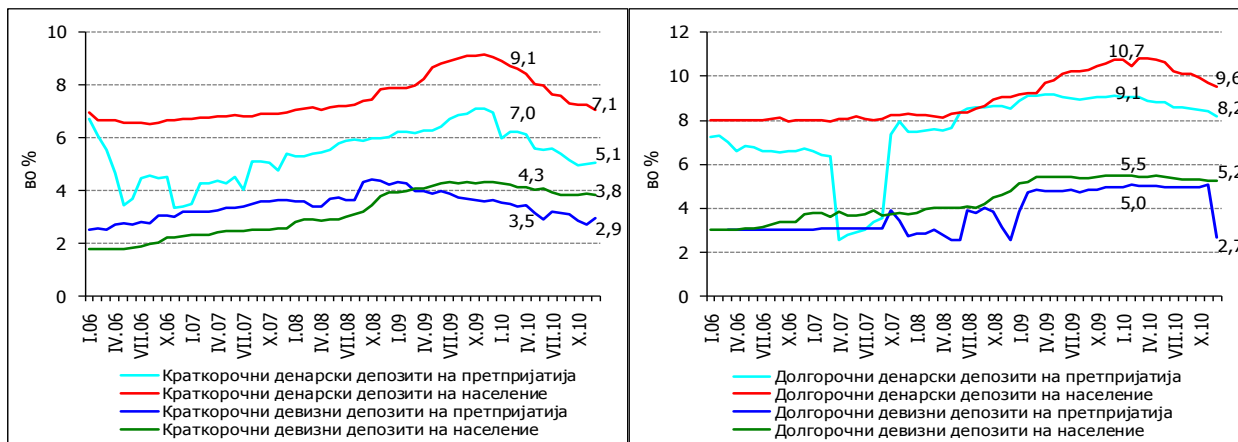
Графикон бр. 2.5.4
Структура и учество во годишниот раст на депозитите според валутата

Извор на податоци: НБРМ, врз основа на податоците доставени од страна на банките.

Ваквата склоност беше изразена преку побрзиот пораст и поголемиот придонес на денарските депозити во вкупниот годишен пораст на депозитите, како и зголеменото учество на денарските депозити во структурата на вкупното депозитно јадро на банките. За првпат во последните три години, денарските депозити забележаа значително повисок апсолутен и релативен пораст во однос на девизните депозити. На 31.12.2010 година, остварената годишна стапка на пораст на денарските депозити од 29,3% беше највисока во последните три години и беше повисока за значителни 21,3 процентни поени во однос на годишната стапка на пораст на девизните депозити. Воедно, најголем дел од годишниот пораст на вкупните депозити се должеше на остварениот пораст на нивната денарска компонента, што е во целост спротивна состојба од онаа што беше присутна во 2009 година, кога денарските депозити забележаа намалување. Подинамичниот пораст на денарските депозити придонесе и за зголемување на нивното учество во вкупните депозити, со што беше прекинат трендот на пораст на учеството на девизната компонента, којшто започна во 2008 година. И покрај тоа, девизните депозити сè уште формираат најголем дел од депозитната база на банките. Девизните депозити се најзастапени во валутната структура на депозитите кај групите големи и средни банки,

Графикон бр. 2.5.5
Движење на каматните стапки на депозитите

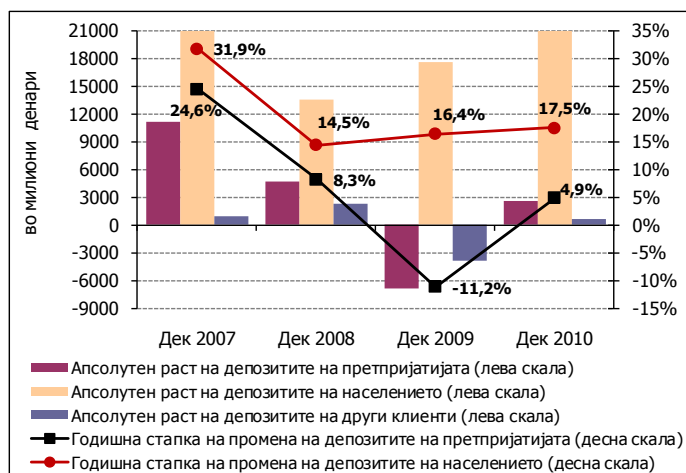

Извор на податоци: НБРМ, врз основа на податоците доставени од страна на банките.

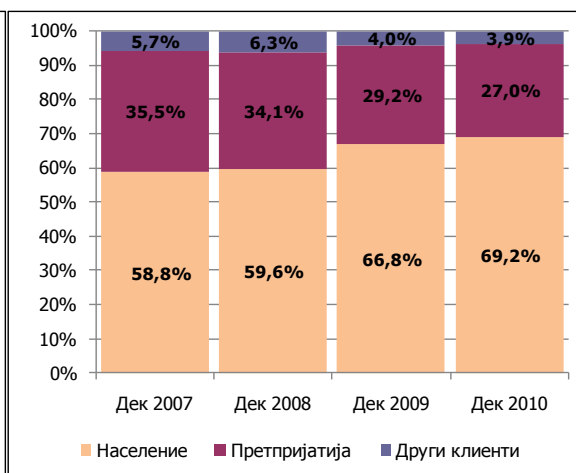
додека само кај групата мали банки преовладуваат денарските депозити. Притоа, согласно со променетите валутни склоности на депонентите во правец на денарското штедење, кај сите групи банки се забележува пораст на учеството на денарските депозити, во однос на 2009 година (анекс бр. 10 - Структура на депозитите на нефинансиските субјекти по групи банки). Растот на денарските депозити во 2010 година беше поизразен и кај населението и кај претпријатијата (анекс бр. 9 - Структура на депозитите на нефинансиските субјекти).

Главен двигател на депозитниот раст во 2010 година беа депозитите на населението. Наспроти намалувањето во 2009 година, депозитите на претпријатијата во 2010 година забележаа годишен раст од 2.677 милиони денари, односно за 4,9%. Сепак, депозитите на населението останаа главен двигател на динамиката на вкупните депозити на нефинансиските субјекти. Во 2010 година, тие растеа со значително побрза динамика во однос на депозитите на претпријатијата (годишен раст од 17,5%) и формираа 86,7% од вкупниот годишен раст на депозитите. Ваквата динамика на депозитите на одделните сектори дополнително го зголеми учеството на депозитите на секторот „население“ во вкупното депозитно јадро на банките. Доминантното место на депозитите на населението е карактеристично за сите групи банки, при што е особено изразено кај групата големи банки (анекс бр. 10 - Структура на депозитите на нефинансиските субјекти по групи банки).

Графикон бр. 2.5.6
Апсолутен и релативен годишен раст на депозитите според секторот

Графикон бр. 2.5.7
Секторска структура на вкупните депозити

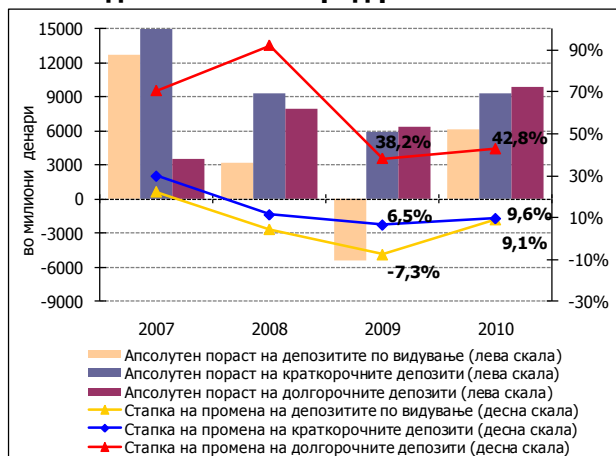
Извор на податоци: НБРМ, врз основа на податоците доставени од страна на банките.

Зголемувањето на рочноста на депозитната база на банките продолжи и во 2010 година, во услови на стимулативна каматна политика на банките за штедење на подолг рок (поблаг пад на каматните стапки на долгорочните депозити³⁹, наспроти поизразеното намалување на каматните стапки на краткорочните депозити). Зголемувањето на рочноста на депозитите беше условено од продолжениот тренд на забрзан раст на долгорочните депозити, којшто започна во претходните години. Долгорочните депозити остварија најголем апсолутен и релативен годишен пораст (9,864 милиони денари, односно

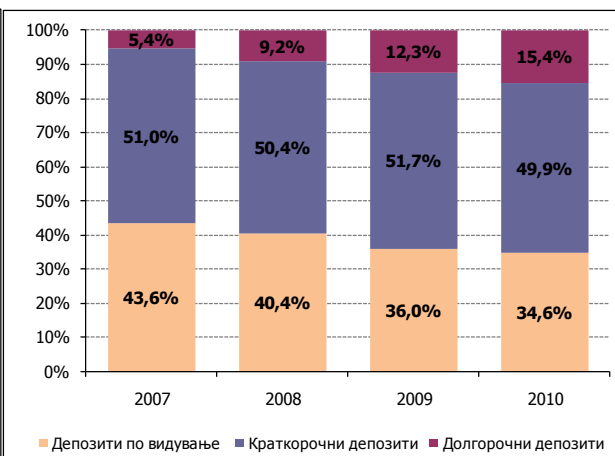
³⁹ Исклучок од ваквите движења се каматните стапки на долгорочните девизни депозити на претпријатијата, коишто имаат незначително учество од 0,1% во вкупните депозити на нефинансиските субјекти на ниво на банкарскиот систем.

42,8%) со што условија и најголем дел (38,8%) од вкупниот годишен пораст на депозитите на нефинансиските субјекти. Согласно со ваквите движења се забележува пораст и на структурното учество на долгорочните депозити во вкупната депозитна база на банките. Од друга страна, и покрај значителното забрзување на растот на депозитите по видување (раст во 2010 година, наспроти намалувањето во 2009 година), продолжи трендот на намалување на нивното учество во рочната структура на депозитната база. Краткорочните депозити сè уште формираат најголем дел од вкупните депозити на ниво на банкарскиот сектор, и покрај намалувањето на нивното структурно учество во однос на 2009 година. Состојбата е идентична на ниво на одделните групи банки односно, кај сите групи банки најголемо учество во рочната структура имаат краткорочните депозити, а најголема застапеност на долгорочните депозити има кај групата средни банки.

Графикон бр. 2.5.8
Апсолутен и релативен годишен раст на депозитите според рочноста

Графикон бр. 2.5.9
Рочна структура на депозитите

Извор на податоци: НБРМ, врз основа на податоците доставени од страна на банките.

Распореденоста на депозитите по одделни групи банки ја потврдува доминантната позиција на групата големи банки во банкарскиот систем (анекс бр. 11 - Распореденост на депозитите на нефинансиските субјекти по одделни групи банки). Оваа група банки има најголемо учество во сите категории на депозити, при што тоа е најизразено кај депозитите од секторот „население“, а најниско кај депозитите во денари со валутна клаузула. Поголеми поместувања во насока на зголемување на учеството на групата средни банки, за сметка на пад на учеството на групата големи банки, се забележува кај денарските депозити со валутна клаузула и депозитите на претпријатијата.

3. Ризици во банкарското работење

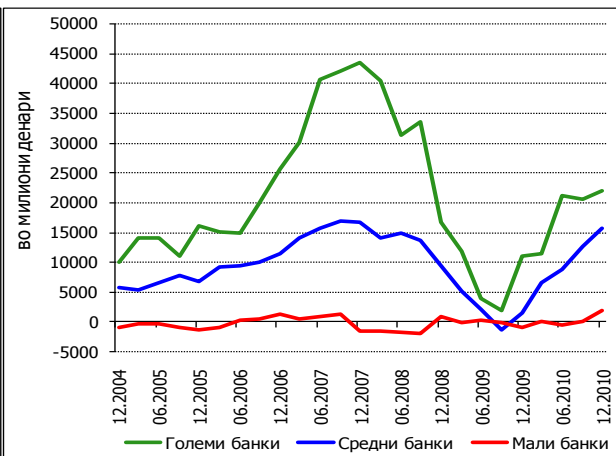
3.1. Кредитен ризик

На крајот од 2010 година, изложеноста на кредитен ризик на банките изнесуваше 316.123 милиони денари и оствари годишен раст од 39.714 милиони денари, односно за 14,4%. Со тоа, продолжи постепено забрзување на растот на изложеноста на кредитен ризик, по периодот на изразено забавување како последица на ефектите од кризата. Анализирани по одделни групи банки, овој тренд е присутен кај сите групи, но најочигледен е кај групата средни банки, којашто во 2010 година забележа годишна стапка на раст од 21,4%, наспроти 2,2% во 2009 година. Со тоа, оваа група банки придонесе со 39,4% во вкупниот раст на изложеноста на кредитен ризик во 2010 година. Во 2010 година, групата големи банки забележа годишна стапка на раст од 11,3% и придонесе со 55,6% во растот на изложеноста на кредитен ризик.

Графикон бр. 3.1.1
Движење и стапка на промена на изложеноста на кредитен ризик

Графикон бр. 3.1.2
Апсолутен раст на изложеноста на кредитен ризик по групи банки

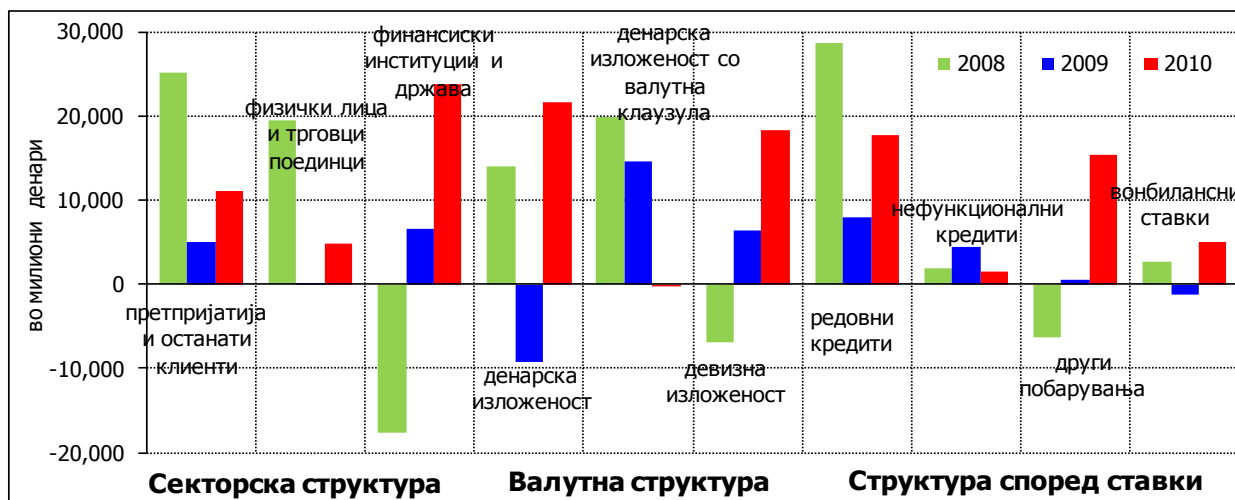

Извор: НБРМ, врз основа на податоците доставени од страна на банките.

Сепак, деловното однесување на банките сè уште се заснова на висок степен на претпазливост и мал „апетит“ за преземање нов кредитен ризик. Како потврда за ова може да послужи **распределбата на годишниот раст на изложеноста на кредитен ризик** според нејзините структурни карактеристики. Забрзувањето на растот на изложеноста на кредитен ризик, главно беше концентрирано во изложеноста кон секторот „финансиски институции и држава“, којашто оствари годишна стапка на раст од 36,9%, притоа формирајќи 60,0% од вкупниот годишен раст на кредитното портфолио. Во 2010 година, изложеноста кон секторот „претпријатија и останати клиенти“ забележа умерен годишен раст од 8,5%. Сепак, овој раст беше подинамичен во споредба со годишниот раст на изложеноста кон физичките лица од 5,9%. Од аспект на **валутната структура**, за одбележување е дека во 2010 година, изложеноста на кредитен ризик во девизи забележа висока годишна стапка на раст од 23,2% (односно за 18.286 милиони денари), додека изложеноста во денари порасна за 18,1%, а изложеноста во денари со валутна клаузула оствари незначително годишно намалување за

0,3% (односно за 259 милиони денари)⁴⁰. Како резултат на забележителниот раст на вложувањата на банките во благајнички записи (годишен раст од 10.096 милиони денари односно за 63,7%) и државни записи (годишен раст од 6.104 милиони денари, односно за 74,5%), најдинамичен раст во 2010 година (од 47,2%) бележеше ставката „други побарувања“. Највисок апсолутен годишен раст меѓу компонентите на изложеноста на кредитен ризик, од 17.744 милиони денари, (односно за 9,3%), забележаа редовните кредити. Нивниот раст, во основа, произлегува од годишниот раст на девизни кредити за 8.297 милиони денари (односно за 22,7%) и на растот на краткорочните пласмани кај странски банки за 6.027 милиони денари (односно за 25,5%).

Графикон бр. 3.1.3
Апсолутен раст на изложеноста на кредитен ризик според структурните карактеристики

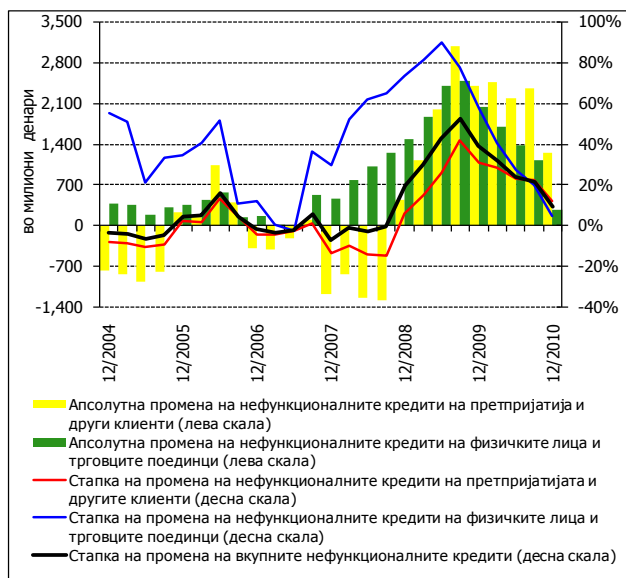

Извор: НБРМ, врз основа на податоците доставени од страна на банките.

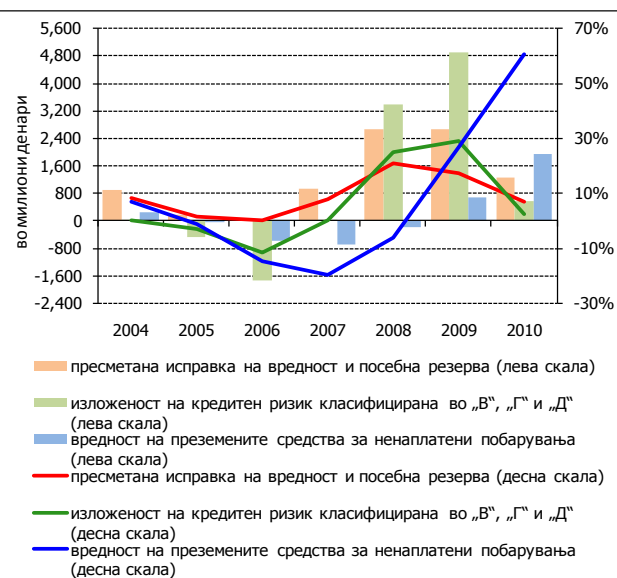
Потврда за скромниот „апетит“ на банките за преземање ризици се добива и преку распределбата на годишниот раст на изложеноста на кредитен ризик по одделните групи банки (анекс бр. 12 - Структурни карактеристики на изложеноста на кредитен ризик по одделни групи банки). Имено, кај сите групи банки годишните стапки на раст во 2010 година, беа највисоки за изложеноста во категоријата „други побарувања“, првенствено заради вложувањата во благајнички и државни записи. Оттука, во секторската структура на изложеноста по одделни групи банки, најголем апсолутен годишен раст во 2010 година кај сите групи банки забележа изложеноста кон секторот „финансиски институции и држава“.

⁴⁰ Главната причина за ова е пројавената ориентација на две банки да ја трансформираат изложеноста во денари со валутна клаузула кон секторот „претпријатија и останати клиенти“ во изложеност во девизи или во денари. На 31.12.2010 година, овие две банки на годишна основа забележаа намалување на изложеноста во денари со валутна клаузула кон секторот „претпријатија и останати клиенти“, во износ од 5.385 милиони денари, при што кај едната банка се забележува годишен раст на изложеноста во денари кон овој сектор во износ од 3.621 милион денари, додека кај другата банка се забележува раст на изложеноста во девизи кон овој сектор од 3.069 милиони денари.

Графикон бр. 3.1.4
Апсолутна и релативна годишна промена на нефункционалните кредити

Графикон бр. 3.1.5
Динамика на изложеноста со повисок степен на ризичност, пресметаната исправка на вредноста и преземените средства за наплата на побарувањата

Извор: НБРМ, врз основа на податоците доставени од страна на банките.

Во 2010 година, растот на **нефункционалните кредити** покажуваше постојано забавување. Така, годишната стапка на раст на вкупните нефункционални кредити⁴¹ на 31.12.2010 година изнесуваше 9,3%, што е помалку за 29,6 процентни поени од годишната стапка на раст на нефункционалните кредити на 31.12.2009 година. Притоа, ова забавување е присутно како кај нефункционалните кредити на претпријатијата, така и кај нефункционалните кредити на населението. Забавувањето на динамиката на нефункционалните кредити произлегува од нивниот исклучително брз раст во текот на 2009 година, но е проследено и со силен раст на билансната вредност на преземените средства врз основа на ненаплатени побарувања⁴², коишто во 2010 година забележаа годишна стапка на раст од 60,7%. Доколку се изземат ефектите врз состојбата на нефункционалните кредити од постапките за преземање средства врз основа на ненаплатени побарувања и од извршените отписи на побарувања врз основа на кредити во текот на 2010 година, тогаш годишната стапка на раст на нефункционалните кредити би изнесувала 32,9%⁴³.

⁴¹ За сите сектори, вклучително и финансиските институции.

⁴² Билансната вредност на преземените средства за наплата на побарувањата е еднаква на сметководствената вредност на преземените средства намалена за вкупниот износ на евидентирани загуби за оштетување од страна на банките. Подетални објаснувања за регулаторниот и сметководствениот третман на преземените средства се дадени во Одлуката за сметководствен и регулаторен третман на преземените средства врз основа на ненаплатени побарувања („Службен весник на РМ“ бр. 79/2007).

⁴³ При оваа пресметка се претпоставува дека сите ненаплатени побарувања за кои е направено преземање средства во текот на 2010 година и сите отпишани побарувања врз основа на главница за кредити во текот на 2010 година, биле евидентирани како нефункционални кредити на 31.12.2009 година. Доколку нефункционалните кредити во 2009 година се коригираат на ист начин за преземените средства и отпишаните побарувања во текот на 2009 година, годишната стапка на раст на нефункционалните кредити би изнесувала 13,8%.

Во вредносната структура на преземените средства заради наплата на побарувања, 92,6% произлегуваат од преземениот недвижен имот, додека остатокот е од преземени подвижни ствари. Во рамки на вредноста на преземениот недвижен имот, најголемо учество од 46,9% има деловниот простор, по кој следат различни производствени капацитети со учество од 26,2% и становите со 8,6%. Вкупната билансна вредност на преземените материјални средства поради ненаплатени побарувања на 31.12.2010 година изнесува 5.181 милион денари⁴⁴, при што во текот на 2010 година банките презеле средства со почетна сметководствена вредност во износ од 2.297 милиони денари. Наспроти ова, банките во текот на 2010 година продале преземени средства врз основа на ненаплатени побарувања за скромни 230 милиони денари.

За домашниот пазар за недвижен имот, генерално може да се оцени дека му недостасува длабочина, ликвидност, хомогеност и има ограничена функционалност поради неможноста за точно утврдување на пазарната цена на недвижностите во даден период. Оттука банките се упатени при воспоставувањето изложености на кредитен ризик да ја користат проценетата вредност на недвижностите во актите за воспоставување на правата врз недвижностите. Постоечката практика на банките при **преземањето на средствата поради ненаплатени побарувања**, според која, почетната сметководствена вредност најчесто е во ист износ како и соодветното ненаплатливо побарување, создава одредени ризици во поглед на можноста и времето потребно за продажба на преземените средства без притоа да се остварат капитални загуби од продажбата. Имено, во моментот на преземање на средството, банките вообичаено не евидентираат загуби за оштетување, односно проценетата вредност на средството од страна на овластените проценители е многу често еднаква на т.н. набавна вредност на преземеното средство, што всушност ја претставува вредноста на средството наведена во актот донесен од надлежен орган според кој произлегува правната основа за преземање на средството⁴⁵. Со тоа, **во моментот на преземање на средството, исправката на вредност за ненаплатеното побарување се ослободува и во суштина предизвикува подобрување на профитабилноста, со истовремено намалување на ризичниот профил на кредитното портфолио**. Меѓутоа, практиката на банките да се придржуваат до процените на вредностите на преземените средства како извор за нивно сметководствено евидентирање и следствено ослободување исправка на вредноста за ненаплатливото побарување без притоа да се евидентира каква било загуба поради оштетување на преземените средства, лесно може да предизвика отстапувања меѓу проценетата вредност на преземеното средство и неговата вистинска пазарна вредност. На овој начин, од една страна, се создава нов извор на ризик за банките, поради можноста да се соочат со обврска за еднократно издвојување на целиот износ на загубите поради оштетување за одредено преземено средство, во случај да поминат пет години од моментот на преземање без тоа да се продаде⁴⁶.

⁴⁴ На 31.12.2010 година, банките имаат признаено 611 милиони денари загуби поради оштетување на преземените средства.

⁴⁵ Вообичаено, вредноста којашто е наведена во актот од кој произлегува правната основа за преземање на средствата е проценета вредност на средството во моментот на склучување на договорот за кредит или друг сроден договор, при што оваа процена се утврдува од страна на овластен проценител.

⁴⁶ Обврската на банките за целосно издвојување на загубите поради оштетување за преземено средство коешто не е продадено повеќе од пет години и со тоа сведување на неговата сметководствена вредност на нула е содржана во члуката 9 од Одлуката за сметководствен и регулаторен третман на преземените средства врз основа на ненаплатени побарувања („Службен весник на РМ“ бр. 79/2007). Притоа, оваа практика не е во целосна усогласеност со Меѓународните стандарди за финансиско известување (стандардот којшто упатува на оваа проблематика е МСС 36 - Оштетување на средствата) и периодот од пет години за сведување на вредноста на

Табела бр. 3.1.1.

Показатели за квалитетот на кредитното портфолио на банкарскиот систем

Показател	31.12.2008	31.12.2009	31.12.2010
Просечно ниво на ризичност	5,8%	6,5%	6,1%
Учество на „В“, „Г“ и „Д“ во вкупната изложеност на кредитен ризик	6,4%	7,9%	7,1%
Учество на „В“, „Г“ и „Д“ во вкупната изложеност на кредитен ризик, без изложеност кон финансиските институции и државата	7,9%	10,1%	9,6%
Учество на „Д“ во вкупната изложеност на кредитен ризик	2,5%	3,7%	3,6%
Покриеност на „В“, „Г“ и „Д“ со вкупната пресметана исправка на вредност и посебна резерва	90,6%	82,4%	85,8%
Покриеност на нефункционалните кредити со вкупната пресметана исправка на вредност и посебна резерва	133,5%	112,6%	110,2%
Покриеност на нефункционалните кредити со вкупната пресметана исправка на вредност и посебна резерва за нефункционални кредити	н.п.	70,9%	74,2%
Учество на „В“, „Г“ и „Д“ во сопствени средства	49,9%	62,2%	59,3%
Учество на „Д“ во сопствени средства	19,2%	28,8%	30,4%
Пресметана исправка на вредност и посебна резерва/Сопствени средства	45,2%	51,3%	50,9%
Учество на нефункционални кредити-нето од пресметаната исправка на вредност за нефункционални кредити во сопствени средства	н.п.	13,2%	11,9%
Учество на „В“, „Г“ и „Д“ нето од пресметана исправка на вредност и посебна резерва, во сопствени средства	20,2%	23,0%	19,5%
Учество на нефункционални кредити во вкупните кредити	6,8%	9,1%	9,3%
Учество на кредити со еднакратна отплата на главница во вкупните бруто кредити на нефинансиски субјекти	14,8%	16,4%	15,1%
Учество на реструктурирани и пролонгирани кредити во вкупните кредити	н.п.	10,7%	10,9%
Учество на извршените нето-отписи на побарувања во текот на годината во вкупната изложеност на крајот на претходната година	0,7%	1,1%	0,9%
Необезбедена изложеност/вкупна изложеност на кредитен ризик кон нефинансиски субјекти	19,8%	25,3%	20,1%

Извор: НБРМ, врз основа на податоците доставени од страна на банките.

Во 2010 година, кај некои од **показателите за кредитниот ризик на ниво на банкарскиот систем се забележа првично посткризно подобрување**. Така, просечното ниво на ризичност на изложеноста на кредитен ризик, на крајот од 2010 година изнесува 6,1% и во споредба со крајот на 2009 година е помало за 0,4 процентни поени. Намалување на годишна основа забележа и учеството на изложеноста класифицирана во категориите на ризик „В“, „Г“ и „Д“ во вкупната изложеност на кредитен ризик, што првенствено произлегува од забавувањето на растот на изложеноста класифицирана во поризичните категории (анекс бр. 13 - Изложеност на кредитен ризик и пресметана исправка на вредноста, на ниво на банкарски систем по категории на ризик и сектор). Притоа доколку се оствари екстремно сценарио за целосна ненаплатливост на изложеноста во „В“, „Г“ и „Д“, за покривање на загубите би биле апсорбирани 19,5% од сопствените средства на банките, при што стапката на адекватност на капиталот би се намалила од тековните 16,1% на 12,8%.

Во 2010 година, одредено подобрување се забележува и кај **показателите за покриеноста на изложеноста со повисок степен на ризичност со пресметаната исправка на вредноста и посебна резерва**. Имено, на 31.12.2010 година, покриеноста со пресметаната исправка на вредноста и посебната резерва на изложеноста класифицирана во категориите на ризик „В“, „Г“ и „Д“ изнесува 85,8% и на годишна основа се зголеми за 3,4 процентни поени. За одбележување е одржувањето на целосна покриеност на

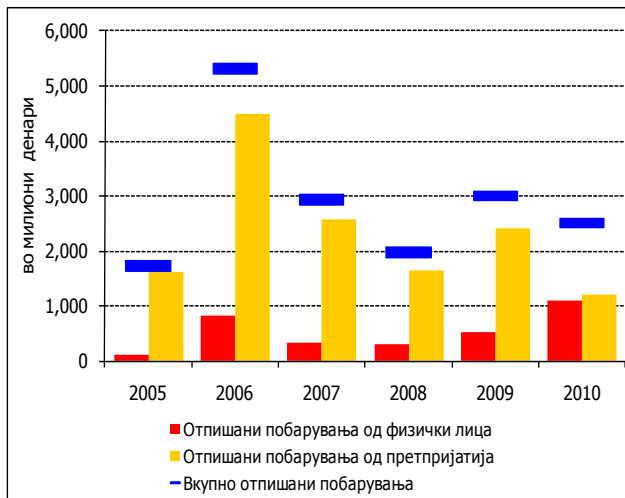
преземените средства на нула е произволно и искусвено определен. Ова произлегува од карактеристиките на домашниот пазар за недвижниот имот којшто се јавува како често користена форма на обезбедување.

нефункционалните кредити со вкупната исправка на вредноста и посебна резерва (на 31.12.2010 година, овој показател изнесува 110,2%). Главно влијание врз подобрувањето на показателите за ризичноста на изложеноста на кредитниот ризик на банкарскиот систем беше растот на изложеноста кон секторот „финансиски институции и држава“, којашто вообичаено е со низок степен на ризичност, во услови на поскупување на кредитна активност кон приватниот нефинансиски сектор. Дополнително на тоа, во 2010 година движењето на показателите за кредитниот ризик беше под силно влијание на преземањето средства врз основа на ненаплатливи побарувања, но и на отписите на побарувањата што ги направија банките. Оттука, **подобрувањето на показателите за кредитниот ризик треба претпазливо да се толкува, бидејќи не означува поголема промена на профилот на ризик и намалување на ризиците коишто се присутни кај економските агенти.** За илустрација, учеството на изложеноста класифицирана во категориите „В“, „Г“ и „Д“ во вкупната изложеност на кредитен ризик, доколку се изземат ефектите од постапките за преземање средства врз основа на ненаплатени побарувања и од извршените отписи⁴⁷ на побарувања, наместо 7,1% би изнесувало 8,3%. Учеството во сопствените средства на изложеноста класифицирана во категориите на ризик „В“, „Г“ и „Д“ којашто не е покриена со исправка на вредноста и посебна резерва, би изнесувало 21,6%, наместо 19,5%.

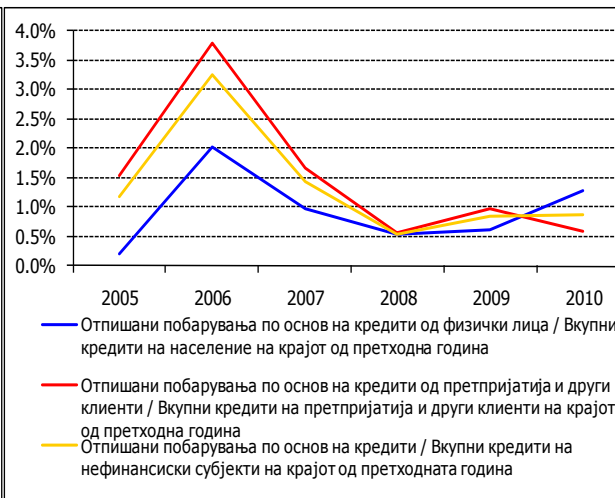
Во текот на 2010 година, **износот на отпишаните побарувања** од страна на банките изнесуваше 2.507 милиони денари и во споредба со 2009 година забележа намалување за 16,4%. Но и покрај намалувањето на износот на извршените отписи, тие се во обем што влијае врз показателите за квалитетот на изложеноста на кредитен ризик. Доколку банките не вршеле отписи на побарувања во текот на 2010 година, на 31.12.2010 година учеството на изложеноста класифицирана во категориите на ризик „В“, „Г“ и „Д“ во вкупната изложеност би изнесувало 7,5% (наместо 7,1%), а просечното ниво на ризичност на вкупната изложеност би изнесувало 6,6% (наместо 6,1%). Притоа, од побарувањата коишто биле отпишани во претходните години, во текот на 2010 година се наплатија 141 милион денари. Во текот на 2010 година, се забележува поместување во секторската структура на извршените отписи на побарувања. Имено, во споредба со минатите три години кога главно место во отпишаните побарувања имаа побарувањата од правните лица, во 2010 година речиси еднакво е учеството и на отпишаните побарувања од физички лица. Главното место во валутната структура на отпишаните побарувања во 2010 година го имаа денарските побарувања, со учество од 86,9%, а најголем дел (60,1%) од отписите отпаѓаа на побарувањата врз основа на кредити (главница). Во 2010 година, отпишаните побарувања врз основа на кредити учествуваа со 0,9% во вкупните кредити со состојба на 31.12.2009 година. Кај отпишаните кредити од физички лица ова учество е повисоко и изнесува 1,3%, додека кај отпишаните кредити на претпријатија и други клиенти изнесува 0,6%. Наспроти минатите години кога најголем дел од отпишаните побарувања беа концентрирани само кај една банка, во 2010 година отписите главно беа направени од четири банки коишто формираа 92,5% од вкупниот износ на отпишани побарувања.

⁴⁷ При оваа пресметка се претпоставува дека отпишаните побарувања биле целосно покриени со исправка на вредноста и посебна резерва.

Графикон бр. 3.1.6
Апсолутен износ на отпишаните
побарувања од страна на банките

Графикон бр. 3.1.7
Однос на отпишаните побарувања врз
основа на кредити и вкупните кредити на
крајот од претходната година

Извор: НБРМ, врз основа на податоците доставени од страна на банките.

Индиректниот кредитен ризик, којшто произлегува од користењето клаузули во договорите за кредити за заштита од валутниот ризик и од ризикот од промена на каматните стапки го задржа исклучително важното место во ризичниот профил на банките во Република Македонија. На крајот од 2010 година, 67,3% од кредитите на физичките лица и 45,1% од кредитите на претпријатијата беа со валутна компонента (девизни кредити и кредити во денари со валутна клаузула). Покрај тоа, на 31.12.2010 година, 73,3% од вкупните кредити на нефинансиски субјекти имаа т.н. прилагодливи каматни стапки, чијашто висина може да се менува со еднострани одлуки на самите банки. Причината за силната улога на индиректниот кредитен ризик е начинот на кој банките во изминатите неколку години, а особено во годините на кредитна експанзија (2005 - 2008 година) ги спроведуваа своите деловни стратегии и кредитни политики. Притоа, банките го користеа вградувањето на клаузулите за заштита од движењето на финансиските варијабли (каматни стапки и девизен курс), додека помало внимание беше посветувано на економските карактеристики на клиентите и врската меѓу нивната кредитна способност и промените на финансиските варијабли.

Друг значаен извор на кредитен ризик за банките во Република Македонија претставува одобрувањето **кредити со еднократна отплата на главницата (т.н. „bullet loans“)**. Овие кредити подразбираат дека кредитокорисникот треба еднократно да ја исплати главницата врз основа на користениот кредит на датумот кога кредитот достасува, што во основа значи поголем ризик од неможност за плаќање. На 31.12.2010 година, кредитите со еднократна отплата на главницата опфаќаа 15,1% од вкупните кредити на нефинансиските субјекти (16,4% на 31.12.2009 година). Најголемо учество во секторската структура на овие кредити имаат кредитите одобрени на правни лица, коишто на крајот од 2010 година опфаќаат 99,7% од кредитите со еднократна отплата на главницата, при што нивното учество

во вкупните кредити на претпријатијата на крајот од 2010 година изнесува 24,4% (24,2% на 31.12.2009 година).

Како извор на кредитен ризик за банките се јавува и забележителното учество на **преструктурираните и пролонгираните кредити**⁴⁸ во вкупните кредити, коешто на крајот од 2010 година, изнесува 10,9% и во споредба со крајот на 2009 година е речиси на идентично ниво. Притоа, во структурата на ваквите кредити, главното место го имаат пролонгираните кредити со учество од 82,5%. На 31.12.2010 година, просечната ризичност на изложеноста на кредитен ризик којашто е преструктурирана изнесува 52,0% (35,3% на 31.12.2009 година), додека просечната ризичност на изложеноста на кредитен ризик којашто е пролонгирана изнесува 10,7% (8,9% на 31.12.2009 година)⁴⁹. Главен критериум според кој се прави разграничување меѓу пролонгираните и преструктурираните кредити е критериумот за постоење (или непостоење) на влошена финансиска состојба на кредитокорисникот (должникот), што во суштина зависи од расудувањето и толкувањето на банката за состојбата на конкретниот кредитокорисник. Според тоа, постои можност од намерни или ненамерни грешки при анализа на финансиската состојба на клиентите, со што се релативизира разликата меѓу пролонгираните и преструктурираните кредити, дадена во подзаконската регулатива. Оттука, потребата од максимизација на профитот и минимизирање на трошоците во работењето, создава поттик за банките да се вклучат во процес на т.н. „регулаторна арбитража“, преку поставување широки критериуми за значењето на терминот „влошена финансиска состојба“.

На 31.12.2010 година, 17,7% од вкупната изложеност на кредитен ризик е класифицирана на групна основа (17,6% на 31.12.2009 година). Главното место во **изложеноста класифицирана на групна основа** го има изложеноста групирана во т.н. портфолија на мали кредити⁵⁰, со учество од 80,0%, чиешто просечно ниво на ризичност⁵¹ на крајот од 2010 година изнесува 1,0% (2,8% на 31.12.2009 година). Останатиот дел од изложеноста класифицирана на групна основа (20,0%) е групирана во потпортфолија на

⁴⁸ Согласно со одредбите на Одлуката за супервизорски стандарди за регулирање на достасаните, а ненаплатените побарувања на банките („Службен весник на РМ“ бр. 134/2007) како преструктурирани кредити (или изложеност на кредитен ризик) се сметаат побарувањата каде што измените во договорните услови настанале како последица на влошена финансиска состојба на должникот, додека пролонгираните кредити (или изложеност на кредитен ризик), се побарувањата кај кои е продолжен рокот на достасување, а тоа не е последица на влошена финансиска состојба на должникот, туку на промени во финансиските услуги коишто ги нуди банката и/или промени во работењето на лицето и/или банката.

⁴⁹ Согласно со одредбите на Одлуката за супервизорски стандарди за регулирање на достасаните, а ненаплатените побарувања на банките („Службен весник на РМ“ бр. 134/2007) и Одлуката за управување со кредитниот ризик („Службен весник на РМ“ бр. 17/2008 и 31/2009) преструктурираната изложеност на кредитен ризик се класифицира во категоријата „В“ (или „Г“ и „Д“) и не може да се класифицира во подобра категорија на ризик во период од шест месеци по извршеното реструктурирање. Оваа класификација подразбира издвојување исправка на вредноста и посебна резерва најмалку во висина од 25% од соодветната изложеност на кредитен ризик. Од друга страна, изложеноста на кредитен ризик кај која е продолжен рокот на достасување (пролонгација) може да се класифицира во која било категорија на ризик, според критериумите за кредитната способност на клиентот, уредноста во намирувањето на обврските и квалитетот на обезбедувањето, што овозможува пресметка на исправка на вредноста и посебна резерва пониска од 25% (коишто се минимум за преструктурираната изложеност).

⁵⁰ Дефинирањето и значењето на поимите „изложеност класифицирана на групна основа“, „потпортфолија на мали кредити“ и „група на слични финансиски инструменти коишто не се оштетени на поединечна основа“ е дадено во Одлуката за управување со кредитен ризик („Службен весник на РМ“ бр. 17/2008 и бр. 31/2009). Воедно, во оваа одлука се дадени и критериумите за класификација на билансните позиции и вонбилансните ставки според степенот на нивната ризичност, како и начинот на утврдување на исправката на вредноста и посебната резерва.

⁵¹ Просечното ниво на ризичност се пресметува како однос меѓу пресметаната исправка на вредноста и посебната резерва и соодветната изложеност на кредитен ризик.

слични финансиски инструменти коишто не се оштетени на поединечна основа и нивната просечна ризичност изнесува 0,2% (0,3% на 31.12.2009 година)⁵². Високата разлика помеѓу просечните нивоа на ризичност на вкупното кредитно портфолио и на портфолиото коешто се класифицира на групна основа, може да биде показател за несоодветна и недоволна покриеност на портфолијата на мали кредити и портфолијата на слични финансиски инструменти коишто не се оштетени на поединечна основа со пресметаната исправка на вредноста и посебна резерва, и со тоа претставува потенцијален извор на дополнителни загуби за банките. Воедно, пресметката на исправката на вредноста и посебната резерва на групна основа, заснована врз користењето статистички модели, секогаш е проследена со т.н. ризик од моделот („model risk“), односно ризикот којшто произлегува од користењето модели за вреднување одредени финансиски инструменти, вклучувајќи го и утврдувањето на степенот на нивно оштетување. Во основа, овој ризик подразбира дека статистичкиот модел не е соодветен за намената за којашто служи, односно дава погрешни резултати, при што ризикот од моделот се однесува не само на можните теоретски грешки при осмислувањето на моделот, туку и на намерните и ненамерните грешки коишто се прават при неговата практична примена. Дополнителното значење на статистичките модели произлегува од фактот што кај еден дел од банките, системите за пресметка на исправката на вредноста и посебната резерва за изложеностите на поединечна основа се засноваат врз статистичко одредување на процентот на оштетеност на побарувањата, и тоа претежно врз основа на еден критериум - редовноста во намирувањето на обврските од страна на клиентот.

Во 2010 година, нефункционалните кредити и изложеноста класифицирана во категориите на ризик „В“, „Г“ и „Д“ забележаа најбрз раст кај групата средни банки, но ова беше проследено и со највисока годишна стапка на раст на пресметаната исправка на вредноста и посебна резерва кај оваа група банки (анекс бр. 15 - Нефункционални кредити, изложеност на кредитен ризик класифицирана во „В“, „Г“ и „Д“ и пресметана исправка на вредноста, секторска структура по одделните групи банки). Оттука, единствено кај групата средни банки на годишна основа се зголеми учеството на нефункционалните во вкупните кредити, од 9,3% на 10,8% (анекс бр. 16 - Показатели за кредитниот ризик по одделни групи банки). Останатите показатели за кредитниот ризик кај групата средни банки главно бележеа подобрувања. Кај групата големи банки, пресметаната исправка на вредноста забележа побрз годишен раст во споредба со растот на изложеноста од категориите со повисока ризичност. Оваа група банки има главно место во отпишаните побарувања во 2010 година (56,1%) и во побарувањата коишто се наплатени со преземање на обезбедувањето⁵³ во текот на 2010 година (83,6%). Оттука, во 2010 година показателите за кредитниот ризик на оваа група

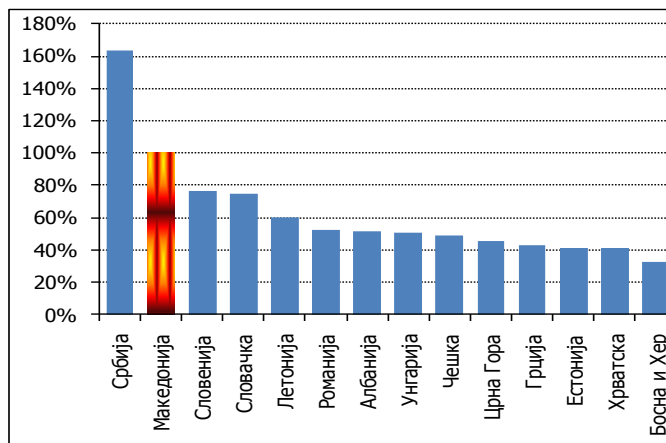
⁵² Банките се должни да ја прават пресметката на соодветната исправка на вредноста и посебна резерва за изложеноста којашто е класифицирана на групна основа, согласно со одредбите на Одлуката за управување со кредитен ризик („Службен весник на Република Македонија“ бр. 17/2008 и бр. 31/2009), со користење статистички модели за одредување на стапката на ненаплаќање на секое одделно хомогено потпортфолио. Притоа, користењето на портфолиото на мали кредити е предмет на избор на банките (точка 27 од Одлуката за управување со кредитниот ризик), додека банките се должни да ги преоценат (класифицираат) на групна основа во портфолио на слични финансиски инструменти ставките за кои не била определена поединечна исправка на вредноста (точка 30 од Одлуката). На 31.12.2010 година, шест банки (со учество од 75,7% во вкупната актива и 77,9% во вкупната изложеност на кредитен ризик на ниво на банкарскиот систем) имаа пријавено изложеност на кредитен ризик класифицирана на групна основа (портфолио на мали кредити и портфолио на слични финансиски инструменти), којашто се движи од 1,5% до 54,4% од вкупната изложеност на кредитен ризик на 31.12.2010 година. Учеството на изложеноста врз основа на портфолио на мали кредити во вкупната изложеност на кредитен ризик на 31.12.2010 година се движи во интервал од 1,5% до 39,5%

⁵³ Во текот на 2010 година, со преземањето средства поради наплата на побарувања, групата големи банки прикажа поврат на претходно издвоени резервации во износ од 1.305 милиони денари.

банки се подобрија. Така, учеството на изложеноста класифицирана во категориите на ризик „В“, „Г“ и „Д“ во вкупната изложеност на 31.12.2010 година кај групата големи банки изнесува 6,7% и е помало за 0,4 процентни поени во споредба со крајот на 2009 година. Ако се из земе ефектот од отпишаните побарувања и од преземањето средства заради наплата на побарувања врз поризичната изложеност, тогаш овој показател на крајот од 2010 година би изнесувал 7,8%. Групата мали банки покажа намалување на нефункционалните кредити, на изложеноста класифицирана во поризичните категории и на пресметаната исправка на вредноста и посебната резерва. Оттаму, во 2010 година, кај оваа група банки показателот за просечната ризичност, учеството на изложеноста класифицирана во „В“, „Г“ и „Д“ и учеството на нефункционалните во вкупните кредити забележаа подобрување. Од друга страна, показателите за покриеноста на нефункционалните кредити и изложеноста со повисок степен на ризичност со пресметана исправка на вредноста и посебна резерва се намалија.

Во споредба со банкарските системи на други земји од поширокото опкружување, банкарскиот систем на Република Македонија има меѓу највисоките вредности на показателот за покриеноста на нефункционалните кредити со вкупната пресметана исправка на вредноста и посебна резерва. На оваа појава влијаат повеќе фактори како: длабочината и ликвидноста на пазарите на различните средства коишто се користат како обезбедување (пред сè на недвижниот имот), поставеноста на регулативната рамка за управување со кредитниот ризик посебно во поглед на третманот на обезбедувањето при пресметката на исправката на вредноста, разликите во правната заштита на доверителите (особено при стечајни постапки), различните квалитативни карактеристики на супервизорската функција во одделните земји, разликите во степенот на претпазливоста на деловните банки и разликите во софистицираноста на процесот на управување и мерење на ризиците кај поединечните банки во различни земји.

Графикон бр. 3.1.8
Покриеност на нефункционалните кредити со исправка на вредноста и посебна резерва по одделни земји

Извор: Извештај за глобалната финансиска стабилност, ММФ, октомври 2010. Податоците за поединечните земји се последните расположливи податоци од 2010 година, а за Република Македонија податокот е за 31.12.2010 година.

Забелешка: При пресметката на показателот се користат нефункционалните кредити според секторскиот опфат дефиниран од ММФ во Водичот за пресметка на показателите за финансиска стабилност, што ги вклучува нефункционалните побарувања од

Од аспект на **валутната структура на изложеноста**, во 2010 година, показателите за ризичноста на изложеноста во девизи се подобрија, додека одредени знаци на влошување беа забележани кај изложеноста во денари со валутна клаузула. Од друга страна, нивото на покриеност на изложеноста со повисок степен на ризичност и на нефункционалните кредити со пресметаната исправка на вредноста и посебна резерва, во 2010 година, се намали единствено кај денарската изложеност (анекс бр. 14 - Изложеност на кредитен ризик и

пресметана исправка на вредноста, на ниво на банкарски систем - валутна структура). Воедно, кај денарската изложеност се забележува и највисоко учество на нефункционалните кредити во вкупните кредити од 12,3%.

Табела 3.1.2

Показатели за кредитен ризик според валутната структура на изложеноста

Показател	Денарска изложеност			Денарска изложеност со девизна клаузула			Девизна изложеност		
	31.12.2008	31.12.2009	31.12.2010	31.12.2008	31.12.2009	31.12.2010	31.12.2008	31.12.2009	31.12.2010
Учество во вкупната изложеност на кредитен ризик	48,7%	43,2%	44,7%	23,9%	28,2%	24,6%	27,4%	28,5%	30,7%
Просечно ниво на ризициност	6,9%	8,5%	6,9%	5,6%	5,0%	6,0%	4,1%	5,1%	5,0%
Учество на „В“, „Г“ и „Д“ во вкупната изложеност на кредитен ризик	7,5%	10,0%	8,1%	7,0%	6,2%	7,0%	3,9%	6,5%	5,7%
Учество на „В“, „Г“ и „Д“ во вкупната изложеност на кредитен ризик, без изложеноста кон финансиски институции и држава	9,1%	11,7%	10,7%	7,9%	7,5%	8,5%	5,3%	10,2%	8,8%
Учество на „Д“ во вкупната изложеност на кредитен ризик	3,6%	5,1%	4,5%	1,6%	2,6%	3,4%	1,4%	2,5%	2,5%
Покриеност на „В“, „Г“ и „Д“ со вкупната пресметана исправка на вредност и посебна резерва	91,8%	85,0%	84,8%	80,2%	80,6%	85,9%	103,1%	77,8%	88,0%
Покриеност на нефункционалните кредити со вкупната пресметана исправка на вредност и посебна резерва	н.п.	115,7%	101,8%	н.п.	104,3%	111,8%	н.п.	113,9%	130,0%
Покриеност на нефункционалните кредити со пресметаната исправка на вредност за нефункционални кредити	н.п.	74,4%	73,9%	н.п.	68,6%	74,8%	н.п.	64,8%	74,3%
Учество на нефункционални кредити во вкупните кредити	н.п.	11,5%	12,3%	н.п.	5,0%	5,8%	н.п.	11,0%	8,9%

Извор: НБРМ, врз основа на податоците доставени од страна на банките.

Значајна карактеристика на изложеноста на кредитен ризик на домашните банки е релативно **високото ниво на концентрација на изложеноста кон секторот „претпријатија и останати клиенти“**. Притоа, концентрацијата на овој дел од кредитното портфолио произлегува како од неговата грануларност (т.н. „single name concentration“), така и од концентрацијата по дејности (т.н. „sector concentration“) на изложеноста на кредитен ризик кон претпријатијата⁵⁴. На 31.12.2010 година, учеството на изложеноста на кредитен ризик кон десетте најголеми клиенти во вкупната изложеност кон овој сектор, на ниво на банкарскиот систем изнесува 23,6%, при што по одделни дејности се движи во интервал од 37,2% (за десетте најголеми клиенти кај дејноста „трговија на големо и мало“) до 86,6% (за десетте најголеми клиенти кај дејноста „хотели и ресторани“). По одделни банки, учеството на изложеноста на кредитен ризик кон десетте најголеми клиенти во вкупната изложеност кон секторот „претпријатија и останати клиенти“ се движи во интервалот од 3,6% до 85,1% со медијана од 33,7%. Учеството на изложеноста на кредитен ризик кон десетте најголеми клиенти во сопствените средства на банките, уште повеќе ја потврдува констатацијата за високиот степен на концентрација на изложеноста кон овој сектор. Така, учеството на изложеноста на кредитен ризик кон десетте најголеми клиенти во сопствените средства на банкарскиот систем изнесува 99,9%, при што кај поединечните банки се движи во интервал

⁵⁴ Грануларноста се дефинира како нивото до кое одредена целина (портфолио) се дели, односно се разбива на составните делови при што колку е повисока грануларноста толку е пониска концентрацијата, односно портфолиото е подобро диверзифицирано. Оттука, грануларноста на изложеноста на кредитен ризик покажува до кој степен таа се дели на изложености кон одделни клиенти и го покажува степенот на концентрација преку распределбата на изложеностите кон поединечни клиенти. Наспроти тоа, секторската концентрација на изложеноста на кредитен ризик кон претпријатијата, го покажува степенот на концентрација изразен преку структурното учество на изложеностите кон одделните дејности.

од 10,2% до 178,9%, со медијана од 78,8%. Од одделните дејности, најголемо учество во сопствените средства (од 69,2%) има изложеноста кон десетте најголеми клиенти од дејноста „индустрија“, следена од дејноста „трговија на големо и мало“ (со 47,9%). Дополнително на ова, за одбележување е тоа што на крајот од 2010 година, највисока концентрација е карактеристична за групата големи банки којашто воедно има најголемо учество во вкупната изложеност кон овој сектор, но и најмала адекватност на капиталот.

Табела бр. 3.1.3

Степен на концентрација - грануларност на изложеноста на кредитен ризик кон секторот „претпријатија и останати клиенти“ на 31.12.2010 година

ДЕЈНОСТИ	Индустрија	Земјоделство, шумарство и риболов	Градежништво	Трговија на големо и мало	Сообраќај, складирање и врски	Хотели и ресторани	Активности во врска со недвижен имот, административни и помошни услужни дејности	Вкупна изложеност кон претпријатија и останати клиенти
Учество на изложеноста на кредитен ризик кон 10 најголеми клиенти во вкупна изложеност на кредитен ризик								
Големи банки	49,6%	87,4%	78,4%	38,5%	61,1%	87,9%	79,3%	25,0%
Средни банки	30,1%	63,9%	51,0%	32,4%	53,3%	83,9%	70,5%	19,3%
Мали банки	74,0%	97,0%	96,4%	76,2%	83,0%	98,0%	97,0%	50,5%
<i>Банкарски систем</i>	43,7%	78,8%	70,0%	37,2%	58,9%	86,6%	77,9%	23,6%
Учество на изложеноста на кредитен ризик кон 10 најголеми клиенти во сопствените средства								
Големи банки	85,6%	11,2%	40,6%	51,3%	17,4%	8,8%	20,3%	112,2%
Средни банки	53,4%	10,9%	27,2%	50,7%	20,0%	11,6%	17,1%	95,1%
Мали банки	13,3%	1,6%	6,1%	20,1%	6,7%	2,0%	14,0%	39,8%
<i>Банкарски систем</i>	69,2%	10,1%	33,3%	47,9%	17,0%	8,9%	18,8%	99,9%

Извор: НБРМ, врз основа на податоците доставени од страна на банките.

Концентрацијата на изложеноста на кредитен ризик кон секторот „претпријатија и останати клиенти“ се потврдува преку релативно високото учество на дејностите „индустрија“ и „трговија на големо и мало“ во вкупната изложеност кон овој сектор на 31.12.2010 година од 35,4% и 31,7%, соодветно. Високото ниво на концентрацијата по дејности на изложеноста кон секторот „претпријатија и останати клиенти“ е одраз на структурните карактеристики на домашната економија и соодветствува со значењето на овие дејности за вкупната економска активност во 2010 година, кога нивното учество во бруто домашниот производ изнесуваше 19,7% и 14,9%, соодветно⁵⁵. Ако кон нивното учество во вкупната изложеност на кредитен ризик кон секторот „претпријатија и останати клиенти“, се додаде и учеството на изложеноста кон дејноста „градежништво“, тогаш ЦР-3 како мерка за секторската концентрација на изложеноста на 31.12.2010 година изнесува 77,9% (75,1% на 31.12.2009 година). Притоа, на крајот од 2010 година, ЦР-3 за изложеноста кон секторот „претпријатија и останати клиенти“ кај одделните банки се движеше во интервалот од 69,6% до 96,1% (анекс бр. 17 - Показатели за кредитен ризик за изложеноста кон секторот „претпријатија и останати клиенти“).

За разлика од изложеноста на кредитен ризик кон секторот „претпријатија и останати клиенти“, **изложеноста на кредитен ризик кон секторот „физички лица“** покажува значително поголема грануларност, односно **има прилично понизок степен на концентрација**. Ова, од една страна, произлегува од карактеристиките на овој дел од изложеноста на кредитен ризик, каде што вообичаено се јавуваат голем број клиенти со мала поединечна изложеност, но од друга страна, влијание имаат и агресивните стратегии на банките за освојување на овој пазарен сегмент во периодот на кредитната експанзија (2005 - 2008 година). Така, на крајот од 2010 година, на ниво на банкарскиот систем, учеството на

⁵⁵ Извор на податоци: соопштение на ДЗС од 22.03.2011 година.

изложеноста на кредитен ризик кон десетте најголеми клиенти во вкупната изложеност кон секторот „физички лица“ изнесува 1,5%, а по одделни кредитни производи се движи од 0,2% (за изложеноста врз основа на кредитните картички) до 5,1% (за кредитите за станбен и деловен простор). Како исклучок од ова се јавува групата мали банки за која е карактеристичен повисок степен на концентрација, и тоа особено е забележително кај автомобилските кредити и кај кредитите за станбен и деловен простор, што покажува дека оваа група нема активен пристап и воспоставени деловни односи со секторот „население“. Ниската концентрација на изложеноста кон секторот „физички лица“ се потврдува и преку учеството на изложеноста кон десетте најголеми клиенти во сопствените средства, којашто за банкарскиот систем изнесува 4,8%, а по поединечни банки се движи во интервал од 1,1% до 11,9%, со медијана од 4,7%. По одделни групи банки, овој показател е највисок кај групата средни банки (6,9%), што се должи на изложеноста на оваа група врз основа на кредити за станбен и деловен простор и потрошувачки кредити, каде што ова учество на крајот од 2010 година изнесува 4,7% и 4,0%, соодветно.

Табела бр. 3.1.4

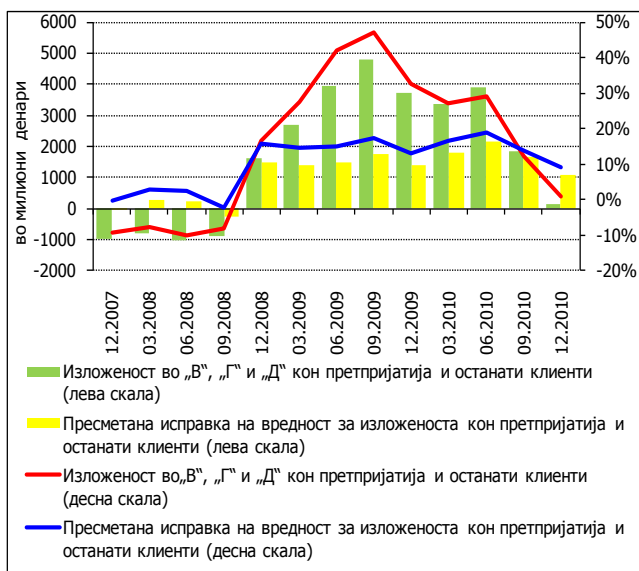
Степен на концентрација - грануларност на изложеноста на кредитен ризик кон секторот „физички лица“ на 31.12.2010 година

ПРОИЗВОДИ	Кредити за станбен и деловен простор	Потрошувачки кредити	Негативни салда по тековни сметки	Кредитни картички	Автомобилски кредити	Вкупна изложеност кон физички лица
Учество на изложеноста на кредитен ризик кон 10 најголеми клиенти во вкупна изложеност на кредитен ризик						
Големи банки	5,3%	3,0%	0,2%	0,2%	1,9%	1,5%
Средни банки	4,6%	2,6%	0,8%	0,2%	3,6%	1,4%
Мали банки	95,9%	8,5%	2,3%	7,1%	100,0%	6,3%
<i>Банкарски систем</i>	<i>5,1%</i>	<i>3,0%</i>	<i>0,5%</i>	<i>0,2%</i>	<i>2,7%</i>	<i>1,5%</i>
Учество на изложеноста на кредитен ризик кон 10 најголеми клиенти во сопствените средства						
Големи банки	2,8%	2,5%	0,1%	0,2%	0,2%	4,0%
Средни банки	4,7%	4,0%	0,3%	0,4%	0,9%	6,9%
Мали банки	0,9%	2,9%	0,2%	0,5%	0,1%	3,5%
<i>Банкарски систем</i>	<i>3,2%</i>	<i>3,0%</i>	<i>0,1%</i>	<i>0,2%</i>	<i>0,4%</i>	<i>4,8%</i>

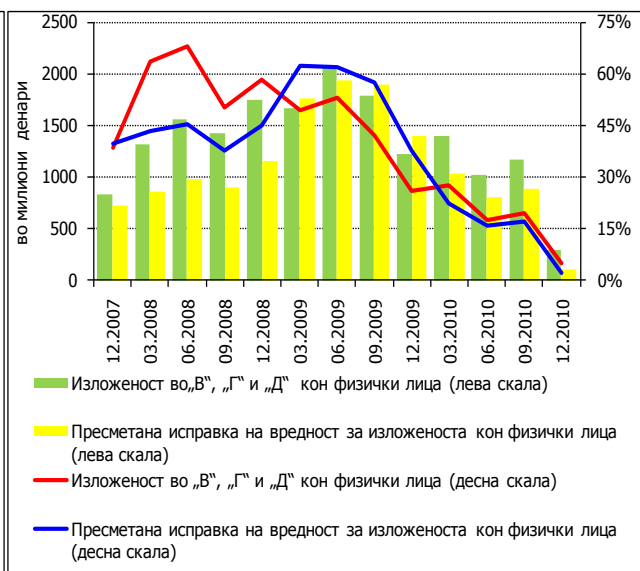
Извор: НБРМ, врз основа на податоците доставени од страна на банките.

Забавувањето на растот на изложеноста класифицирана во категориите на ризик „В“, „Г“ и „Д“ и на пресметаната исправка на вредноста и посебна резерва во 2010 година беше одлика и на изложеноста кон секторот „претпријатија и останатите клиенти“ и на изложеноста кон физичките лица. На крајот од 2010 година, годишната стапка на раст на изложеноста во категориите „В“, „Г“ и „Д“ кај секторот „претпријатија и останати клиенти“ изнесуваше 1,0% (32,5% на 31.12.2009 година), додека пресметаната исправка на вредноста и посебна резерва растеше со стапка од 9,0% (13,2% на 31.12.2009 година). Побавниот раст на изложеноста класифицирана во категориите на ризик „В“, „Г“ и „Д“, во споредба со подинамичниот раст на исправката на вредноста и посебната резерва, во 2010 година, е одраз на преземањето средства врз основа на ненаплатени побарувања. На крајот од 2010 година, годишната стапка на раст на изложеноста во категориите на ризик „В“, „Г“ и „Д“ кон физичките лица изнесуваше 4,8% (25,9% на крајот од 2009 година). Пресметаната исправка на вредноста за изложеноста кон физичките лица, исто така, оствари побавен годишен раст од 2,0% (37,8% на 31.12.2009 година).

Графикон бр. 3.1.9
Апсолутна и релативна годишна промена на изложеноста во „В“, „Г“ и „Д“ и пресметаната исправка на вредноста и посебна резерва за изложеноста кон секторот „претпријатија и останати клиенти“

Графикон бр. 3.1.10
Апсолутна и релативна годишна промена на изложеноста во „В“, „Г“ и „Д“ и пресметаната исправка на вредноста и посебна резерва за изложеноста кон секторот „физички лица“

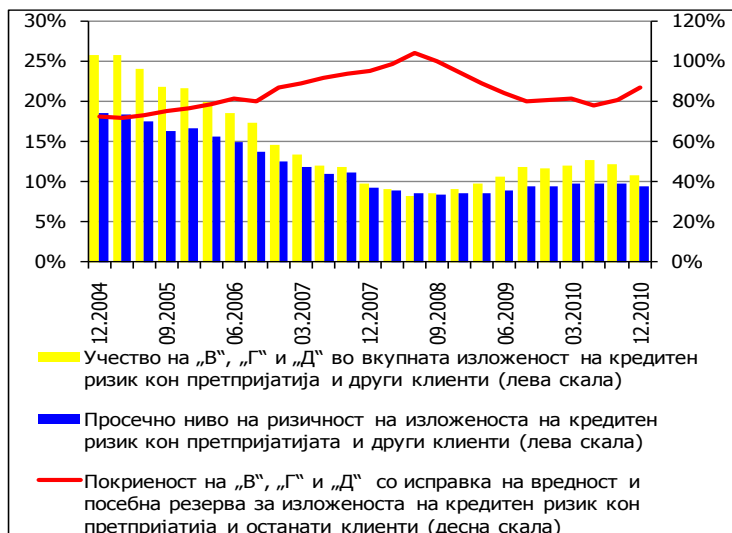

Извор: НБРМ, врз основа на податоците доставени од страна на банките.

На крајот од 2010 година, изложеноста на кредитен ризик кон секторот „претпријатија и останати клиенти“ учествуваше со 44,7% во вкупната изложеност на кредитен ризик на

ниво на банкарскиот систем и оттука има најголемо влијание врз показателите за кредитниот ризик на ниво на банкарскиот систем. Учеството на изложеноста класифицирана во категориите на ризик „В“, „Г“ и „Д“ кон овој сектор во 2010 година забележа намалување за 0,6 процентни поени и на 31.12.2010 година изнесува 10,8%. Ова подобрување главно се случуваше во втората половина на годината и произлегува од извршените отписи и падот на изложеноста со повисока ризичност како резултат на преземањето на материјалните средства поради наплата на побарувања. Доколку банките не вршеле отписи во текот на 2010 година, учеството на „В“, „Г“ и „Д“

Графикон бр. 3.1.11
Показатели за кредитен ризик за изложеноста кон секторот „претпријатија и останати клиенти“

Извор: НБРМ, врз основа на податоците доставени од страна на банките.

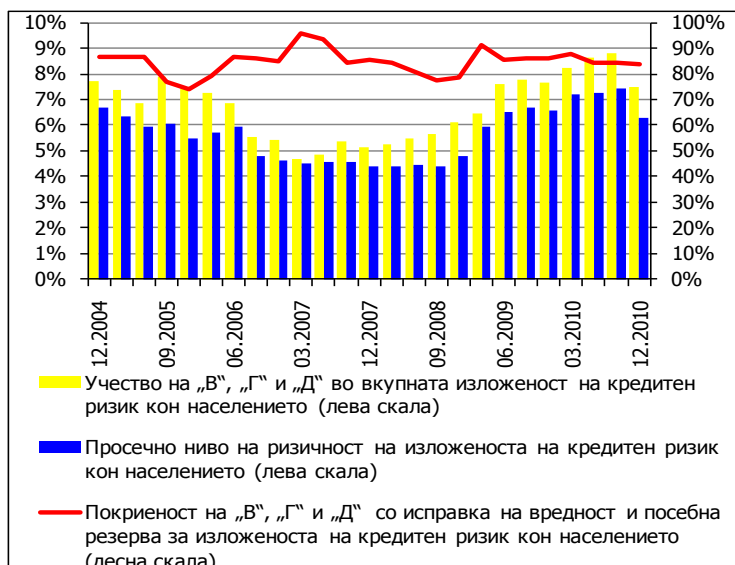
во вкупната изложеност на кредитен ризик кон секторот „претпријатија и останати клиенти“ на 31.12.2010 година би изнесувало 11,3%. Покриеноста на изложеноста од категориите на ризик „В“, „Г“ и „Д“ со пресметаната исправка на вредноста и посебна резерва на крајот од 2010 година изнесуваше 86,8% и во споредба со 31.12.2009 година забележа зголемување за 6,4 процентни поени. Анализирани по одделни дејности, на крајот од 2010 година показателите за кредитниот ризик забележаа подобрување кај дејностите „земјоделство, шумарство и рибарство“ и „сообраќај складирање и врски“, додека најизразено влошување имаше кај дејноста „активности во врска со недвижен имот, административни и помошни услужни дејности“ (анекс бр. 17 - Показатели за кредитен ризик за изложеноста кон секторот „претпријатија и останати клиенти“). Кај дејностите „индустрија“ и „трговија на големо и мало“, показателите за просечната ризичност забележаа скромни промени, но покриеноста на нефункционалните кредити и на изложеноста во категориите со повисоко ниво на ризик забележа подобрување.

Во 2010 година изложеноста на кредитен ризик кон секторот „физички лица“ се зголеми за 5,9% и на 31.12.2010 година учествуваше со 27,4% во кредитното портфолио на банките.

Кај овој сегмент од портфолиото на банките, показателите за кредитниот ризик забележаа скромно подобрување на годишна основа, коешто во целост се должи на движењата во последниот квартал од 2010 година, а особено на извршените отписи на побарувања направени од страна на банките. Ако во текот на 2010 година, банките не отпишувале побарувања, учеството на изложеноста кон физичките лица класифицирана во категориите на ризик „В“, „Г“ и „Д“, наместо 7,5% (7,7% на 31.12.2009 година), би изнесувало 8,1%, а просечното ниво на ризичност наместо 6,3% (6,6% на 31.12.2009 година) би изнесувало 7,0%. Најголем дел од

изложеноста на кредитен ризик кон физички лица, отпаѓа на потрошувачките кредити (34,2%), по кои следи изложеноста врз основа на кредитни картички (27,8%) и изложеноста врз основа на кредити за станбен и деловен простор (20,5%). Воедно, потрошувачките кредити беа главни носители на годишниот раст на изложеноста кон секторот „физички лица“, придонесувајќи со 61,1%. Влошување на показателите за ризичност се забележува кај автомобилските кредити и кредитите за станбен и деловен простор, додека кај останатите продукти е присутно подобрување на ризичноста (анекс бр. 18 - Показатели за кредитен ризик за изложеноста кон „физички лица“).

Графикон бр. 3.1.12
Показатели за кредитен ризик за изложеноста
кон секторот „ население“

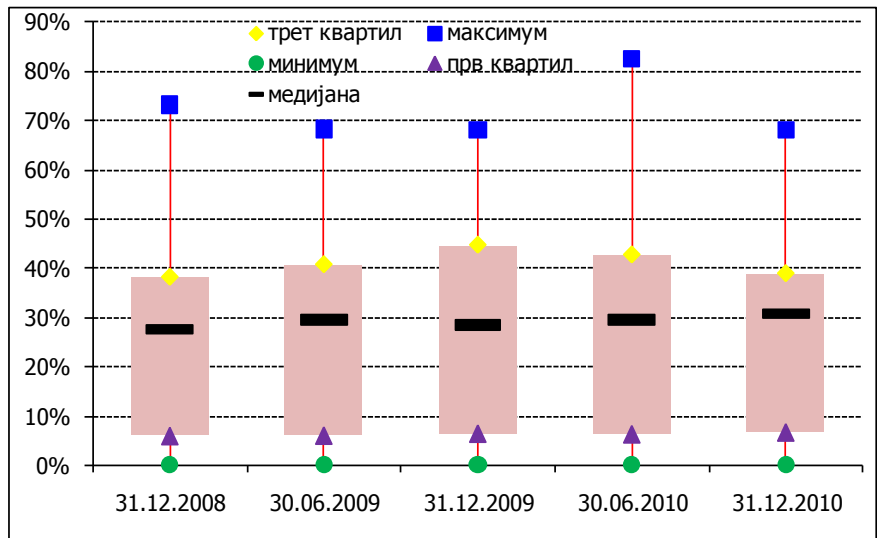
Стрес-тест симулација⁵⁶ за чувствителноста на банкарскиот систем на зголемување на ризичноста на изложеноста на кредитен ризик, кон секторот „претпријатија и други клиенти“ и/или кон секторот „физички лица“

Стрес-тестирањето на чувствителноста на банкарскиот систем на симулираното влошување на ризичноста на кредитната изложеност кон нефинансиските субјекти, претпоставува миграција на определен процент на изложеност од секоја категорија на ризик, кон двете следни категории со повисок степен на ризичност, каде што се распоредуваат во подеднаков износ. Дополнително на тоа, при симулацијата се претпоставува идентично ниво на просечна ризичност на секоја од категориите на ризик, како и пред миграцијата на изложеноста. Целта на симулацијата е да се утврди негативниот ефект врз адекватноста на капиталот и ризичноста на изложеноста од миграцијата на изложеноста на кредитен ризик од постоечката во повисоките категории на ризик (како за вкупната изложеност, така и за изложеноста по одделни сектори и дејности).

Доколку се претпостави истовремено прераспоредување на 10% (прво сценарио) и 30% (второ сценарио) од изложеноста на кредитен ризик кон секторите „претпријатија и други клиенти“ и „физички лица“, од категориите

со пониска кон категориите со повисока ризичност, најголемо влошување на квалитетот има кај изложеноста кон дејноста - „индустрија“ и кај потрошувачките кредити. Притоа, адекватноста на капиталот на банкарскиот систем би забележала намалување за 1,9 процентни поени при изведување на првото сценарио, односно за 6,4 процентни поени при второто поекстремно сценарио. При ваква миграција, учеството на изложеноста класифицирана во категориите на ризик „В“, „Г“ и „Д“ во вкупната изложеност на кредитен ризик на ниво на банкарскиот систем би се зголемила за 2,4 (при првото сценарио), односно за 7,0 процентни поени (при второто сценарио). Ако се има предвид само изложеноста кон претпријатијата и населението, односно ако од симулациите се из земе изложеноста кон финансиските институции и државата, тогаш учеството на изложеноста класифицирана во категориите на ризик „В“, „Г“ и „Д“ би покажала зголемување од 4,9 и 9,9 процентни поени, соодветно при примена на соодветните сценарија за миграција на изложеноста.

Графикон бр. 3.1.13
Процентуално намалување на адекватноста на капиталот како резултат од симулацијата-миграција на 30% од изложеноста на кредитен ризик од секоја категорија на ризик во наредните две категории

Извор: НБРМ, врз основа на податоците доставени од страна на банките.

⁵⁶ Стрес-тест симулацијата е спроведена со користење на податоците од Кредитниот регистар на НБРМ, со состојба на 31.12.2010 година.

3.2. Ликвидносен ризик

Во 2010 година ликвидноста на банкарскиот систем на Република Македонија значително се подобри во однос на претходната година. Обемот на ликвидни средства забележа висок годишен раст предизвикувајќи нагорна динамика на сите показатели за ликвидноста. Групата големи банки и понатаму останува главниот носител на ликвидната актива на банкарскиот систем. Резултатите од стрес-тест симулациите за отпорноста на банкарскиот систем на ликвидносни шокови покажаа подобрување, но и натаму одделни банки се чувствителни на хипотетичко повлекување на депозитите на дваесетте најголеми депоненти. Негативниот јаз меѓу средствата и обврските, според договорната рочност, забележа благ пораст, како резултат на порастот на негативниот јаз во рочниот сегмент од 181 до 365 дена во девизи.

3.2.1. Движење на ликвидните средства⁵⁷ и показателите за ликвидноста на банкарскиот систем⁵⁸

Постојан нагорен тренд е главната карактеристика на

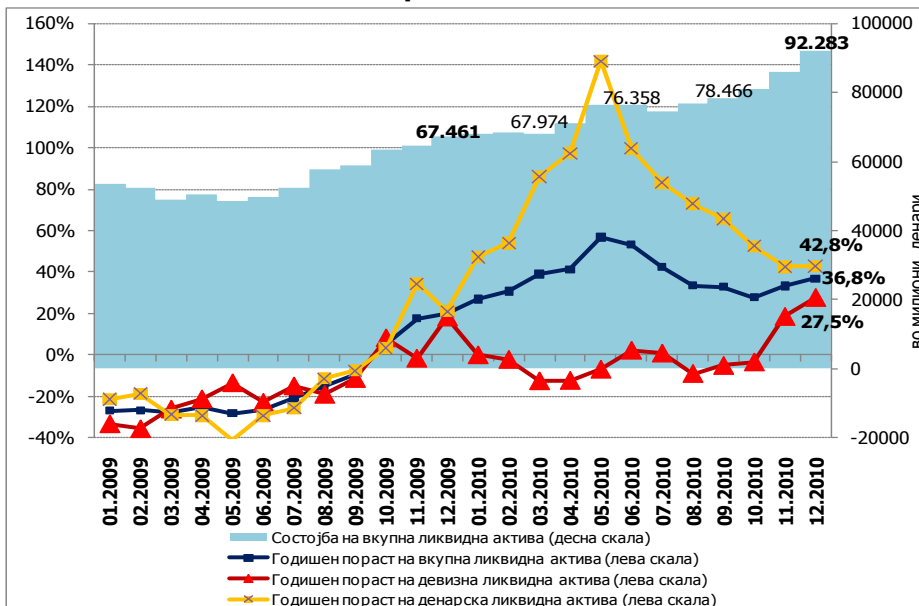
ликвидната актива на банките во 2010 година. На крајот на годината, ликвидната актива оствари годишен раст од 36,8%, односно 24.822 милиона денари.

Движечка компонента на растот на ликвидната актива на банките беше денарската ликвидна актива.

Така, на крајот од 2010 година, таа достигна 58.735 милиони денари, што претставува

апсолутен годишен пораст од 17.591 милиони денари (или за

Графикон 3.2.1
Движење и годишна стапка на раст на ликвидната актива на банкарскиот систем

Извор: НБРМ, врз основа на податоците доставени од страна на банките.

* Забавувањето на растот на денарските ликвидни средства на банките, во втората половина од 2010 година се должи на исплата на дивиденда од страна на една поголема компанија кон акционерите - нерезидент и државата.

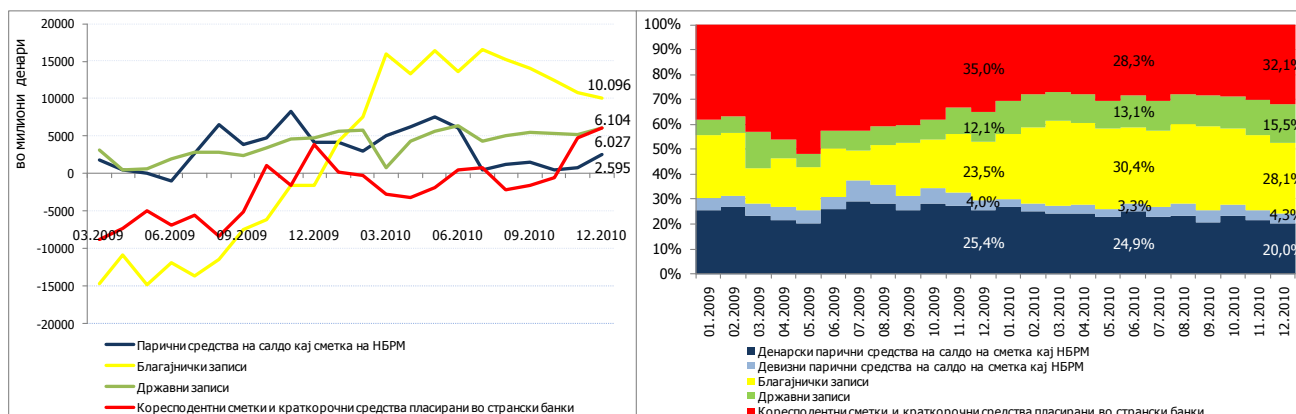
⁵⁷ Ликвидната актива ги опфаќа паричните средства и средствата на сметките кај НБРМ, благаяничките записи на НБРМ, кореспондентните сметки и краткорочните пласмани кај странски банки и пласманите во краткорочни хартии од вредност издадени од државата.

⁵⁸ Во анализата на показателите за ликвидноста на ниво на банкарскиот систем не се земаат предвид депозитите кај и кредитите на домашните банки (компоненти од активата), односно депозитите и заемите од домашните банки (компоненти од пасивата).

⁵⁹ За потребите на анализата на ликвидноста на банките, средствата и обврските во денари со валутна клаузула се вклучуваат во средствата и обврските во денари.

42,8%). Најголем удел во порастот на денарската ликвидна актива имаа благајничките записи, коишто на крајот од 2010 година се зголемија за 63,7% и учествуваа во годишниот пораст на вкупната ликвидна актива со 40,7%. Втора по големина компонента во структурата на денарската ликвидна актива, но и во вкупната ликвидна актива на банките, беа државните записи коишто забележаа годишна стапка на раст од 74,5% и учествуваа со 24,6% во годишниот раст на вкупната ликвидна актива на банкарскиот систем. Значаен фактор за јакнење на ликвидноста во денари беше и прудентно-регулаторната мерка⁶⁰ на Народната банка за воведување минимални стапки на ликвидност.

Графикон 3.2.2
Годишен пораст и структура на елементите на ликвидната актива

Извор: НБРМ, врз основа на податоците доставени од страна на банките.

Во 2010 година, растот на девизните ликвидни средства⁶¹ покажа знаци на засилување. Во однос на претходната година, нивната годишна стапка на раст се зголеми за 9,5 процентни поени и на 31.12.2010 година изнесуваше 27,5%. **Најголем дел (83,3%) од годишниот пораст на девизната ликвидна актива се должи на зголемувањето на средствата на коресподентните сметки и на краткорочно орочените средства во странски банки, што го зголеми и нивното учество во структурата на ликвидната актива на банките.** И покрај високата годишна стапка на раст на девизната ефективна и девизните средства на сметки кај Народната банка (за 44,2%, или 1.204 милиони денари), нивниот придонес во растот на вкупните ликвидни девизни средства е понизок и изнесува 16,7%. Средства на коресподентните сметки и краткорочните средства во странски банки забележаа годишен раст од 25,5% (односно 6.027 милиони денари) и условија 24,3% од годишниот пораст на вкупната ликвидна актива. Овој пораст во најголем дел (75%) се должи на една банка од групата големи банки којашто одржува висока ликвидна позиција во девизи. На ниво на одделните банки, учеството на коресподентните сметки и краткорочни средства во странски банки во нивната ликвидна актива се движи во интервалот од 2,6% до 68,8%. Значителниот годишен раст на девизната ефективна и девизните средства на сметки кај Народната банка е резултат на вложениот девизен депозит кај Народната банка од страна на една банка, врз основа на аукциите на девизни депозити. Од аспект на рочната структура на ликвидната актива, кај девизната ликвидна актива 51,3% од средствата се по видување, а

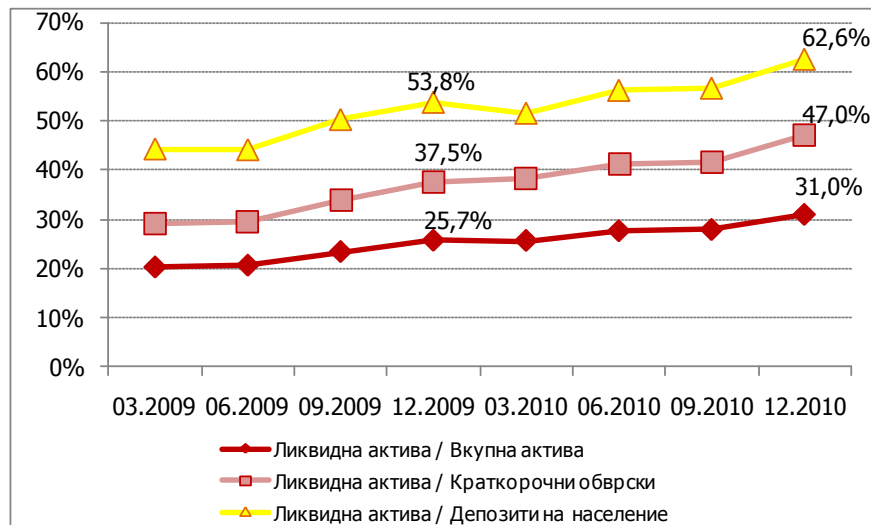
⁶⁰ Одлука за управување со ликвидносниот ризик на банките („Службен весник на РМ“ бр. 163/08, 66/09 и 144/09).

⁶¹ Девизната ликвидна актива на крајот од 2010 година изнесуваше 33.548 милиони денари и забележа годишен пораст од 7.231 милиони денари.

44,2% се до еден месец (додека кај денарската ликвидна актива, 75,7% од средствата се по видување и со рок до еден месец).

На крајот на 2010 година, сите показатели за ликвидноста на банките (вкупно, како и одделно за девизната и денарската⁶² ликвидност) се подобрија во однос на 2009 година. Притоа, показателите за денарската ликвидност главно покажуваат стабилен нагорен тренд, додека кај показателите за девизната ликвидност се забележуваат поголеми осцилации во движењата. Сите

Графикон 3.2.3
Движење на показателите за вкупната ликвидност на банките

компоненти на показателите за ликвидност се зголемија

на годишно ниво, а подобрувањето на показателите главно се должи на побрзиот раст на ликвидната актива на банките. Најголемо годишно зголемување (за 9,5 процентни поени) забележа соодносот помеѓу ликвидната актива и краткорочните обврски на банките (краткорочните обврски забележаа годишен раст од 9,0%, наспроти годишниот пораст на ликвидната актива од 36,8%). Истовремено, показателот за покриеност на вкупните депозити на населението со ликвидна актива се зголеми и покрај годишниот раст на овие депозити за 17,5%. Побрзиот раст на денарските во однос на девизните депозити на населението, во услови на повисок раст на денарската во однос на девизната ликвидна актива, придонесе покриеноста на девизните депозити на населението со девизна ликвидна актива да се зголеми повеќе во однос на покриеноста на денарските депозити на населението со денарска ликвидна актива⁶³.

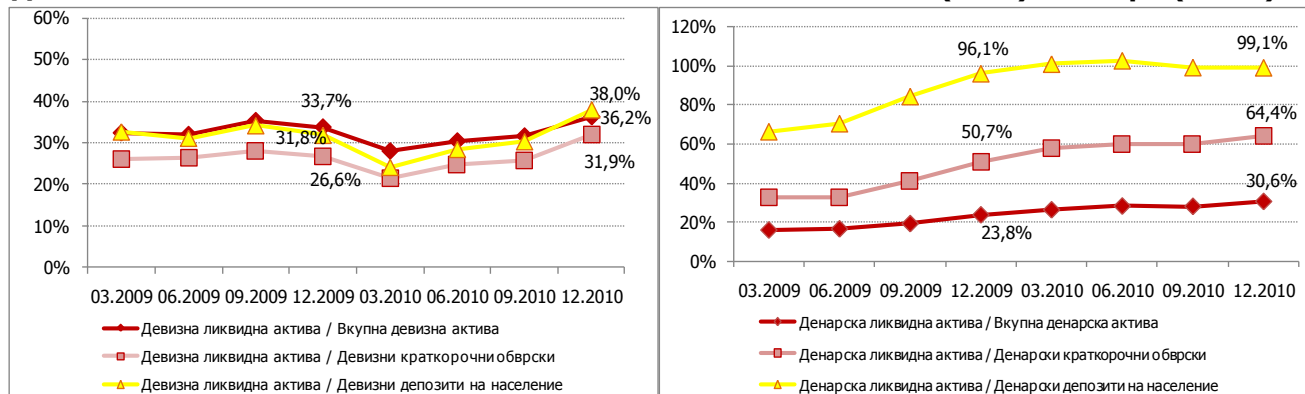
Извор: НБРМ, врз основа на податоците доставени од страна на банките.

⁶² Вклучително и оние со валутна клаузула.

⁶³ При пресметката на показателот за денарската ликвидна актива во вкупната денарска актива, од денарската актива се одземаат основните средства, нематеријалните средства и преземените средства врз основа на ненаплатени побарувања.

Графикон 3.2.4

Движење на показателите за ликвидност за позициите во девизи (лево) и денари (десно)

Извор: НБРМ, врз основа на податоците доставени од страна на банките.

Намалувањето на показателите за **девизната ликвидност** во првиот квартал од 2010 година најмногу се должи на пренасочувањето на средствата на банките на кореспондентните сметки и краткорочните средства во странски банки кон вложувања во домашни нискоризични инструменти⁶⁴. Во следните квартали девизната ликвидна актива бележеше постепен раст како резултат на зголемувањето на средствата на банките на кореспондентните сметки и краткорочни средства во странски банки. Останатите компоненти од показателите за девизна ликвидност забележаа годишен пораст, којшто се движеше во интервал од 6,2% кај вкупните девизни краткорочни обврски до 18,6% за вкупната девизна актива на банките. Сите показатели за **денарската ликвидносна позиција** бележеа умерено подобрување во текот на целата година. Најголем пораст се забележува кај соодносот помеѓу денарската ликвидна актива и денарските краткорочни обврски (13,6 процентни поени во однос на 2009 година). Соодносот меѓу денарската ликвидна актива и денарските депозити на населението во текот на годината надминуваше 100%, како резултат на повисокиот раст на денарската ликвидна актива во однос на денарските депозити.

При споредбата на сите показатели за ликвидноста со останатите земји во регионот и пошироко, банкарскиот систем на Македонија се наоѓа на средината на списокот на анализираниите земји (анекс бр. 19 - Показатели за ликвидноста на банкарскиот систем кај одредени земји).

⁶⁴ На 31.03.2010 година, износот на запишани благајнички записи е поголем во однос на крајот на 2009 година за околу седум милијарди денари (44,8%).

Табела бр. 3.2.1

Структура и движење на изворите на финансирање на банкарскиот систем

Вид на извори на финансирање	31.12.2009		31.12.2010		Годишна промена		
	Износ (во милиони денари)	Структура (во %)	Износ (во милиони денари)	Структура (во %)	Износ (во милиони денари)	Во %	Учество во промената (во %)
Депозити на нефинансиски субјекти	187.875	70,0%	213.270	69,9%	25.395	13,5%	69,1%
-долгорочни	23.069	8,6%	32.933	10,8%	9.865	42,8%	26,8%
-краткорочни	164.806	61,4%	180.336	59,1%	15.530	9,4%	42,3%
Депозити на финансиски институции	18.031	6,7%	18.372	6,0%	341	1,9%	0,9%
-долгорочни	3.785	1,4%	5.073	1,7%	1.288	34,0%	3,5%
-од матични субјекти	501	0,2%	4.085	1,3%	3.583	714,9%	9,8%
-краткорочни*	14.246	5,3%	13.299	4,4%	-947	-6,6%	-2,6%
-од матични субјекти	7.274	2,7%	3.208	1,1%	-4.066	-55,9%	-11,1%
Обврски по кредити, должнички хартии од вредност, субординирани обврски и хибридни капитални инструменти	24.945	9,3%	33.341	10,9%	8.396	33,7%	22,8%
-долгорочни	21.634	8,1%	29.745	9,7%	8.110	37,5%	22,1%
-од матични субјекти	6.884	2,6%	8.831	2,9%	1.947	28,3%	5,3%
-краткорочни**	3.310	1,2%	3.596	1,2%	286	8,6%	0,8%
-од матични субјекти	2.447	0,9%	3.394	1,1%	947	38,7%	2,6%
Капитал, резерви и тековен финансиски резултат	33.248	12,4%	35.344	11,6%	2.096	6,3%	5,7%
Останати извори (неопфатени со претходните ставки)	4.444	1,7%	4.963	1,6%	520	11,7%	1,4%
Вкупно извори на финансирање	268.543	100,0%	305.290	100,0%	36.747	13,7%	100,0%
- вкупно користени средства од матични субјекти	17.106	6,4%	19.518	6,4%	2.412	14,1%	6,6%

Извор: НБРМ, врз основа на податоците доставени од страна на банките.

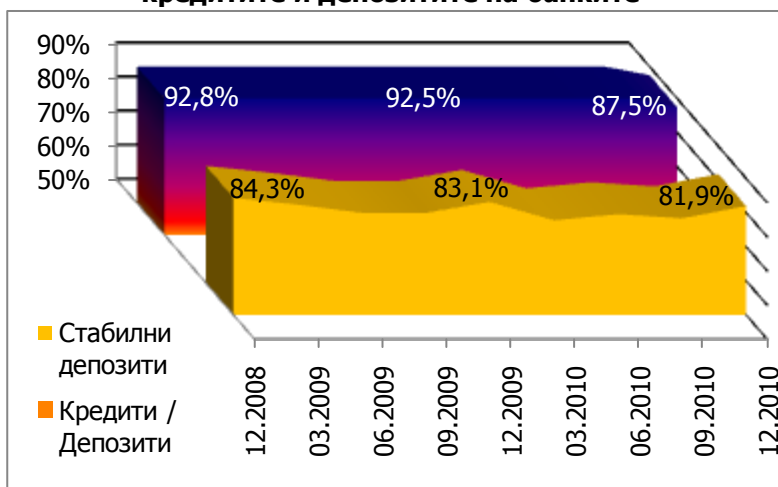
* Вклучуваат краткорочно орочени депозити, депозити по видување и тековни сметки.

** Вклучуваат краткорочни и достасани кредити.

Во структурата на изворите на финансирање на банките, со состојба на 31.12.2010 година, не се забележаа позначајни промени во однос на крајот на претходните две години. Сè уште најприсутни се краткорочните депозити од нефинансиски субјекти, коишто имаат и највисоко учество во годишниот пораст на вкупните извори на финансирање. Користените средства од матични субјекти остварија годишен пораст за 14,1%, но тоа не предизвика промена на нивното учество во структурата на изворите на финансирање, во споредба со претходната година. Овој пораст во најголем дел се должи на долгорочните заеми и субординираните и хибридни инструменти коишто забележаа годишен раст од 29,9% и 32,3%, соодветно, и учествуваа во порастот на користените средства од матични субјекти со 59,2% и 60,8%, соодветно.

Како и во претходните години, така и во 2010 година, депозитите покажаа високо ниво на стабилност. Во текот на 2010 година, нивото на стабилни депозити беше најниско на крајот од првиот квартал, кога изнесуваше 77,7%, а највисоко на крајот од годината (81,9%). По период од две години, соодносот меѓу кредитите и депозитите на нефинансиски субјекти се намали под 90%, како резултат на двојно повисокиот годишен раст на депозитите во однос на растот на бруто-кредитите. Една третина од банките (кај кои овој показател е над 100%) освен од депозитите,

Графикон 3.2.5
Движење на стабилните депозити и на соодносот меѓу кредитите и депозитите на банките

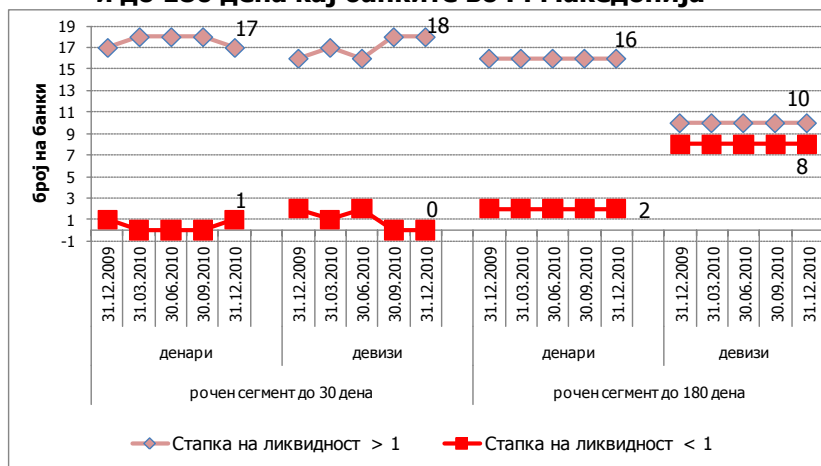

Извор: НБРМ, врз основа на податоците доставени од страна на банките.

кредитната активност ја финансираат и од други извори на средства. Поголемиот број од овие банки, како секундарни извори на средства користеа депозити (вклучително и субординирани депозити) и заеми од матичните субјекти.

Стабилната ликвидносна позиција кај банките се согледува и преку остварувањето на пропишаните стапки на ликвидност и за двата рочни сегмента. Во текот на целата година не се промени бројот на банки коишто имаат стапка на ликвидност пониска од 1, во рочниот сегмент до 180 дена, и во денари (две банки) и во девизи (осум банки). Сепак, овие осум банки во целост ја исполнуваат пропишаната динамика⁶⁵ за достигнување стапка еднаква на 1. Стапката на ликвидност до 30 дена во девизи ја достигнаа сите банки. Кај една банка, стапката на ликвидност до 30 дена во денари, во последните месеци од годината се намали под еден. Почнувајќи од јануари 2011 година, оваа банка го исполнува минималното ниво на стапката на ликвидност до 30 дена.

Графикон 3.2.6
Тренд во исполнувањето стапка на ликвидност до 30 и до 180 дена кај банките во Р. Македонија

Извор: НБРМ, врз основа на податоците доставени од страна на банките.

Табела бр. 3.2.2

Структура на средствата за исполнување на нивото на стапката на ликвидност во денари и во девизи, кај банките

	Денари				Девизи			
	до 30 дена		до 180 дена		до 30 дена		до 180 дена	
	износ (во милиони денари)	Структура на активата	износ (во милиони денари)	Структура на активата	износ (во милиони денари)	Структура на активата	износ (во милиони денари)	Структура на активата
Задолжителна резерва и средства на сметки кај НБРМ	32.572	62,8%	32.572	37,8%	10.041	23,7%	10.041	19,6%
- Благајнички записи	18.040		18.040		8.176		8.176	
-Задолжителна резерва и сметка кај НБРМ	13.813		13.813		1.934		1.934	
Кредити, камати, провизии и надоместоци	8.465	16,3%	34.081	39,5%	23.329	55,0%	31.189	60,7%
Останата актива којашто достасува до 30 / 180 дена	10.803	20,8%	19.546	22,7%	9.038	21,3%	10.119	19,7%
Вишок (+)/кусок (-) на актива над/под пасивата	21.629	41,7%	21.270	24,7%	15.911	37,5%	-14.310	-27,9%
Вкупна актива	51.839	100,0%	86.198	100,0%	42.408	100,0%	51.349	100,0%
Вкупна пасива	30.210		64.928		26.497		65.658	

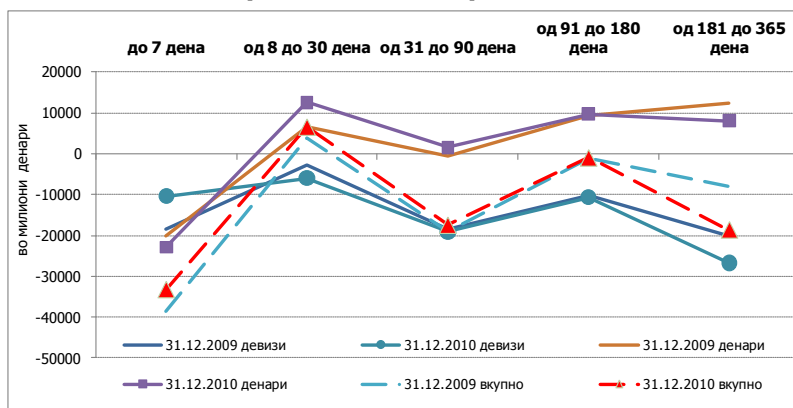
* Забелешка: Износот на благајнички записи и задолжителна резерва и сметки кај НБРМ е со 31.01.2011 година, додека сите други износи (вклучувајќи ги и средствата и должничките инструменти кај/од НБРМ) се претставени како просек за јануари, 2011 година (согласно со Одлуката и Упатството за управување со ликвидносниот ризик).
Извор: НБРМ, врз основа на податоците доставени од страна на банките.

⁶⁵ Согласно со Одлуката за управување со ликвидносниот ризик на банките („Службен весник на РМ“ бр. 163/08, 66/09 и 144/09) банките се должни, според пропишана динамика (којашто започна од март 2009 година), да достигнат стапки на ликвидност еднакви на 1, и тоа за средствата и обврските во денари и девизи до 30 дена до 28.02.2011 година, и за средствата и обврските во денари и девизи до 180 дена до 28.02.2014 година.

Во структурата на активата, којашто се користи за исполнување на стапката на ликвидност во денари до 180 дена речиси подеднакво се застапени средствата пласирани кај Народната банка и побарувањата врз основа на кредити. Притоа, вишокот на средства над обврските во овој рочен сегмент е речиси една четвртина од активата. Во однос на исполнувањето на стапката на ликвидност во девизи до 180 дена се јавува недостаток во висина од 14.310 милиони денари, или 21,8% од обврските. Во структурата на активата, којашто се користи за исполнување на стапките на ликвидност во девизи преовладуваат побарувањата врз основа на кредити. Согласно со регулативата, при утврдувањето на стапките на ликвидност, банките можат да ги користат средствата пласирани кај Народната банка за покривање на обврските или во денари или во девизи. Банките ги користеа пласманите кај Народната банка за покривање 37,9% од девизните обврски до 30 дена и 15,3% од девизните обврски коишто достасуваат до 180 дена.

На крајот од 2010 година дојде до продлабочување на јазот меѓу договорната преостаната рочност на средствата и обврските и покрај очекувањата на банките за нивна усогласеност (ваквите очекувања се темелат пред сè врз високата стабилност на краткорочните извори на средства). Ова во најголема мера е последица на продлабочувањето на негативниот јаз во девизи во рочниот сегмент од 181 до 365 дена, што пак се должи на порастот на обврските по кредитни линии од странство (3.202 милиона денари) и орочените девизни депозити (4.625 милиони денари), наспроти помалиот (1.786 милиони денари) пораст на побарувањата по девизни кредити коишто достасуваат во периодот од 181 до 365 дена (анекси бр. 20 и 21 - Договорна и очекувана рочна структура на средствата и обврските на банкарскиот систем на 31.12.2009 / 31.12.2010 година).

Графикон 3.2.7
Договорна преостаната рочна (не)усогласеност на средствата и обврските

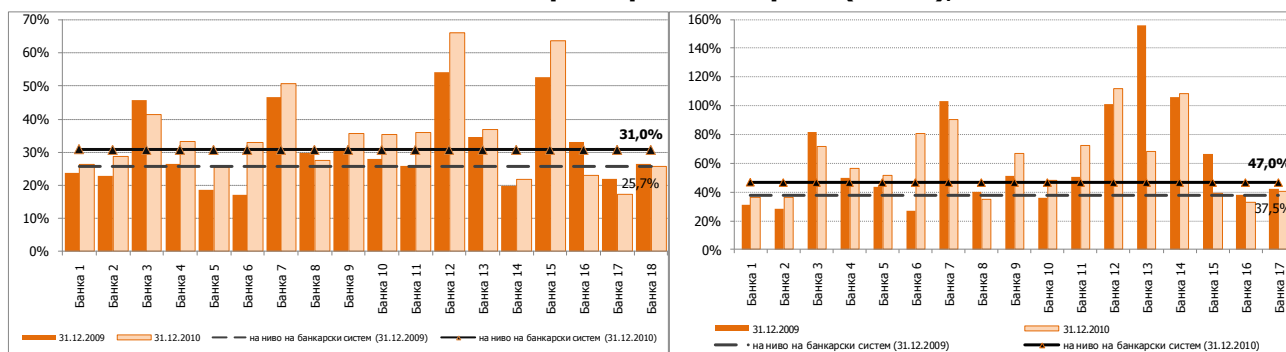

Извор: НБРМ, врз основа на податоците доставени од страна на банките.

3.2.2 Ликвидност по поединечна банка и по одделни групи банки

Кај сите групи банки ликвидната актива забележа годишен раст на крајот од 2010 година. Групата големи банки имаше најголем придонес (61,1%) во годишниот пораст на ликвидната актива на банкарскиот систем. Највисоко учество на ликвидната актива во вкупната актива е карактеристично за групата мали банки (47,6%), додека кај групите големи и средни банки овој сооднос изнесуваше 30,1% и 30,7%, соодветно. Показателот за покриеност на краткорочните обврски со ликвидна актива се движеше од 43,6% кај големите банки, 51,6% кај средните банки до 84% кај групата мали банки.

Графикон 3.2.8
Движење на показателите за ликвидност: Ликвидна актива во вкупна актива (лево) и
ликвидна актива во краткорочни обврски (десно), по банка

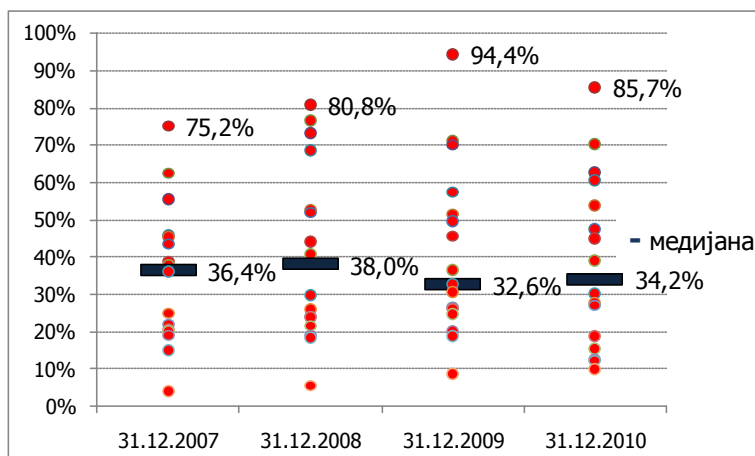

Извор: НБРМ, врз основа на податоците доставени од страна на банките.
 Забелешка: При анализата на показателот за соодносот меѓу ликвидната актива и краткорочните обврски по поединечни банки, е исклучена една банка, чишто краткорочни обврски се еднакви на нула.

Анализата по одделна банка⁶⁶ покажа дека на крајот од 2010 година показателите за ликвидност кај три банки забележале намалување во однос на 2009 година, пред сè како резултат на годишното намалување на ликвидните средства на овие банки. Притоа, учеството на ликвидната актива во вкупната актива по одделна банка се движеше во интервалот од 17,3% до 66,3%, додека нивото на покриеност на краткорочните обврски со ликвидната актива се движеше во интервалот од 32,6% до 112,2%.

Графикон 3.2.9
Учество на дваесетте најголеми депоненти во
вкупните депозити, по одделни банки

На крајот од 2010 година, концентрацијата на депозитите во банкарскиот систем, мерена преку учеството на дваесетте најголеми депоненти во вкупните депозити⁶⁷ на одделните банки не забележа позначителна промена. Учеството на дваесетте најголеми депоненти во вкупните депозити кај одделните банки се движи во интервалот од 10% до 85,7%. Кај пет банки ова учество е над 50%.

Извор: НБРМ, врз основа на податоците доставени од страна на банките.

Поради високата концентрација на депозитите кај поодделни банки, при симулацијата на повлекување на депозитите на дваесетте најголеми депоненти од банкарскиот систем

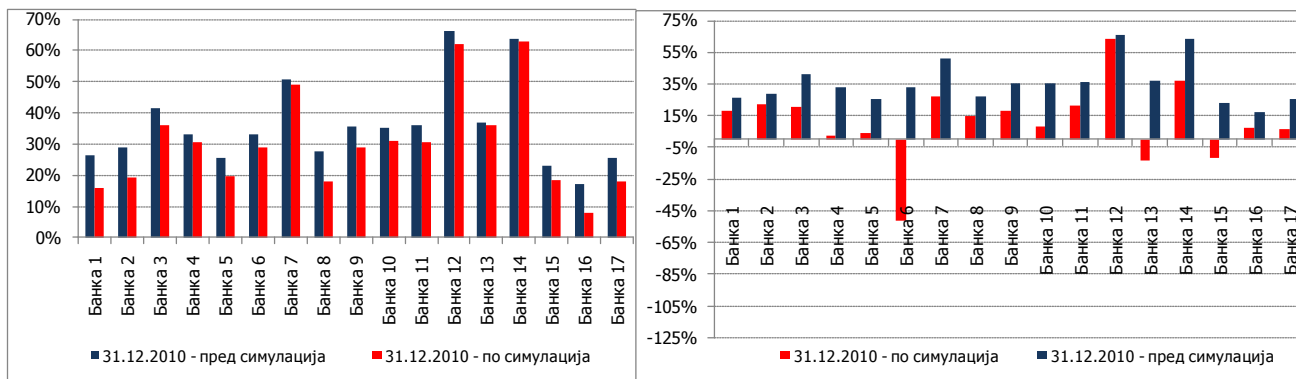
⁶⁶ При пресметката на одделните компоненти за анализа на ликвидносната позиција на поединечните банки се земаат предвид и депозитите кај и кредитите на домашните банки (компоненти од активата), односно на страната на пасивата се земаат предвид и депозитите и заемите од домашните банки.

⁶⁷ Вклучени се депозитите на нефинансиските и финансиските субјекти.

(спроведена со состојба на 31.12.2010 година), кај три банки се јавува недостаток на ликвидна актива за покривање на обврските при нивниот одлив (за една банка помалку во однос на 31.12.2009 година).

Графикон 3.2.10

Учество на ликвидната актива во вкупната актива при хипотетичко повлекување на дваесетте најголеми депоненти (лево) и при повлекување 20% од депозитите на населението (десно) во стрес-тест анализата, по банка

Извор: НБРМ, врз основа на податоците доставени од страна на банките.

Покрај оваа, Народната банка спроведува и стрес-тест анализа, којашто се заснова врз хипотетичко сценарио за повлекување 20% од депозитите на населението надвор од банкарскиот систем. Резултатите покажуваат зголемена отпорност на банкарскиот систем и на овој ликвидносен шок во однос на претходната година, а сите банки имаат доволно ликвидни средства за покривање на симулираниот одлив на депозитите.

3.3. Валутен ризик

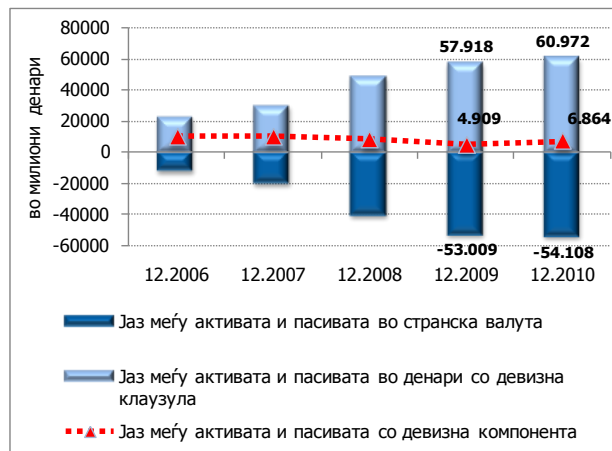
Застапеноста на девизната компонента⁶⁸ во вкупните средства и обврски на банките во Република Македонија во текот на 2010 година забележа намалување, по постојаниот раст од две години. Постепеното попуштање на неизвесноста предизвикана од меѓународната економско-финансиска криза врз банкарскиот систем на Република Македонија доведе до намалување на учеството на девизната компонента во вкупната актива и пасива. Апсолутниот износ на девизната компонента се зголеми, но двојно поголемиот пораст на денарската актива и пасива доведе до намалување на учеството на девизната компонента во билансите на банките. Во услови на поголем раст на активата во однос на пасивата со девизна компонента, во 2010 година се продлабочи јазот помеѓу нив, што упатува на зголемен валутен ризик. Сите банки, со исклучок на една банка, управуваа со валутниот ризик во рамките на пропишаните лимити за агрегатна девизна позиција. Според анализата на отворената девизна позиција во 2010 година, банките имаа долга позиција во денари со девизна клаузула, наспроти исклучително кратката позиција во девизи.

Во 2010 година активата со девизна компонента оствари поголем пораст од порастот на пасивата со девизна компонента. Тоа доведе до **продлабочување на јазот помеѓу нив, а со тоа и до зголемување на валутниот ризик на кој се изложени банките.** Јазот помеѓу активата и пасивата со девизна компонента на крајот на 2010 година се зголеми за 39,8% (или за 1.955 милиони денари), во споредба со 31.12.2009 година. Порастот на јазот помеѓу активата и пасивата со девизна компонента, паралелно со помалиот пораст на сопствените средства, предизвика зголемување на нивниот сооднос за 4,4 процентни поени во 2010 година во однос на 2009 година.

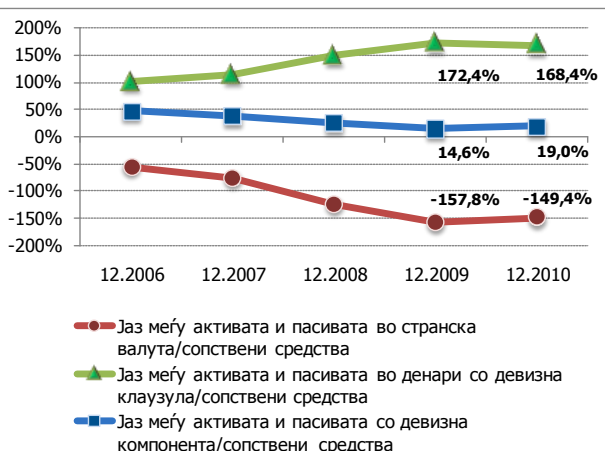
Јазот помеѓу активата и пасивата со девизна компонента се темели на високиот позитивен јаз помеѓу средствата и обврските во денари со девизна клаузула и високиот негативен јаз помеѓу средствата и обврските во странска валута. Позитивниот јаз на позициите во денари со девизна клаузула се зголеми за 5,3% (или 3.054 милиони денари) под влијание на големиот пад на обврските од 37,3% (или за 4.984 милиони денари), во споредба со поблагото намалување на средствата од 2,7% (или 1.930 милиони денари). Од друга страна, негативниот јаз во странска валута забележа зголемување од 2,1% (или 1.099 милиони денари). Тоа се должи на повисокиот раст на пасивата во странска валута (за 15.274 милиони денари, или за 11,4%) во однос на растот на активата во странска валута (којашто се зголеми за 14.175 милиони денари, или за 17,6%).

⁶⁸ Активата и пасивата со девизна компонента ги опфаќа ставките од активата и пасивата во девизи и во денари со валутна клаузула. Извор: Извештај за изложеноста на валутен ризик по позиции (образец ОДП-п), којшто се доставува до НБРМ од страна на банките. Во анализата на валутниот ризик не е вклучена „Македонската банка за поддршка на развојот“ АД Скопје, бидејќи согласно со член 5, став 4 од Законот за Македонската банка за поддршка на развојот („Службен весник на РМ“ бр. 105/2009), на банката, меѓу другото, не се применуваат прописите за отворената девизна позиција.

Графикон 3.3.1
Структура на јазот меѓу активата и пасивата со девизна компонента

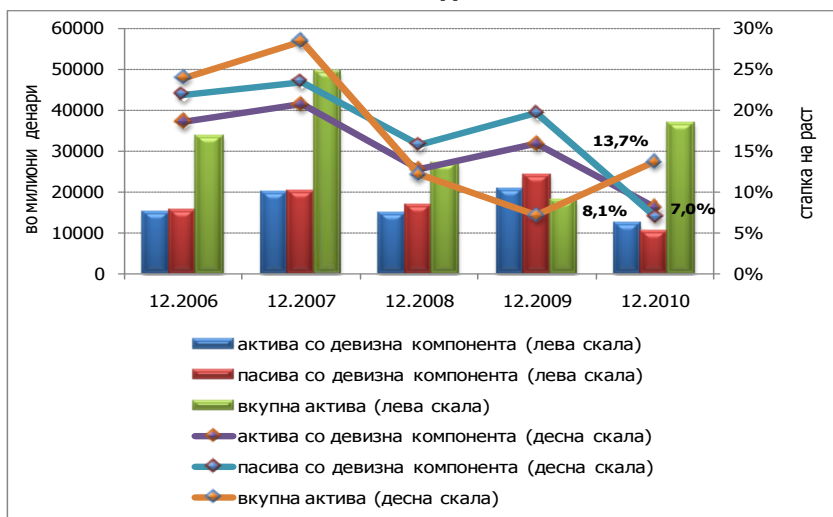
Графикон 3.3.2
Учество на јазот меѓу активата и пасивата со девизна компонента во сопствените средства на банките

Извор: НБРМ, врз основа на податоците доставени од страна на банките.

Зголемувањето на активата со девизна компонента (на годишна основа за 8,1% или за 12.245 милиони денари) се должи на растот на: девизното кредитирање (за 8.927 милиони денари)⁶⁹, краткорочните средства пласирани во странски банки (за 6.027 милиони денари) и вложувањата на банките во државни записи со девизна клаузула (за 462 милиона денари)⁷⁰, наспроти намалувањето на кредитите во денари со

Графикон 3.3.3
Годишна промена на вкупната актива и на активата и пасивата на банките со девизна компонента

девизна клаузула (за 798 милиони денари). Треба да

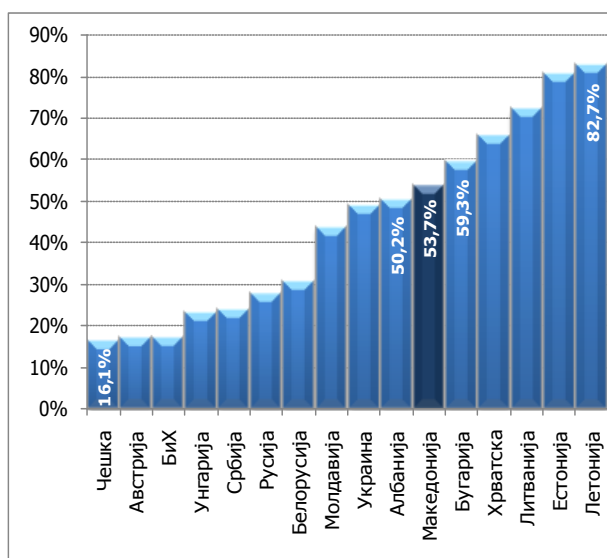
се истакне дека порастот на кредитното портфолио во девизи на банките беше проследен со влошување на квалитетот на ова портфолио, што предизвика зголемување на исправката на

⁶⁹ Порастот на девизното кредитирање е резултат на зголемениот износ на кредити во странска валута одобрени на претпријатијата и други клиенти, коишто условија 85,8% од растот на девизните кредити. Речиси половина од девизните кредити на претпријатијата и други клиенти (48,7% на 31.12.2010 година) се наменети за плаќање обврски во земјата, додека остатокот за плаќање во странство. Согласно со Одлуката за условите и начинот на одобрување кредити во девизи и кредити во денари со девизна клаузула меѓу резиденти („Службен весник на РМ“ бр. 41/2006), кредитите коишто се користат за плаќање во земјата банките ги пренесуваат на денарска сметка на корисникот. Правните лица можат да ја вршат отплатата на кредитите во странска валута во девизи, ако тие потекнуваат од наплати од нерезиденти или во денари.

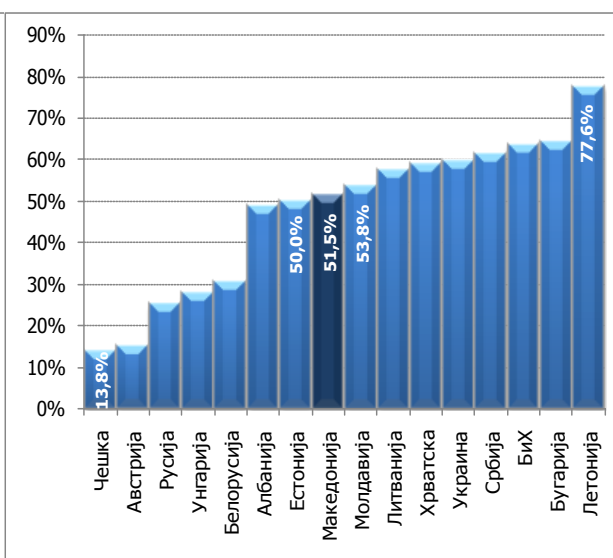
⁷⁰ Растот на вложувањата во државни записи во денари со девизна клаузула се должи на зголемените вложувања на една банка од групата големи банки.

вредноста и помал пораст на активата во девизи⁷¹. **Од друга страна годишниот раст на девизната компонента во пасивата** (за 7% или 10.290 милиони денари) се припишува на зголемувањето на девизните депозити на нефинансиските субјекти (за 8.461 милион денари)⁷², како и на зголемувањето на вкупните обврски по кредити во девизи (за 8.018 милиони денари)⁷³, наспроти намалувањето на депозитите на нефинансиските субјекти со девизна клаузула (за 4.589 милиони денари)⁷⁴ и незабележителниот пад на вкупните обврските по кредити во денари со девизна клаузула (за 253 милиони денари).

Графикон 3.3.4
Учество на активата со девизна компонента во вкупната актива на банкарските системи на земјите од Централна и Источна Европа

Графикон 3.3.5
Учество на пасивата со девизна компонента во вкупната пасива на банкарските системи на земјите од Централна и Источна Европа

Извор: НБРМ и Извештај за банкарските супервизори од Централна и Источна Европа (BSCEE), 2009 година.

Споредбената анализа на учеството на активата и пасивата со девизна компонента во вкупната актива и пасива на банкарските системи во одредени земји од Источна и Централна Европа ја потврди релативно високата застапеност на девизната компонента во билансите на македонските банки.

⁷¹ Согласно со Упатството за спроведување на Одлуката за управување со валутниот ризик, при пресметка на отворената девизна позиција, издвоената исправка на вредноста на активата со девизна компонента класифицирана во категориите на ризик „В“, „Г“ и „Д“ претставува одбитна ставка во вкупната актива со девизна компонента.

⁷² Растот на девизните депозити кај повеќето банки е поради зголемените депозити на физичките лица.

⁷³ Во текот на 2010 година растот на обврските по девизни кредити, во најголем, дел произлегува од долгорочно задолжување на две банки кај меѓународните финансиски институции (ИФЦ - Меѓународна финансиска корпорација и ЕИБ - Европска инвестициона банка) заради финансиска поддршка на домашниот корпоративен сектор и краткорочното задолжување на една банка кај матичниот субјект.

⁷⁴ Намалувањето на денарските депозити со девизна клаузула пред сè се должи на исплатата на дивиденда на една голема компанија.

Табела 3.3.1

Валутна структура на активата и пасивата со девизна компонента и на јазот помеѓу нив

Валута	31.12.2009			31.12.2010		
	Валутна структура на актива со девизна компонента	Валутна структура на пасива со девизна компонента	Валутна структура на јазот меѓу активата и пасивата со девизна компонента	Валутна структура на актива со девизна компонента	Валутна структура на пасива со девизна компонента	Валутна структура на јазот меѓу активата и пасивата со девизна компонента
Евро	89,9%	89,8%	90,3%	89,7%	89,7%	90,1%
Американски долар	6,9%	7,3%	-5,9%	6,5%	7,1%	-6,9%
Швајцарски франк	1,8%	1,4%	13,4%	2,0%	1,6%	11,9%
Останато	1,5%	1,4%	2,2%	1,8%	1,6%	4,9%
Вкупно	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Извор: НБРМ, врз основа на податоците доставени од страна на банките.

Валутната структура на активата и пасивата со девизна компонента и на јазот помеѓу нив не забележа позначителни поместувања во 2010 година. Еврото и натаму има најголемо учество во билансите на банките, со незначителен пад во однос на учеството присутно на крајот на 2009 година. Од друга страна, швајцарскиот франк забележа мал раст на своето учество. **На ниво на банкарскиот систем, јазот помеѓу активата и пасивата со девизна компонента е позитивен за сите валути, со исклучок на американскиот долар.**

Табела 3.3.2

Отворена девизна позиција по одделни валути/сопствени средства

Отворена девизна позиција по одделни валути/сопствени средства	Број на банки							
	Евро		Американски долар		Швајцарски франк		Останато	
	Долга	Кратка	Долга	Кратка	Долга	Кратка	Долга	Кратка
под 5%	2		10	6	10	5	16	
од 5% до 10%	2	1						
од 10% до 20%	8							
од 20% до 30%	3							
над 30%	1							

Извор: НБРМ, врз основа на податоците доставени од страна на банките.

Според анализата по одделни валути, соодносот помеѓу отворената девизна позиција во евра и сопствените средства кај најголем број банки се движи во интервалот од 10% до 20%, а само кај една банка овој сооднос надминува 30%. Соодносот помеѓу отворената девизна позиција и сопствените средства за сите останати валути не надминува 5% кај сите банки.

Во текот на 2010 година, банките ја одржуваа изложеноста на валутниот ризик во рамки на пропишаниот лимит за агрегатна девизна позиција.

Најголем број банки (со исклучок на една банка) имаа агрегатна долга девизна позиција којашто се движеше помеѓу 5% и 30%. Само една банка го надминуваше пропишаниот лимит од 30%.

Табела 3.3.3
Распоред на банките според учеството на агрегатната девизна позиција во сопствените средства, на 31.12.2010 година

Агрегатна девизна позиција/сопствени средства	Број на банки	
	Агрегатна долга позиција	Агрегатна кратка позиција
под 5%		
од 5% до 15%	7	1
од 15% до 30%	8	
над 30%	1	

Извор: НБРМ, врз основа на податоците доставени од страна на банките.

3.4. Ризик од несолвентност

Во 2010 година показателите за солвентноста и капитализираноста на банкарскиот систем забележаа извесно намалување. Намалувањето на солвентноста беше целосно концентрирано кај групата средни и мали банки и е последица на нешто позасилената активност кај овие групи банки, во 2010 година. Наспроти тоа, показателите за солвентноста кај групата големи банки забележаа зголемување, што пред сè произлегува од поголемата претпазливост на оваа група банки при преземањето дополнителни ризици. Сопствените средства забележаа зголемување кај сите групи банки, а за одбележување е извршувањето неколку нови емисии на акции, по подолг период на нивно целосно отсуство како извор за зголемување на сопствените средства на банките. Активата пондерирана според ризиците се зголеми за повеќе од четирипати и воедно ја надмина годишната стапка на раст на сопствените средства. Активата пондерирана според кредитниот ризик го задржа најголемото учество во структурата на активата пондерирана според ризиците. Подобрувањето на капацитетот на банките за управување со солвентноста, а особено употребата на сите расположливи можности за зголемување на сопствените средства, покрај најчесто користените - задржаната добивка и капиталната инфузија од матичниот субјект, се некои од главните предизвици за банките во претстојниот период, со цел непречено да продолжи растот на обемот на активности.

3.4.1 Показатели за солвентноста и капитализираноста на банкарскиот систем

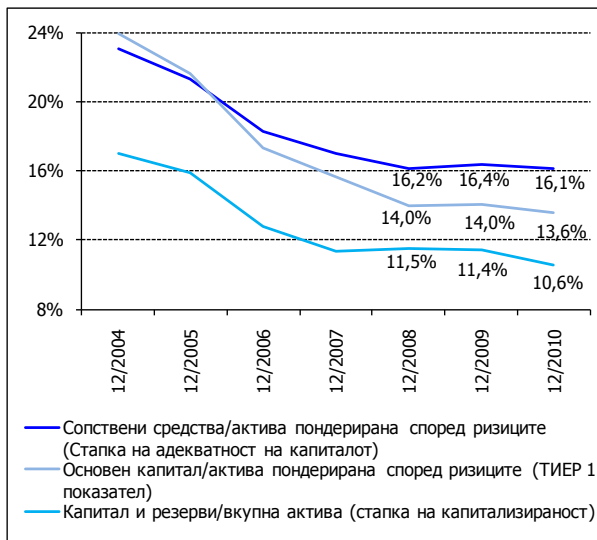
Во текот на 2010 година, показателите за солвентноста и капитализираноста на банкарскиот систем бележат намалување. Стапката на адекватност на капиталот се намали за 0,3 процентни поени (од 16,4% на 31.12.2009 година на 16,1% на 31.12.2010 година)⁷⁵. Годишен пад од 0,4 процентни поени забележа и показателот „Тиер - 1“⁷⁶, додека стапката на капитализираност⁷⁷ се намали за 0,8 процентни поени. **Споредбата со банкарските системи на одредени земји** покажува дека банкарскиот систем на Република Македонија, според висината на стапката на адекватност на капиталот, се наоѓа на средината од списокот на анализирани земји.

⁷⁵ Законскиот минимум за стапката на адекватност на капиталот изнесува 8%.

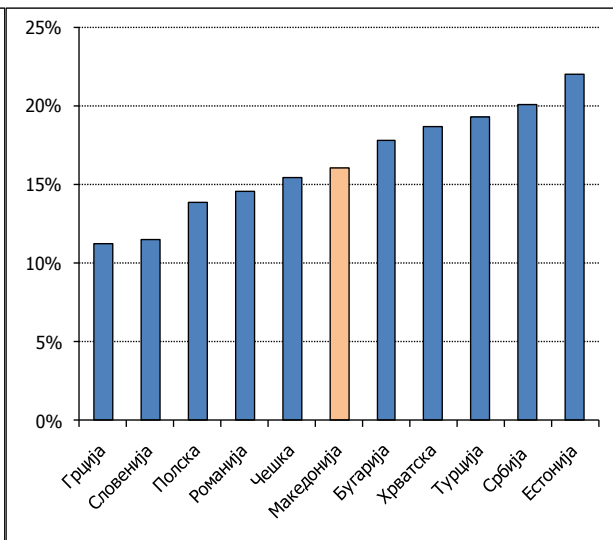
⁷⁶ Показателот „Тиер - 1“ е пресметан како сооднос помеѓу основниот капитал (пред одбитни ставки) и активата пондерирана според ризиците.

⁷⁷ Стапката на капитализираност се пресметува како сооднос меѓу капиталот и резервите на банкарскиот систем и вкупната актива.

Графикон бр. 3.4.1
Движење на показателите за солвентност и капитализираност

Графикон бр. 3.4.2
Споредба на стапката на адекватност на капиталот, по одделни земји

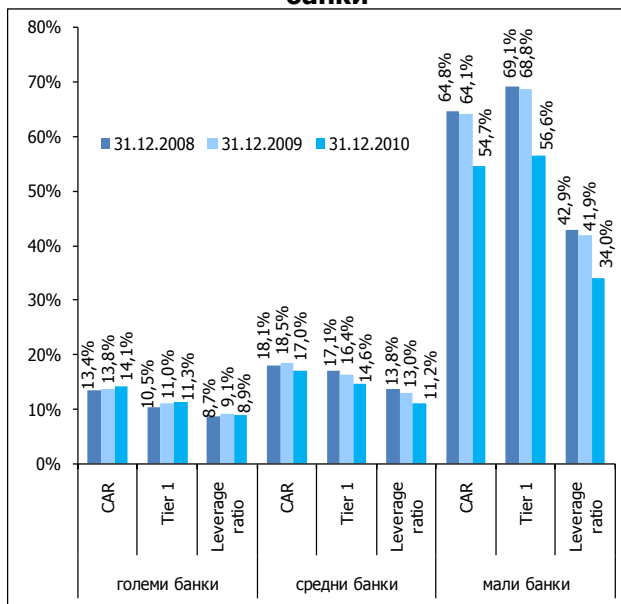

Извор: НБРМ, врз основа на податоците доставени од страна на банките; интернет-страницата на ММФ, база на податоци за показателите за финансиската стабилност, по одделна земја; интернет-страниците на одделните централни банки.

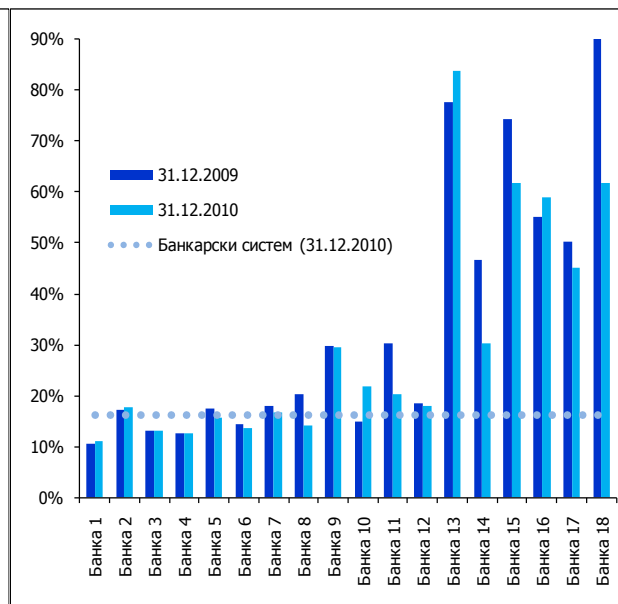
Забелешка: За повеќето земји податокот за стапката на адекватност на капиталот е со состојба на 30.09.2010 година, со исклучок на Грција (каде што податокот е со состојба на 30.06.2010 година) и Македонија и Естонија (каде што податокот е со состојба на 31.12.2010 година).

Намалувањето на показателите за солвентноста и капитализираноста на банкарскиот систем е концентрирано кај групите средни и мали банки. Солвентноста кај групата големи банки (кај сите банки од оваа група), мерена преку стапката на адекватност на капиталот и показателот „Тиер - 1“ забележа годишно подобрување. Од друга страна, стапката на капитализираност кај оваа група банки бележи благо намалување, од 0,2 процентни поена (спротивното движење на овие показатели произлегува од поголемата претпазливост на големите банки при преземањето дополнителни ризици во текот на 2010 година, што услови позначително зголемување на оние ставки од сметководствената актива коишто во активата пондерирана според ризиците имаат пондер 0%, наспроти нешто побавниот раст на ставките, коишто во активата пондерирана според ризиците имаат пондер 100% и 125%). Солвентноста и капитализираноста кај групите средни и мали банки, мерена преку сите анализирани показатели, бележи намалување, што е најмногу резултат на нешто поголемата активност кај овие групи банки, особено во втората половина од годината. Имено, кај седум банки од групата средни банки и кај четири банки од групата мали банки, стапката на адекватност на капиталот забележа годишно намалување (на 31.12.2010 година, вкупното пазарно учество на единаесетте банки, чијашто стапка на адекватност на капиталот забележа намалување, изнесуваше 23,7%), додека кај една средна банка овој показател остана непроменет.

Графикон бр. 3.4.3
Движење на показателите за солвентноста и капитализираноста, по одделни групи банки

Графикон бр. 3.4.4
Висина на стапката на адекватност на капиталот, по одделна банка

Извор: НБРМ, врз основа на податоците доставени од страна на банките

Забелешка: Во левиот графикон, „CAR“ означува стапка на адекватност на капиталот, „Tier 1“ означува сооднос меѓу основниот капитал (пред одбитни ставки) и активата пондерирана според ризиците, додека „Leverage ratio“ ја означува стапката на капитализираност (сооднос помеѓу капиталот и резервите со активата). Во десниот графикон редоследот на банките е според големината на пазарното учество на секоја банка во вкупната актива на банкарскиот систем (започнувајќи од банката со најголемо пазарно учество, а завршувајќи со банката со најмало пазарно учество).

Субординираните инструменти и хибридните капитални инструменти во банкарскиот систем на Република Македонија

Субординираните инструменти се финансиски обврски коишто содржат клаузула за субординација, односно клаузула според која во случај на стечај или ликвидација на издавачот на инструментот, обврските врз основа на субординираниот инструмент ќе бидат исплатени пред намирување на обврските кон акционерите, но по намирување на обврските кон останатите доверители. Субординираните финансиски обврски можат да бидат во форма на добиени кредити или депозити или издадени хартии од вредност. Тие не се покриени со друг вид обезбедување од страна на банката или лице поврзано со банката, ниту се користат како обезбедување на побарувањата и потенцијалните обврски на банката; немаат рок на достасување или имаат рок на достасување подолг од пет години и еден ден од датумот на настанување на паричниот прилив врз основа на овој инструмент.

Хибридните капитални инструменти претставуваат хибридна форма на капитал, односно финансиски инструменти коишто поседуваат комбинирани карактеристики, на обврски и на капитал. Оваа форма на финансирање има слични карактеристики како и субординираните инструменти. Но, исплатата на обврските врз основа на овие инструменти е подредена, односно следи по намирувањето на обврските кон издавачите на субординираните инструменти; задолжително содржат клаузула за конверзија во акции (доколку стапката на адекватност на капиталот се намали под пропишаното ниво); немаат однапред определен рок на достасување (исплатата на обврските врз

основа на овие инструменти е можна најмалку пет години и еден ден по датумот на нивното издавање, и тоа со претходна согласност од Народната банка) и содржат опција за одложено плаќање на приносот по инструментот, во случај кога банката не работи со добивка или кога стапката на адекватност на капиталот се намалила под минималното ниво пропишано од страна на НБРМ, зголемено за 4 процентни поени.

Имајќи ги предвид наведените карактеристики на субординираните инструменти и хибридниите капитални инструменти, вложувањето во нив значи **преземање поголем ризик од страна на инвеститорите. Оттука, бараната стапка на принос (каматната стапка) е, вообичаено, повисока во споредба со должничките инструменти.** Во случај на активирање на клаузулата за конверзија во акции (оваа клаузула е задолжителна кај хибридниите капитални инструменти, но е можна и кај субординираните инструменти) доверителите добиваат право на глас во собранието на акционери, со што **инвеститорот во овој тип инструменти може да преземе конкретни корективни мерки доколку издавачот на инструментот не ги остварува зацртаните финансиски проекции.** За корисникот (банката-издавач на инструментот), субординираните инструменти и хибридниите капитални инструменти (коишто имаат третман на долгорочна обврска во билансот на состојба⁷⁸) значат **обезбедување дополнителна ликвидност**, којашто може понатаму да се пласира во соодветни високоприносни проекти. Дополнително, субординираните инструменти и хибридниите капитални инструменти претставуваат **компонента на дополнителниот капитал на банките** (доколку ги исполнуваат соодветните регулаторни барања), којшто е сегмент од сопствените средства на банките (регулаторниот капитал којшто се користи при утврдувањето на стапката на адекватност на капиталот). На тој начин е овозможено, **зголемувањето на сопствените средства на банката, а со тоа и зголемувањето на стапката на адекватност на капиталот, да се оствари без зголемување на акционерскиот капитал (без трошоци за нова емисија на акции).** Ова, воедно, му оди во прилог на раководството на банката, бидејќи не предизвикува намалување на профитот по акција, односно не предизвикува намалување на стапката на поврат на капиталот и резервите, а обезбедува зајакнување на стабилноста на банката.

И покрај можноста за употреба на субординираните инструменти и хибридниите капитални инструменти за исполнување на регулаторните капитални барања, и натаму, акционерскиот капитал врз основа на обични акции (вклучувајќи ги и резервниот фонд и задржаната добивка) има првостепено значење како апсорбер на настанатите (неочекувани) загуби во работењето на банките, што се потврди и со неодамнешната глобална финансиска криза. Неспорно е дека зголемената употреба на субординираните инструменти и хибридниите капитални инструменти овозможува зајакнување на регулаторната капитална позиција, но едновременно го зголемува левериџот (задолженоста) на банките. Превисоката задолженост беше еден од главните проблеми на големите банкарски групации во развиените економии, за време на глобалната финансиска криза. Од друга страна, практиката во развиените економии покажа дека замената на најголем дел од субординираните инструменти и хибридниите капитални инструменти со акционерски капитал (equity), вообичаено, не се спроведува сè додека банката е солвентна. Ова го минимизира значењето на овие т.н. „банкарски капитални инструменти“ (banks capital instruments), како апсорбери на загуби при солвентно работење на банките⁷⁹. Оттука, сè понагласени се регулаторните барања за банкарските системи, не само за подигнување на квантитетот, туку и за подобрување на квалитетот на капиталните позиции, пред сè преку зголемување на задолжителното учество на акционерскиот капитал (врз основа на обични акции), за сметка на зајакнувањето на критериумите коишто треба да ги исполнат субординираните инструменти,

⁷⁸ Поточно, субординираните инструменти имаат третман на долгорочна обврска во билансот на состојба, додека при почетното признавање на хибридниот капитален инструмент, банката мора да определи дали ќе го класифицира инструментот или неговите составни делови како финансиска обврска или како сопственички инструмент, во согласност со суштината на договорот и во согласност со дефинициите за финансиска обврска и сопственички инструмент.

⁷⁹ Види на пример, Methodology, Rating Bank Subordinated Debt and Hybrid Capital Instruments with Contingent Risks, March 2010, DBRS, стр. 4-5.

хибридните капитални инструменти и останатите позиции за кои се смета дека имаат послаб капацитет за апсорбирање загуби (приоритетните акции на пример), за да можат да бидат дел од сопствените средства на банките.

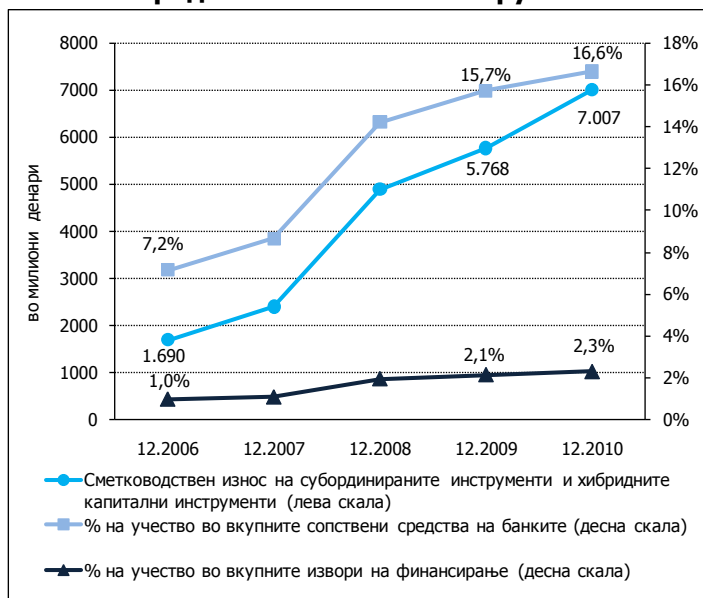
Во банкарскиот систем на Република Македонија, субординираните инструменти како извори на финансирање се појавија при крајот на 2002 година, и тоа кај една банка.

Веќе во наредната година беше извршено конвертирање на субординираниот инструмент во акционерски капитал. Повторно користење на субординираните инструменти како извори на финансирање на банките се забележува при крајот на 2006 година, и тоа од страна на три банки. Во наредниот период, износот на субординираните инструменти бележи постојан пораст, додека од третиот квартал на 2008 година, за првпат, една банка се јавува како корисник на хибриден капитален инструмент (којшто се класифицира како обврска во билансот на состојба на банката).

Во периодот од 31.12.2006 - 31.12.2010 година, субординираните инструменти и хибридните капитални инструменти на банките во Република Македонија забележаа пораст од 5.316 милиони денари (или за 314,5%) и со состојба на 31.12.2010 година овие финансиски инструменти изнесуваат 7.007 милиони денари. И покрај релативно високиот раст на субординираните инструменти и хибридните капитални инструменти, нивното учество во вкупните извори на финансирање на ниво на банкарскиот систем е на релативно ниско ниво и на 31.12.2010 година изнесува 2,3%. Учеството на субординираните инструменти и хибридните капитални инструменти (оние коишто ги исполнуваат регулаторните барања⁸⁰) во вкупните сопствени средства на банкарскиот систем, на 31.12.2010 година изнесува 16,6%.

На 31.12.2010 година, седум банки имаат обврски врз основа на осумнаесет субординирани инструменти и еден хибриден капитален инструмент. Вкупниот номинален износ на инструментите изнесува 7.007 милиони денари. Рокот на достасување на

**Графикон бр. 2.2.12.
Движење на субординираните инструменти и хибридните капитални инструменти**

Извор: НБРМ, врз основа на податоците доставени од страна на банките.

Забелешка: При пресметка на „% на учество во вкупните сопствени средства“ се користи износот на субординираните инструменти и хибридните капитални инструменти коишто ги исполнуваат условите за вклучување во пресметката на сопствените средства.

⁸⁰ Во Одлуката за методологијата за утврдување на адекватноста на капиталот („Службен весник на РМ“ бр. 159/2007, 32/2008, 31/2009, 96/2009, 157/2009) поконкретно се определени карактеристиките, односно условите што овие финансиски инструменти треба да ги исполнат за да може да се вклучат во пресметката на дополнителниот капитал. Покрај тоа, износот на субординираните инструменти коишто се дел од дополнителниот капитал I не смее да надмине 50% од основниот капитал на банките, додека износот на субординираните инструменти коишто се дел од дополнителниот капитал II не смее да надмине 150% од вишокот на основниот капитал (банките досега не вклучиле субординиран инструмент во пресметката на дополнителниот капитал II). Согласно со оваа одлука, при пресметката на сопствените средства на банката во текот на последните пет години до рокот на достасување или исплата, износот на субординираниот инструмент се дисконтира по 20% секоја година. Во последната годината пред рокот на достасување или исплата, субординираниот инструмент не се вклучува во пресметката на сопствените средства.

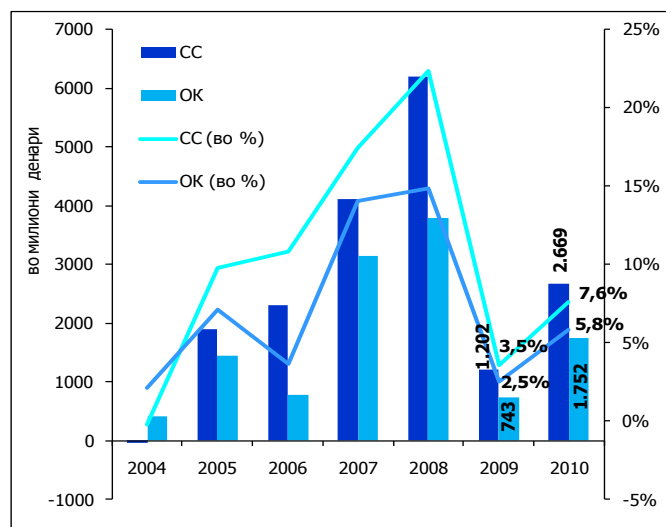
субординираните инструменти (освен хибридниот капитален инструмент, којшто нема однапред определен рок на достасување) се движи од 6 до 10 години. Најголем дел од инструментите се номинирани во евра (еден субординиран инструмент е номиниран во денари, а два во швајцарски франци). Со состојба на 31.12.2010 година, каматната стапка на субординираните инструменти и хибридниите капитални инструменти се движи во интервал од 0,5% до 14%⁸¹ годишно. Поголемиот дел од субординираните инструменти (дванаесет) се со фиксна каматна стапка, а помал дел се со варијабилна каматна стапка, определена врз основа на движењата на каматните стапки на меѓународните финансиски пазари (во услови на нагорно движење на каматните стапки на меѓународните финансиски пазари се зголемуваат и расходите на банките врз основа на камати).

Како инвеститори во субординираните инструменти и хибридниите капитални инструменти се јавуваат, главно, странските матични субјекти на банките. Имајќи предвид дека субординираните инструменти и хибридниите капитални инструменти претставуваат обврска - долг на банките кон нерезиденти⁸², овие финансиски инструменти претставуваат компонента на вкупниот надворешен долг на Република Македонија.

3.4.2 Движења на сопствените средства на банкарскиот систем

Задржувањето на дел од добивката за 2009 година во капиталните фондови на банките, издавањето нови субординирани инструменти, извршувањето нови емисии на обични акции и прикажувањето помала загуба за 2010 година беа главните извори на порастот на сопствените средства во текот на 2010 година (сопствените средства се зголемија кај сите групи банки). На 31.12.2010 година, сопствените средства забележаа поголема годишна стапка на раст за повеќе од двапати во споредба со остварената стапка на раст на крајот на 2009 година, со што достигнаа износ од 37.784 милиони денари. Во втората половина од 2010 година и почетокот на 2011 година дел од банките го зголемија

Графикон бр. 3.4.5
Годишна промена на сопствените средства и основниот капитал

страна на банките.

Забелешка: CC - сопствени средства; OK - основен капитал.

⁸¹ Во земјите со развиени финансиски пазари, каматната стапка на субординираните инструменти (или распонот меѓу каматната стапка на субординираните инструменти и каматната стапка на споредливи безризични должнички инструменти - subordinated debt spread) претставува значаен пазарен сигнал за раководството на банките-издавачи на овие инструменти, во врска со тоа како пазарот ја согледува банката, нејзините финансиски проекции и степенот на ризичност на нејзините активности. Така, големите банки во развиените економии, вообичаено постојано издаваат серии на субординирани инструменти (најчесто во форма на должнички хартии од вредност), промовирајќи се себеси како институции со силна пазарна дисциплина, подготвени да ѝ презентираат податоци на јавноста за тоа како пазарот ги вреднува и ги проценува нивните активности и проекти. Види на пример, Markets for Bank Subordinated Debt and Equity in Basel Committee Member Countries, Basel Committee on Banking Supervision, Working Paper No. 12, August 2003, стр. 3.

⁸² Само кај еден субординиран инструмент, како инвеститор се јавува домашно правно лице.

капиталот по пат на нови емисии на акции⁸³, што претставува значаен позитивен сигнал во поглед на повторното „одмрзнување“ на оваа можност на банките за зголемување на сопствените средства (по едно и полгодишен период на отсуство на нови емисии на акции). Докапитализацијата на банките по пат на нови емисии на акции значи дополнително зајакнување на квалитетот и квантитетот на сопствените средства, што е од особено значење за поддршка на идните активности на банкарскиот систем. Покрај тоа, порастот на сопствените средства се должи на распределувањето на дел од добивката за 2009 година во резервниот фонд и задржаната добивка на банките⁸⁴, издавањето нови субординирани инструменти⁸⁵, како и помалиот износ на тековна загуба⁸⁶. Ваквите движења кај сопствените средства на банките овозможува одржување на нивната **релативно квалитетна структура**. Имено, основниот капитал и натаму има најголемо учество од околу 85% во вкупните сопствени средства на банкарскиот систем (анекс бр. 26 - Сопствени средства на ниво на банкарски систем и по групи банки).

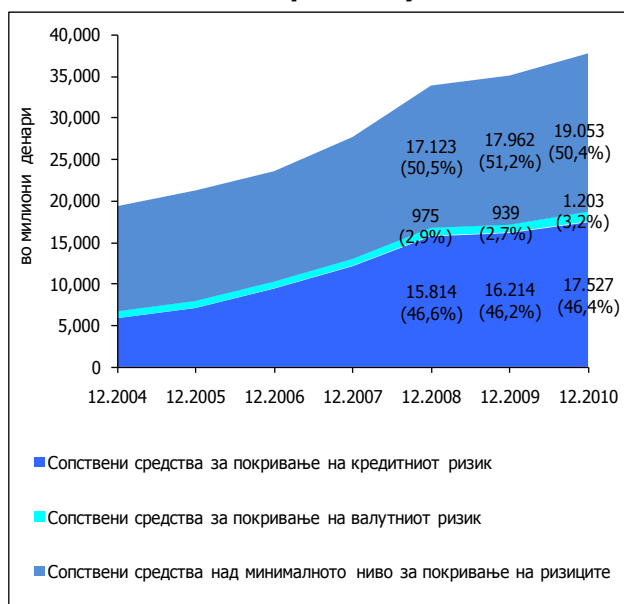
⁸³ Во текот на 2010 година, две банки од групата средни банки извршија нови емисии на акции, во вкупна вредност од 676 милиони денари (докапитализација извршена од страна на матичните субјекти на банките). Покрај тоа, една банка од групата мали банки изврши распоредување на остварената добивка од 2009 и акумулираните добивки од 2007 и 2008 година во основачкиот капитал на банката, по пат на емисија на обични акции во вкупна вредност од 106 милиони денари. Дополнително, на почетокот од 2011 година, една банка од групата големи банки изврши нова емисија на акции, во вредност од 927,5 милиони денари.

⁸⁴ Од страна на десет банки (кај трите големи банки, шест банки од групата средни банки и кај една мала банка). Анализирани по одделни групи банки, единствено групата големи банки оствари позитивен финансиски резултат во 2009 година. На годишна основа, задржаната добивка и резервниот фонд, како ставки од основниот капитал кај оваа група банки, се зголемија за 1.420 милиони денари.

⁸⁵ Присутно кај сите групи банки. На годишна основа, субординираните инструменти коишто може да бидат дел од дополнителниот капитал 1 пораснаа за 954 милиони денари или за 18,5%. Од нив, 435 милиони денари отпаѓаат на една банка од групата големи банки, 403 милиони денари отпаѓаат на две банки од групата средни банки, а преостанатите 116 милиони денари отпаѓаат на една банка од групата мали банки.

⁸⁶ Кај четири банки (по две банки од групата средни и групата мали банки). Анализирани по одделни групи банки, групата мали банки бележи најголем годишен пад на тековната загуба, како ставка од основниот капитал. На крајот од 2010 година, кај оваа група банки, тековната загуба, како ставка од основниот капитал е за 197 милиони денари (или за 71,1%) помала во однос на крајот од 2009 година.

Графикон бр. 3.4.6
Употреба на сопствените средства на
банкарскиот систем (во апсолутен износ и
во проценти)

Графикон 3.4.7
Употреба на сопствените средства по групи
банки

Извор: НБРМ, врз основа на податоците доставени од страна на банките.

Поголемата кредитна активност на банките во текот на 2010 година и проширувањето на јазот меѓу активата и пасивата со валутна компонента предизвикаа зголемување на износот на сопствените средства потребни за покривање на ризиците. Во 2010 година, сопствените средства за покривање на ризиците се зголемија за 1.577 милиони денари (или за 9,2%), што е повисок раст за повеќе од четирипати во споредба со растот забележан во 2009 година. Најголем апсолутен раст (но најниска релативна промена) на сопствените средства потребни за покривање на ризиците, од 747 милиони денари (или за 6,3%), забележа групата големи банки, додека групата мали банки забележа најбрз раст, од 22,6% (или за 100 милиони денари). Релативно висок раст на сопствените средства потребни за покривање на ризиците, за 730 милиони денари (или за 15,3%) забележа и групата средни банки. Наспроти ваквите движења, сопствените средства над минималното ниво за покривање на ризиците забележаа малку побавен раст (за 1.092 милиона денари, или за 6,1%), што предизвика намалување на нивното учество во вкупните сопствени средства (од 51,2% на 31.12.2009 година на 50,4% на 31.12.2010 година). Најголем пад на учеството на сопствените средства над минималното ниво за покривање на ризиците во вкупните сопствени средства, од 3,7 процентни поени, забележа групата средни банки, додека групата мали банки и натаму има највисок „слободен“ капитал за апсорбирање дополнителни ризици. Единствено групата големи банки, во текот на 2010 година, забележа зголемување на учеството на сопствените средства над минималното ниво за покривање на ризиците во вкупните сопствени средства (од 41,9% на 43,2%), што укажува на поголемата претпазливост кај големите банки при преземањето дополнителни ризици.

Табела бр. 3.4.1

Сопствени средства за покривање на кредитниот ризик (во милиони денари)

Опис	31.12.2009	31.12.2010	Промена
Држава, државни фондови и државни агенции	0	0	0
Финансиски институции	814	1.007	193
Претпријатија	9.034	9.496	462
Население	5.231	5.522	291
- станбени кредити	467	544	77
Останато	1.136	1.502	366
Вкупно сопствени средства за покривање на кредитниот ризик	16.214	17.527	1.313

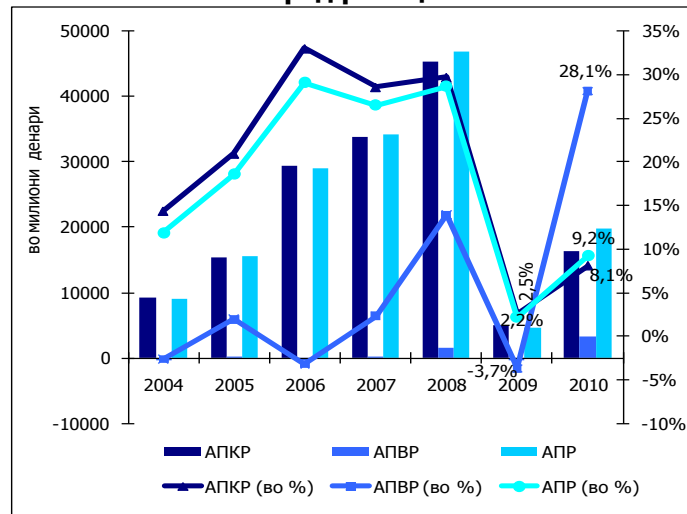
Извор: интерни пресметки на НБРМ, врз основа на податоците доставени од страна на банките.

Во структурата на сопствените средства потребни за покривање на кредитниот ризик најголем годишен раст забележа капиталот потребен за покривање на кредитниот ризик од претпријатијата. Имено, во текот на 2010 година, сопствените средства потребни за покривање на кредитниот ризик којшто произлегува од корпоративното кредитирање се зголемија за 462 милиона денари (или за 5,1%). Едновременно, растот на изложеноста кон населението, од 5.454 милиони денари (или за 7,0%) услови раст на потребниот капитал за 291 милион денари (или за 5,6%) за покривање на кредитниот ризик од оваа активност на банките. **На 31.12.2010 година, најголем дел (54,2%) од сопствените средства потребни за покривање на кредитниот ризик се користи за покривање на овој ризик од кредитирањето на претпријатија, додека за покривање на кредитниот ризик од кредитирањето на населението се потребни 31,5%.**

3.4.3 Движења на активата пондерирана според ризиците

На крајот на 2010 година, активата пондерирана според ризиците забележа годишна стапка на раст поголема за повеќе од четирипати од остварената стапка на раст на крајот на 2009 година, со што го достигна нивото од 234.127 милиони денари (анекс бр. 27 - Стапка на адекватност на капиталот, по групи банки). **Воедно, годишната стапка на раст на активата пондерирана според ризиците е повисока за 1,6 процентни поени во споредба со остварената стапка на раст на сопствените средства на банките, за 2010 година.** Активата пондерирана според кредитниот ризик се зголеми за 16.413 милиони денари

Графикон бр. 3.4.8
Годишна промена на активата пондерирана според ризиците

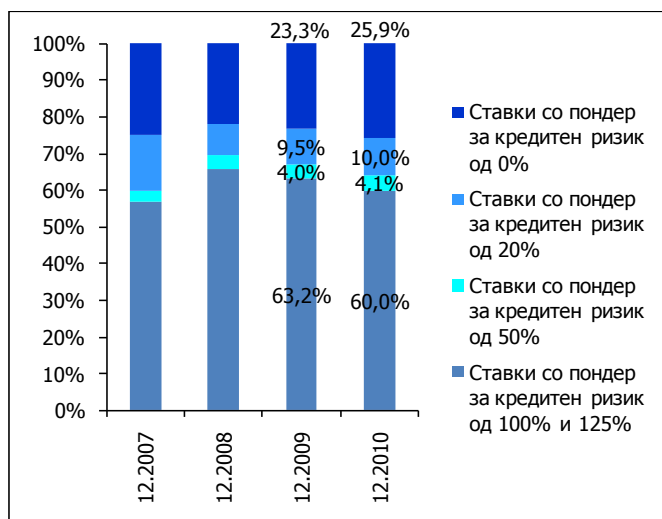
Извор: НБРМ, врз основа на податоците доставени од страна на банките.

Забелешка: АПКР - актива пондерирана според кредитниот ризик; АПВР - актива пондерирана според валутниот ризик; АПР - актива пондерирана според ризиците.

(или за 8,1%), а активата пондерирана според валутниот ризик за 3.303 милиони денари (или за 28,1%)⁸⁷. За споредба, на крајот на 2009 година, годишната стапка на промена на активата пондерирана според кредитниот ризик изнесуваше 2,5%, а на активата пондерирана според валутниот ризик минус 3,7%. **Во структурата на активата пондерирана според ризиците најголемо учество од околу 94% и понатаму има активата пондерирана според кредитниот ризик.**

Во 2010 година, најголем годишен пораст од 17.868 милиони денари (или за 26,2%) забележаа активностите на банките коишто при пресметката на активата пондерирана според кредитниот ризик се пондерираат со 0% (зголемување на пласманите во благајнички и државни записи и зголемување на паричните средства на банките), што укажува на натамошна претпазливост на банките при преземањето ризици во работењето. Ова особено беше карактеристично за групата големи банки, коишто учествуваа со околу 70% во вкупниот раст на ставките со пондер од 0%. Наспроти тоа,

Графикон 3.4.9
Структура на вкупните активности изложени на кредитен ризик

ставките коишто во пресметката на активата пондерирана според

Извор: НБРМ, врз основа на податоците доставени од страна на банките.

кредитниот ризик се пондерираат со 100% и 125% (оние коишто го опфаќаат кредитното портфолио на банките) се зголемија за 14.319 милиони денари (или за 7,7%), за што најголем придонес, од околу 59%, дадоа банките од групата средни и мали банки. Значителен годишен раст, од 5.654 милиони денари (или за 20,3%), забележаа и ставките со пондер 20%, што главно се должи на зголемените вложувања во банки.

⁸⁷ Подетално е објаснето во деловите за кредитниот и валутниот ризик.

Стрес-тест симулации за отпорноста на банкарскиот систем на хипотетички шокови со состојба на 31.12.2010 година

На 31.12.2010 година, спроведените стрес-тест симулации* за отпорноста на банкарскиот систем и на одделните банки во Република Македонија на евентуални шокови покажаа дека банкарскиот систем и понатаму е релативно отпорен на влијанието на овие шокови. Сепак, при спроведувањето одредени симулации се забележува намалување на адекватноста на капиталот кај поединечни банки под 8%.

Табела бр. 3.4.2

Резултати од стрес-тест симулациите за отпорноста на банкарскиот систем и одделните банки на хипотетички шокови, со состојба на 31.12.2010 година

Реден број на симулација	Адекватност на капиталот на ниво на банкарски систем, пред симулација	Број на банки, чија адекватност на капиталот пред симулација е под адекватноста на капиталот на банкарскиот систем, пред симулација	Адекватност на капиталот на ниво на банкарски систем, по симулација	Банка со најниска адекватност на капиталот, по симулација	Број на банки, чија адекватност на капиталот по симулација е под адекватноста на капиталот на банкарскиот систем, по симулација (број на банки чија адекватност на капиталот по симулација е помала од 8%)
1	16,1%	6	15,5%	10,4%	6 (0)
2	16,1%	6	14,2%	9,0%	5 (0)
3	16,1%	6	12,9%	7,6%	7 (1)
4	16,1%	6	14,2%	9,0%	5 (0)
5	16,1%	6	12,8%	7,6%	7 (1)
6	16,1%	6	12,8%	7,6%	6 (1)
7	16,1%	6	16,2%	11,1%	6 (0)
8	16,1%	6	13,4%	7,4%	5 (1)

Извор: интерни пресметки на НБРМ, врз основа на податоците доставени од страна на банките.

* Оваа стрес-тест анализа се темели врз примената на осум хипотетички симулации, од кои:

- три симулации за изолиран кредитен шок, (зголемување на изложеноста на кредитен ризик класифицирана во категориите на ризик „В“, „Г“ и „Д“ за 10%, 30% и 50%),
- четврта симулација како комбинација на кредитен и каматен шок (зголемување на изложеноста на кредитен ризик во категориите на ризик „В“, „Г“ и „Д“ за 30% и пораст на домашните каматни стапки за 5 процентни поени),
- петта симулација како комбинација на кредитен и девизен шок (зголемување на изложеноста на кредитен ризик во категориите на ризик „В“, „Г“ и „Д“ за 50% и депрецијација на девизниот курс на денарот во однос на еврото и американскиот долар за 20%),
- шеста симулација како комбинација на шоките на страната на кредитниот ризик, девизниот ризик и ризикот на каматна стапка (зголемување на кредитната изложеност во категориите на ризик „В“, „Г“ и „Д“ за 50%, депрецијација на девизниот курс на денарот во однос на еврото и американскиот долар за 20% и зголемување на домашните каматни стапки за 5 процентни поени),
- седма симулација, апрецијација на девизниот курс на денарот во однос на еврото и американскиот долар во висина од 20%,
- осма симулација, истовремена прекласификација во категоријата на ризик „В“ на петте најголеми кредитни изложености кон нефинансиските субјекти (вклучувајќи ги и поврзаните субјекти).

3.5. Ризик од промена на каматните стапки во портфолиото на банкарски активности

Изложеноста на банките во Република Македонија на ризикот од промена на каматните стапки во портфолиото на банкарски активности е речиси незначителна во споредба со изложеноста на останатите ризици со кои тие се соочуваат при своето работење. Релативно големата присутност на прилагодливите каматни стапки им дава можност на банките за избегнување на идните неповолни промени на каматните стапки, а со тоа и за избегнување на ризикот од промена на каматните стапки во портфолиото на банкарските активности. Ваквата практика на банките да го пренесуваат ризикот од промена на каматните стапки врз корисниците на банкарските производи, го нагласува значењето на индиректниот кредитен ризик во вкупниот ризичен профил на банките.

Резултати од анализата на политиките и процедурите на банките за управување со ризикот од промена на каматните стапки во портфолиото на банкарските активности

Кон крајот на 2010 година, беше направена анализа на политиките и процедурите за управување со ризикот од промена на каматните стапки во портфолиото на банкарски активности на одделните банки. Во фокусот на оваа анализа беа пристапите на поодделните банки при преземањето и управувањето со ризикот од промена на каматните стапки во портфолиото на банкарски активности. **Притоа, анализата покажа дека банките во Република Македонија треба да се насочат кон зајакнување на своите политики и процедури за управување со ризикот од промена на каматните стапки во портфолиото на банкарски активности.** Имено, содржината на политиката за управување со ризикот од промена на каматните стапки во портфолиото на банкарски активности, кај поголемиот дел од банките се сведува на препис на одредбите од **Одлуката за управување со ризикот од промена на каматните стапки и соодветното упатство.** Многу малку се забележуваат елементи коишто подетално го опишуваат „апетитот“ за преземање ризик и толеранцијата на ризикот од страна на банката (т.н. „risk appetite“ и „risk tolerance“). Оттука, произлегува заклучокот дека **банките му даваат второстепено значење на ризикот од промена на каматните стапки во портфолиото на банкарските активности. Ова соодветствува со можноста за еднострана промена на висината на каматната стапка на кредитните и депозитните производи, овозможена со вградените клаузули за прилагодливи каматни стапки.**

Составен дел на анализата на ризикот од промена на каматните стапки беше и анализата на постапките на банките за утврдување на веројатноста и зачестеноста на промената на каматните стапки на позициите со прилагодливи каматни стапки⁸⁸. Имено, утврдувањето на веројатноста и зачестеноста на промената на каматните стапки претставуваат основа за распоредување на позициите со прилагодлива каматна стапка и позициите коишто немаат или кај кои не може со сигурност да се утврди рокот на достасување, односно времето до следната промена на каматната стапка (пр. тековни сметки, депозити по видување, позиции со можност за предвремена отплата или повлекување и слично), во соодветниот временски период. Оттука, начинот и методот којшто го одбрале банките за утврдување на веројатноста и зачестеноста од промена на каматните стапки кај овие позиции, има клучно влијание врз промената на економската вредност на портфолиото на банкарски активности. **Резултатите од анализата покажуваат дека претпоставките за утврдувањето на веројатноста и зачестеноста на промената на каматните стапки се прилично едноставни,**

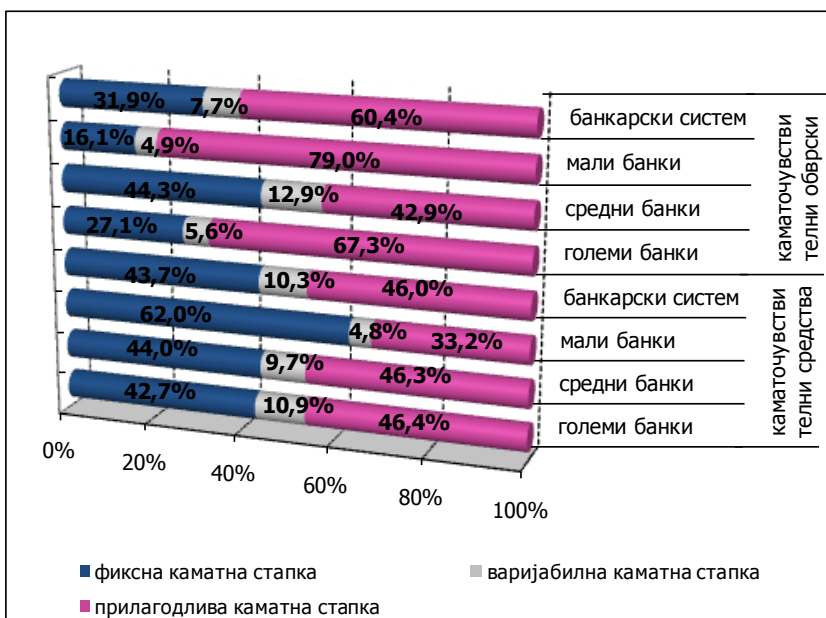
⁸⁸ Согласно со точка 23 од Одлуката за управување со ризикот од промена на каматните стапки во портфолиото на банкарски активности („Службен весник на Република Македонија“ бр. 163/2008 и 144/2009), банките беа должни до 30.11.2009 година да достават известување до Народната банка за нивните постапки за утврдување на веројатноста и зачестеноста на промената на каматните стапки на позициите со прилагодливи каматни стапки.

обично описот на некои параметри или на начинот на кој се добиени е нецелосен или прекраток, отсуствува користење посложени статистички методи за определување на однесувањето на дадени позиции, а воедно и не се навлегува во длабинска анализа за начинот на зависноста на валутата на позицијата и нејзината каматната стапка. Со други зборови, општ заклучок е дека банките го прават „прилагодувањето“ на висината на каматните стапки главно во зависност од нето каматната маргина на банката, отстапувањето на фактичкиот од планираниот финансиски резултат, потребата од ликвидни средства и конкурентскиот притисок од страна на другите банки во моментот кога се прави прилагодувањето.

За разлика од вообичаената светска практика за примена на фиксни и варијабилни каматни стапки, во македонското банкарство се најзастапени прилагодливите каматни стапки. Овие каматни стапки, на ниво на банкарскиот систем имаат најголемо учество во структурата на каматочувствителните позиции и на страната на активата (46,0%) и на страната на пасивата (60,4%). Како резултат

на вака воспоставената практика, банките имаат релативно рудиментиран механизам за заштита од пазарните движења и промени на цените на одделните финансиски инструменти. Од една страна, овој механизам им служи на банките за определување на обемот на својата профитабилност и ликвидност, но од друга страна, еднострано и субјективно, го менува приносот на депонентите, односно трошокот за финансирање на кредитокорисниците. На 31.12.2010 година, во структурата на каматочувствителните средства на банките, освен активата со прилагодливи каматни стапки, значително учество од 43,7% има и каматочувствителната актива со фиксни каматни стапки, додека пак, активата со варијабилни каматни стапки учествува само со 10,3%. Во структурата на каматочувствителната пасива, обврските со фиксна каматна стапка учествуваат со 31,9%, а оние со варијабилна каматна стапка со 7,7%.

Графикон бр. 3.5.1
Структура на каматочувствителните средства и обврски според типот на каматните стапки, на 31.12.2010 година

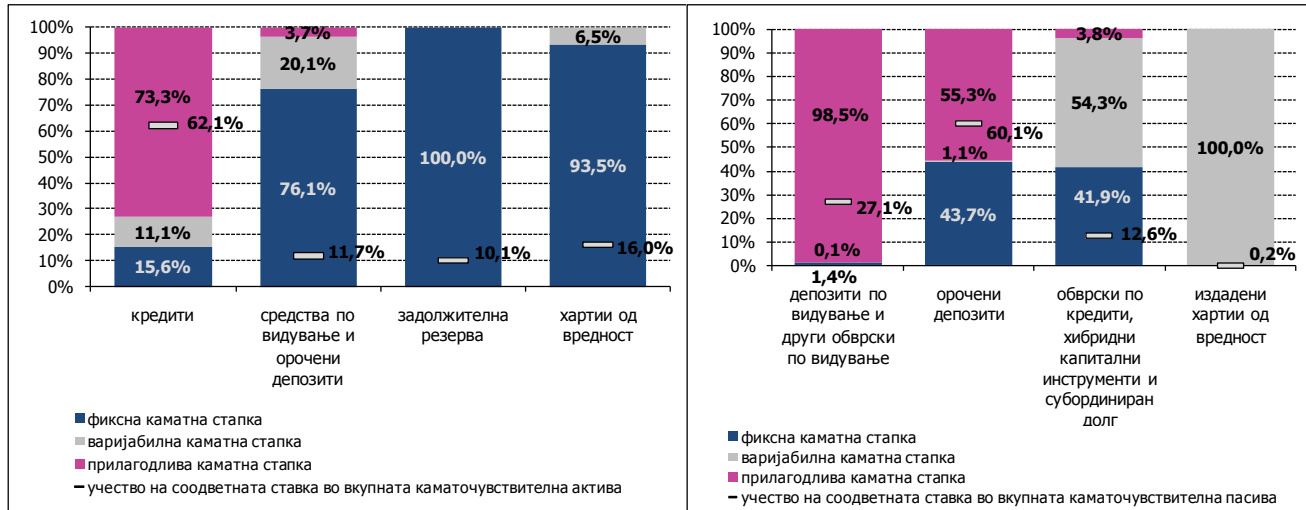
Извор: НБРМ, врз основа на податоците доставени од страна на банките.

Анализирано според ставките коишто ги сочинуваат каматочувствителните средства, доминантната улога на прилагодливите каматни стапки е најизразена кај кредитите. Кредитите со прилагодлива каматна стапка учествуваат во вкупните кредити со 73,3%, а во вкупната актива којашто има прилагодливи каматни стапки, со 99,0%⁸⁹. Во

⁸⁹ Учесството на кредитите како финансиски инструмент во вкупната каматочувствителна актива изнесува 62,1%.

останатите финансиски инструменти (средства по видување, орочени депозити, задолжителна резерва, државни хартии од вредност, благајнички записи), коишто формираат релативно помал дел од каматочувствителната актива (37,9%), најизразено е учеството на позициите со фиксни каматни стапки.

Графикон бр. 3.5.2
Структура на каматочувствителните средства (лево) и обврски (десно) според ставките коишто ги сочинуваат и според типот на каматните стапки, на 31.12.2010 година

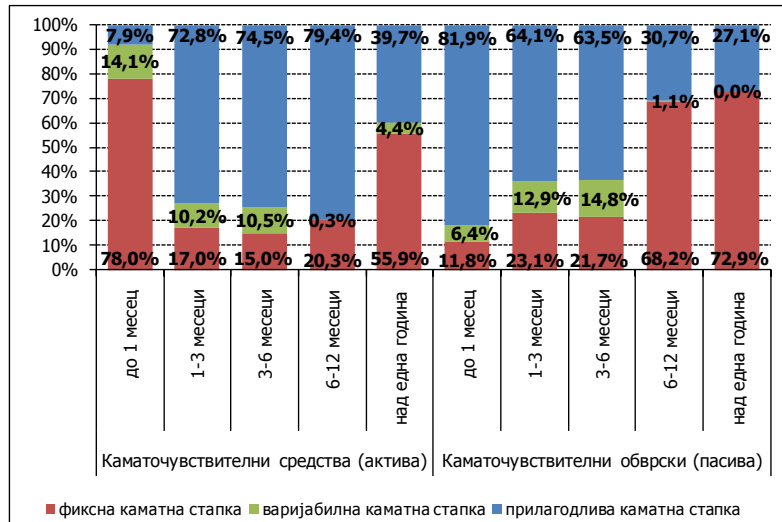

Извор: НБРМ, врз основа на податоците доставени од страна на банките.

На страната на каматочувствителната пасива, високото учество на позициите со прилагодливи каматни стапки главно е резултат на депозитите по видување и на орочените депозити со прилагодлива каматна стапка. На 31.12.2010 година, депозитите по видување и орочените депозити со прилагодлива каматна стапка формираат 99,2% од вкупната пасива на банките со прилагодлива каматна стапка, а нивното учество како финансиски инструмент во вкупната каматочувствителна пасива изнесува 87,2%. Кај орочените депозити, освен позициите со прилагодлива каматна стапка, значително учество (43,7%) имаат и позициите со фиксна каматна стапка, коишто формираат 82,3% од вкупните обврски со фиксна каматна стапка. Варијабилните каматни стапки се најзастапени кај обврските по кредити, хибридни капитални инструменти и субординиран долг (54,3%), формирајќи 88,3% од вкупната каматочувствителна пасива со варијабилни каматни стапки.

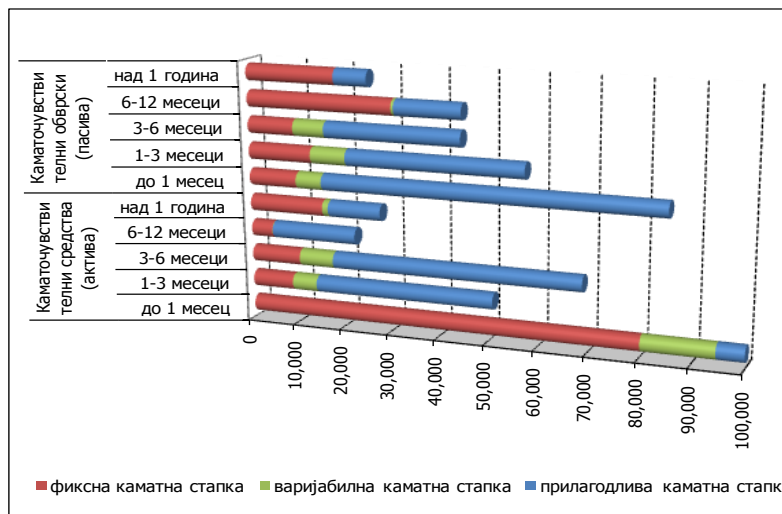
На крајот од 2010 година, во повеќето рочни сегменти, позициите со прилагодливи каматни стапки формираат најголем дел од каматочувствителните средства и каматочувствителните обврски. Особено е изразено учеството на позициите со прилагодлива каматна стапка кај каматочувствителните обврски во рочниот сегмент до еден месец (81,9%), првенствено заради тоа што најголемиот дел од депозитите по видување (коишто се со прилагодлива каматна стапка) се распоредени токму во овој рочен сегмент. Наспроти ова, кај каматочувствителната актива, во рочниот сегмент до еден месец (задолжителната резерва и благајничките записи на Народната банка) и во рочниот сегмент којшто ги опфаќа позициите со рок на достасување подолг од една година, најголема застапеност имаат позициите со фиксни каматни стапки. Кај каматочувствителната пасива, фиксните каматни стапки се најзастапени во рочните блокови над шест месеци, односно над една година. Позициите со варијабилни каматни стапки се застапени во релативно скроман обем во сите рочни сегменти, и кај каматочувствителната актива и кај каматочувствителната пасива.

Графикон бр. 3.5.3
Рочна структура на каматочувствителните средства и обврски според типот на каматни стапки, на 31.12.2010 година

Извор: НБРМ, врз основа на податоците доставени од страна на банките

Графикон бр. 3.5.4
Апсолутен износ на каматочувствителните средства и обврски според рочна структура и според типот на каматни стапки, на 31.12.2010 година

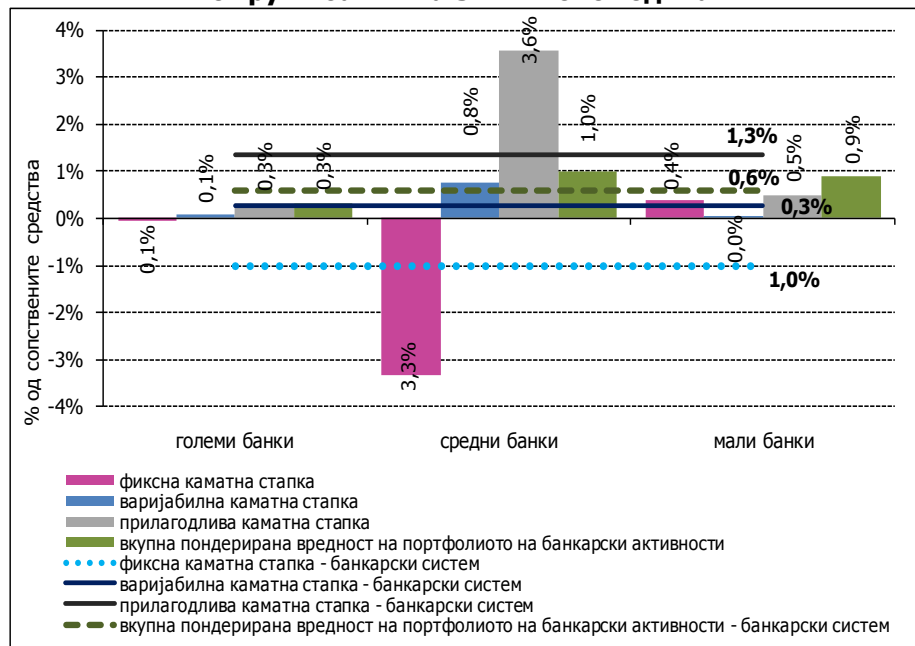

Извор: НБРМ, врз основа на податоците доставени од страна на банките

На 31.12.2010 година, соодносот помеѓу вкупната пондерирана вредност на портфолиото на банкарските активности⁹⁰ и износот на сопствените средства, од само 0,6%, упатува на исклучително ниско присуство на ризикот од промена на каматните стапки во портфолиото на банкарски активности на банките во Република Македонија.

Ниту една банка не го надминува поставениот лимит од 20%, и тој по поединечни банки, се движи во интервал од 0,1% до 13,4%⁹¹. Вака нискиот сооднос помеѓу вкупната пондерирана вредност на портфолиото на банкарските активности и сопствените средства значи дека промените на каматните стапки не би имале поголемо влијание врз економската вредност на портфолиото на банкарските активности. Меѓутоа, воспоставената практика на банките да го пренесуваат ризикот од промена на каматните стапки врз корисниците на банкарските производи⁹² го изнесува на површина значењето на индиректниот кредитен ризик и неговите потенцијални негативни ефекти врз ризичниот профил на банките.

Графикон бр. 3.5.5
Однос на вкупната пондерирана вредност на портфолиото на банкарските активности и сопствените средства по одделни типови на каматни стапки, за банкарскиот систем и по групи банки на 31.12.2010 година

Извор: НБРМ, врз основа на податоците доставени од страна на банките.

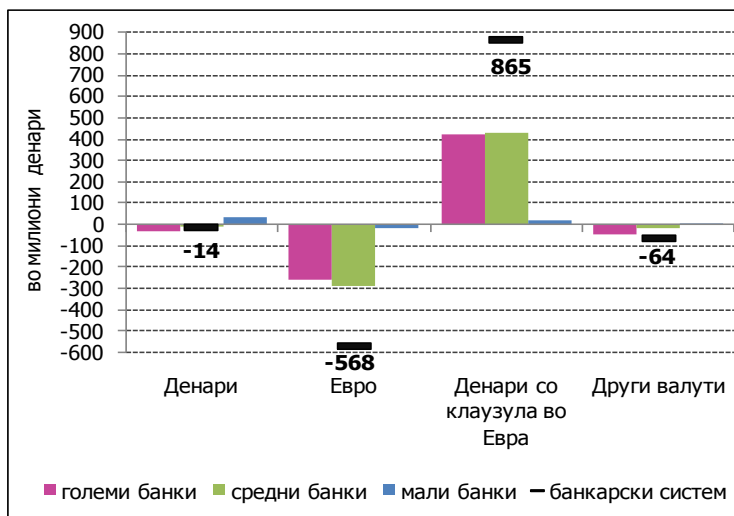
⁹⁰ Вкупната пондерирана вредност на портфолиото на банкарските активности на ниво на банкарски систем, којашто се добива со агрегирање на пондерираните вредности на портфолиото на банкарски активности на одделните банки, се искажува во апсолутен износ и ја прикажува промената на економската вредност на ова портфолио, како резултат на оцената на промената на каматните стапки со користење стандарден каматен шок (паралелна позитивна или негативна промена на каматните стапки за 200 основни поени). На 31.12.2010 година, вкупната пондерирана вредност на портфолиото на банкарските активности на ниво на банкарскиот систем изнесува 220 милиони денари. Пондерираната вредност на портфолиото на банкарските активности на одделна банка е збир на пондерираните нето-долги или кратки позиции по одделни значајни валути (секоја валута чиешто учество во вкупната билансна и вонбилансна актива односно пасива, изнесува најмалку 5%) или збирно за сите останати валути.

⁹¹ Група големи банки: 0,5% - 1,8%; група средни банки: 0,1% - 13,4%; група мали банки: 1,3% - 5,5%.

⁹² Преку користењето клаузули за т.н. прилагодливи каматни стапки во договорите со клиентите и корисниците на кредитните и депозитните производи, банките имаат можност еднострано да ја променат висината на каматната стапка во кое било време и во која било насока и/или големина.

Од аспект на валутната структура, се забележуваат значителни разлики во учеството на одделните позиции во вкупната пондерирана вредност на портфолиото на банкарски активности. На 31.12.2010 година, главната улога во изложеноста на ризикот од промена на каматните стапки во портфолиото на банкарските активности ја имаат позициите во евра и во денари со валутна клаузула во евра. На ниво на банкарскиот систем, позициите во денари со валутна клаузула во евра формираат позитивна пондерирана вредност, додека позициите во евра формираат негативна пондерирана вредност на портфолиото на банкарските активности, што главно е резултат на структурните карактеристики на средствата и изворите на финансирање на банките. Присуството на финансиските инструменти во денари со валутна клаузула во активата на банките, во услови кога депозитите во денари и во евра се главен извор на финансирање на активностите на банките, особено е истакнато кај групите големи и средни банки.

Графикон бр. 3.5.6
Валутна структура на вкупната пондерирана вредност на портфолиото на банкарските активности на 31.12.2010 година

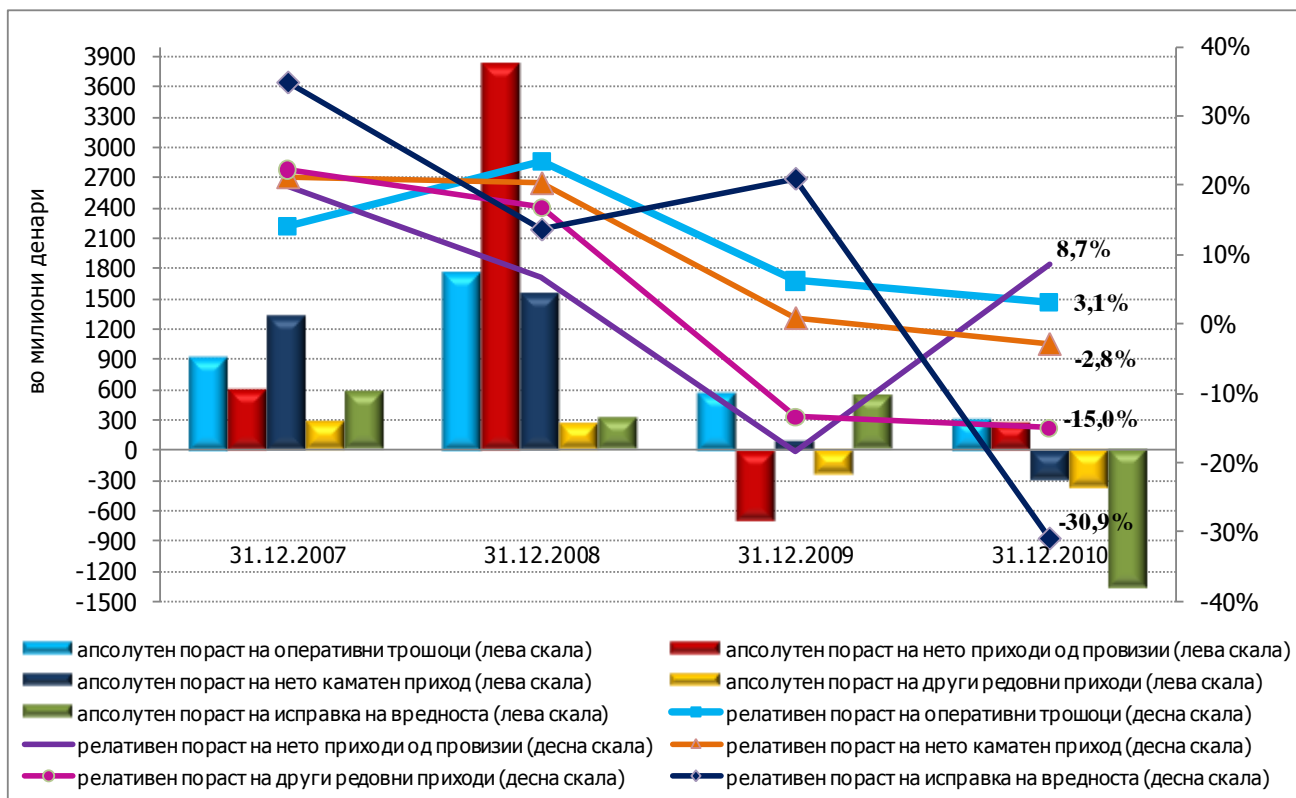

Извор: НБРМ, врз основа на податоците доставени од страна на банките.

3.6. Профитабилност

Во 2010 година, банкарскиот систем на Република Македонија прикажа поголема добивка во споредба со претходната година. Добивката остварена во 2010 година во износ од 2.307 милиони денари е поголема за 631 милион денари, односно за 37,7% во споредба со 2009 година. Истовремено, бројот на банките коишто прикажаа загуба речиси двојно се намали, од седум банки на крајот на 2009 година, на четири банки на крајот на 2010 година, додека учеството на активата на овие банки во вкупната актива на банкарскиот систем забележа намалување за 4,2 процентни поена и на 31.12.2010 година изнесуваше 5,6%.

Графикон 3.6.1
Годишна динамика на главните компоненти на профитабилноста

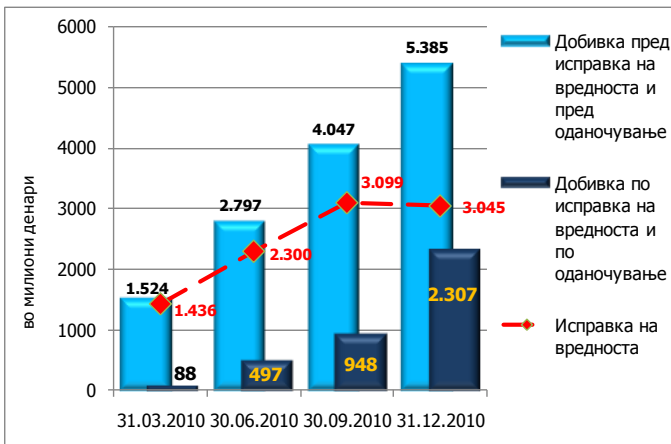

Извор: НБРМ, врз основа на податоците доставени од страна на банките.

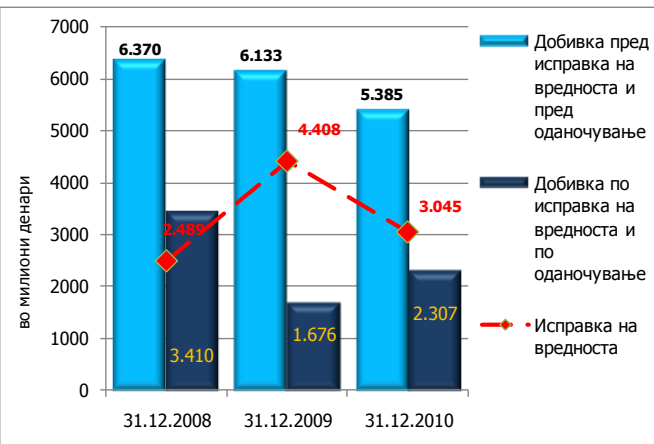
Зголемувањето на профитабилноста на банкарскиот систем не беше карактеристично за целата 2010 година, туку тоа беше резултат на настани коишто се случија во последниот квартал од годината. Имено, во првите три квартали од годината банкарскиот систем оствари пониски износи на добивка во однос на истите периоди од 2009 година. Во последниот квартал од годината, како резултат на извршените значителни преземања средства врз основа на ненаплатени побарувања (пред сè кај две банки)

профитабилноста на целиот банкарски систем значително се подобри. Овие преземања придонесоа за ослободување значителни износи на исправка на вредноста⁹³.

Графикон 3.6.2
Квартална динамика на исправката на вредноста и добивката на банкарскиот систем

Графикон 3.6.3
Годишна динамика на исправката на вредноста и добивката на банкарскиот систем

Извор: НБРМ, врз основа на податоците доставени од страна на банките.

Значителното годишно намалување на исправката на вредноста (за 30,9%), во целост го определи и повисокото ниво на профитабилност во однос на претходната година. Останатите компоненти на профитабилноста на банките се движеа во правец на нејзино намалување во однос на 2009 година. Вкупните приходи на банките (вкупните редовни приходи⁹⁴ и вонредните приходи) забележаа годишно намалување за 2,7%. Притоа, падот на нето каматниот приход и позначителното годишно намалување на другите редовни приходи⁹⁵ беа само делумно амортизирани од порастот на нето-приходите од провизии, што доведе до поблаго намалување на вкупните редовни приходи на банките (за 2,5%). Намалувањето на нето каматниот приход (за 298 милиони денари или за 2,8%) се јави во услови на релативно побрз раст на депозитната активност во однос на кредитната активност, како и при релативно поблаг надолен тренд на пасивните во однос на активните каматни стапки на банките. Оперативните трошоци⁹⁶ на банките, иако со забавена динамика во однос на 2009 година, продолжија да растат. Најзастапени во структурата на оперативните трошоци се трошоците за вработени (39,1%), коишто условија

⁹³ Во исправката на вредноста се опфатени: исправката на вредноста на финансиските средства на нето-основа, загубите поради оштетување на нефинансиските средства и неизвршената (дополнително утврдена) исправка на вредноста и посебната резерва.

⁹⁴ Во вкупните редовни приходи се опфатени: нето каматниот приход, нето-приходите од провизии и другите редовни приходи. Во другите редовни приходи се опфатени: нето-приходите од тргување, нето-приходите од финансиски инструменти евидентирани по објективна вредност, нето-приходите од курсни разлики, приходите врз основа на дивиденди и капитални вложувања, добивката од продажба на финансиски средства расположливи за продажба, капитални добивки остварени од продажба на средства, ослободувањето резервирања за вонбилансни ставки, ослободувањето на останатите резервирања, приходи по други основи, приходите врз основа на наплатени претходно отпишани побарувања и загубите од продажба на финансиски средства расположливи за продажба.

⁹⁵ Намалувањето на другите редовни приходи на годишна основа за 378 милиони денари, или за 15%, во најголем дел се должи на намалениот каматен приход од финансиски средства чувани за тргување, како резултат на надолниот тренд на каматните стапки, како и намалениот износ на средства чувани за тргување во однос на 2009 година. Во најголем дел ова намалување е кај групата големи банки.

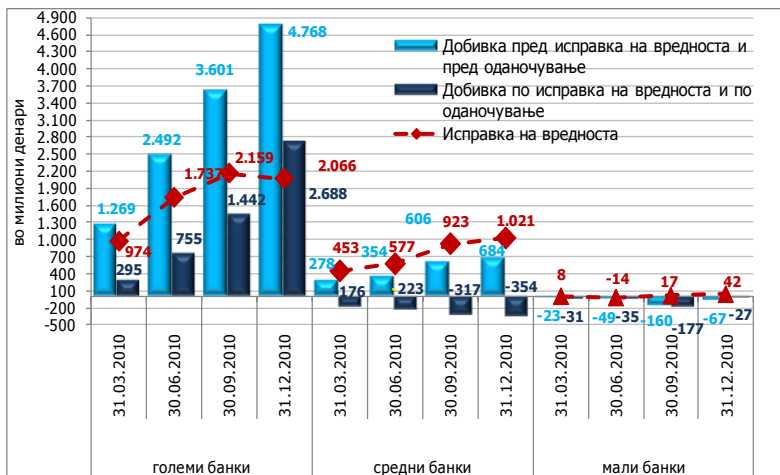
⁹⁶ Во оперативните трошоци се опфатени трошоците за вработените, амортизацијата, општите и административните трошоци, премиите за осигурување депозити и останатите расходи, освен вонредните расходи.

23,6% од нивниот годишен пораст, додека најголемиот дел од порастот на оперативните трошоци (53,8%) беше условен од општите и административните трошоци⁹⁷.

Зголемената добивка на банкарскиот сектор во најголем дел (78,2%) е резултат на зголемувањето на добивката на групата големи банки. Добивката на групата големи банки остварена во 2010 година е поголема за 493 милиони денари или за 22,5% во споредба со добивката остварена во претходната година. Главниот причинител за порастот на добивката кај оваа група банки е намалената исправка на вредноста, како резултат на извршените преземања средства врз основа на ненаплатени побарувања во последниот квартал од 2010 година. Расходите врз основа на исправката на вредноста кај оваа група банки се намалија за 830 милиони денари (или за 28,7%). Нето-приходите од провизии кај групата големи банки забележаа годишно зголемување за 212 милиони денари (или за 9,7%), што не беше доволно за амортизирање на падот на нето каматниот приход од 42 милиона денари (или за 0,6%) и другите редовни приходи за 341 милион денари (или за 19,2%). Како резултат на ваквите движења, вкупните приходи на групата големи банки забележаа негативна годишна промена од 1,6%.

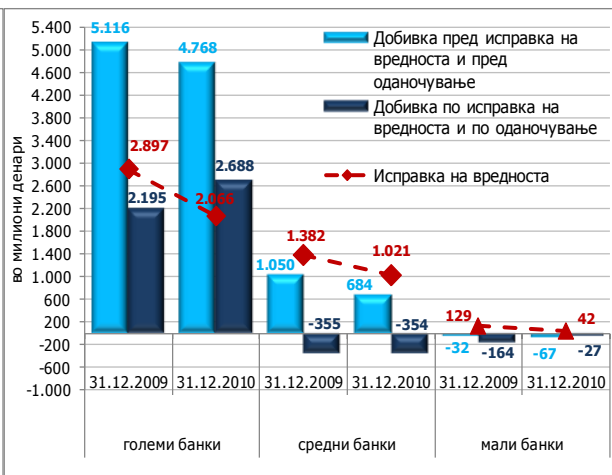
Графикон 3.6.4

Квартална динамика на исправката на вредноста и добивката на одделните групи банки

Графикон 3.6.5

Годишна динамика на исправката на вредноста и добивката на одделните групи банки

Извор: НБРМ, врз основа на податоците доставени од страна на банките.

Како и во претходната година, групите средни и мали банки работат со загуба. Во услови на намалување на исправката на вредноста, наспроти порастот на оперативните трошоци и намалувањето на нето каматниот приход, остварената загуба од работењето на групата средни банки во 2010 година остана на речиси истото ниво во однос на 2009 година⁹⁸. Влијание врз оваа состојба имаше и преминот на „Македонска банка за поддршка на развојот“ АД Скопје (којашто работи со добивка) од групата мали во групата средни банки. Доколку оваа банка не преминеше во групата средни банки, загубата на

⁹⁷ Најголем дел од порастот на општите и административни трошоци се должи на зголемиот износ на трошоците за услуги кај неколку банки, како резултат на вложувањата во различни развојни проекти (на пр. развој на платформи за електронско банкарство, и слично).

⁹⁸ Оперативните трошоци се зголемија за 263 милиони денари, додека исправката на вредноста и нето каматниот приход се намалија за 361 милион денари и 142 милиона денари, соодветно.

групата средни банки би била значително поголема (за 36,4%) во однос на загубата прикажана во 2009 година. Загубата на групата мали банки забележа значително годишно намалување за 83,3%, коешто во целост беше условено од значително помалиот износ на извршената исправка на вредноста на средствата во 2010 година⁹⁹.

3.6.1 Структура на приходите и расходите на банкарскиот систем

На 31.12.2010 година, вкупните приходи на банките изнесуваа 15.967 милиони денари и забележаа годишно намалување за 444 милиони денари, или за 2,7%. Ова намалување беше условено од падот на нето каматниот приход и позначителното годишно намалување на другите редовни приходи, наспроти поблагиот пораст на нето-приходите од провизии. Најголем дел од намалувањето на другите редовни приходи (90,2%) и порастот на нето-приходите од провизии (78,4%) се должи на динамиката на овие две категории на приходи кај групата големи банки. Наспроти тоа, намалувањето на нето каматниот приход беше условено од групата средни банки (47,6%) и групата мали банки (38,2%). Ваквите движења не предизвикаа значителни поместувања во структурата на вкупните приходи на банките, во која сè уште се најзастапени редовните приходи, пред сè нето каматниот приход. Притоа, нето каматниот приход е сè уште главната и најзначајна компонента во формирањето на вкупните приходи на банките. Структурното учество на нето-приходите од провизии забележа зголемување за сметка на намалувањето на учеството на другите редовни приходи.

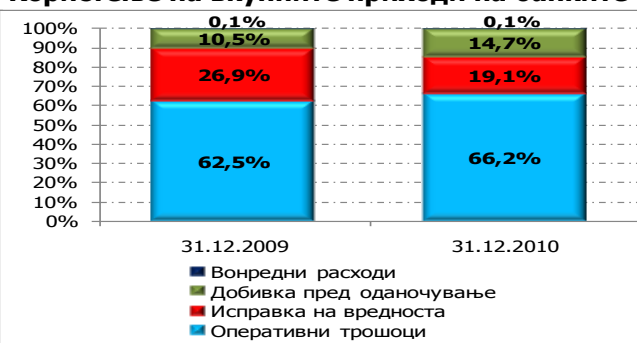
Графикон 3.6.4

Структура на вкупните приходи на банките

Графикон 3.6.5

Користење на вкупните приходи на банките

Извор: НБРМ, врз основа на податоците доставени од страна на банките.

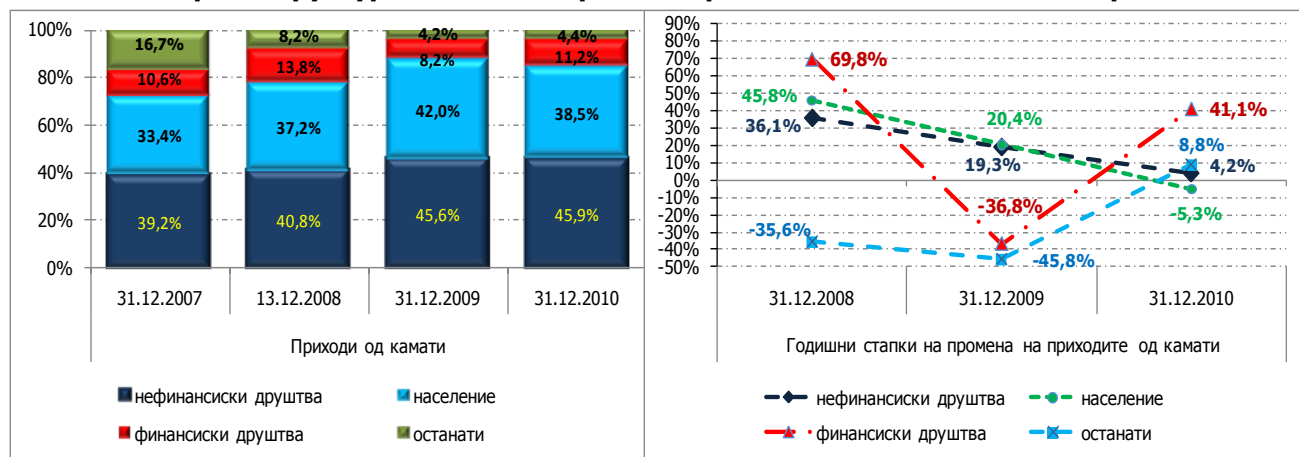
Во 2010 година, најголем дел од вкупните приходи на банките и понатаму се користи за покривање на оперативните трошоци. Како резултат на зголемените оперативни трошоци од една страна и намалените вкупни приходи на банките од друга страна, делот од вкупните приходи којшто се користи за покривање на оперативните трошоци се зголеми за 3,7 процентни поени. Групата средни банки имаше најголем придонес во порастот на оперативните трошоци (со 263 милиони денари, или 84,0%) на ниво на

⁹⁹ Намалувањето на исправката на вредноста во целост се должи на помалиот износ на оваа ставка кај две банки од групата мали банки. Ваквата состојба кај едната од овие банки се должи на ослободување на значителен износ на исправка на вредноста, како резултат на извршено преземање на ненаплатени побарувања. Кај другата банка, помалиот износ на исправка на вредноста е комбиниран резултат на извршени преземања на ненаплатени побарувања и издвојувањето на помали износи на исправка на вредност на средствата во 2010, во услови на веќе релативно висока „покриеност“ на кредитното портфолио со исправка на вредноста издвоена во 2009 година.

банкарскиот систем. Намалувањето на исправката на вредноста во 2010 година придонесе и за намалување на нејзиниот удел во „трошењето“ на вкупните приходи на банките.

Приходите од нефинансиските друштва и приходите од населението и понатаму имаат најголем удел во формирањето на приходите од камати. Во однос на претходната година, структурното учество на приходите од населението е намалено за 3,5 процентни поени, за сметка на порастот на учеството на приходите од финансиските друштва. Учеството на приходите од нефинансиските друштва не забележа позначителни промени во однос на 2009 година.

Графикон 3.6.6
Секторска структура и стапки на раст на приходите од камати по сектори

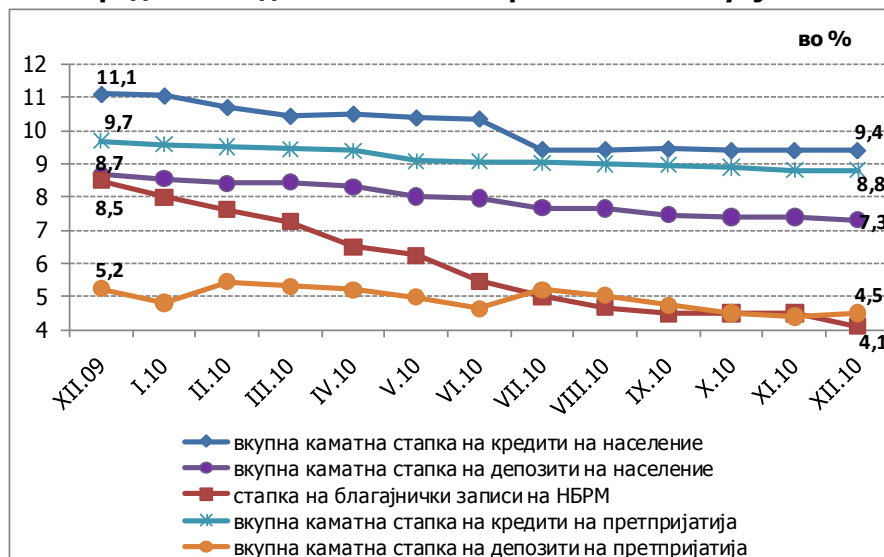

Извор: НБРМ, врз основа на податоците доставени од страна на банките.

Во 2010 година, од аспект на одделните сектори, единствено приходите од камати од населението забележаа намалување. Во однос на 2009 година, приходите од камати од овој сектор се намалија за 403 милиони денари (или за 5,3%). Ова намалување се јави во услови на постојан и поизразен надолен тренд на каматните стапки на кредитите на населението и релативно побавна динамика на кредитната активност кон населението

во споредба со претпријатијата.

Графикон 3.6.7
Движење на каматните стапки на благајничките записи, на кредитите и депозитите на нефинансиските субјекти

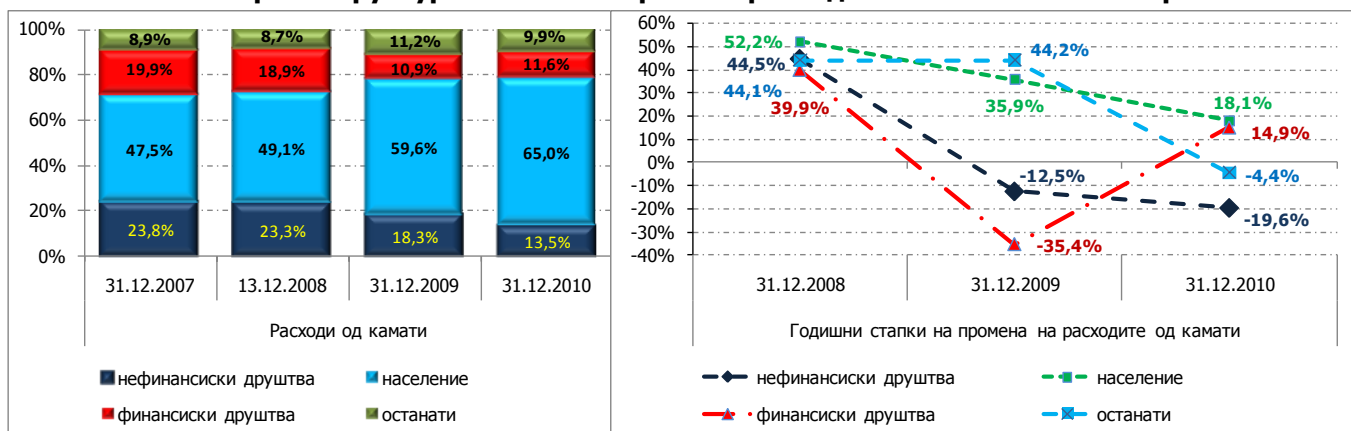

Извор: НБРМ, врз основа на податоците доставени од страна на банките.

Намалувањето на каматниот приход од населението беше делумно под влијание и на измените на Законот за облигациони односи (коишто започнаа да се применуваат во февруари 2010 година), со кои се изврши ограничување на горната висина на активната договорна и казнена каматна стапка¹⁰⁰. **Каматниот приход од нефинансиските друштва, иако со забавена динамика во однос на претходната година, продолжи да расте** и во 2010 година забележа годишен пораст од 351,7 милиони денари или за 4,2%. Забавениот раст во однос на претходната година се јавува во услови на надолен тренд на каматните стапки на кредитите на претпријатијата во 2010 година. **Значителното годишно зголемување на каматните приходи од финансиските друштва, коешто во 2010 година изнесуваше 611 милиони денари (или за 41,1%), речиси целосно беше предизвикано од порастот на приходите од камати од централната банка.** И покрај постојаниот надолен тренд на каматните стапки на благајничките записи, зголемениот интерес за вложување во овој инструмент, придонесе за раст на каматниот приход од финансиските друштва, во споредба со 2009 година. Каматниот приход од вложувањата во државни записи е вклучен во категоријата „каматен приход од останати субјекти“, којшто во 2010 година оствари годишен пораст од 8,8%, наспроти намалувањето присутно во претходните две години. Како резултат на остварениот пораст, учеството на каматниот приход од останатите субјекти во вкупниот каматен приход, минимално се зголеми.

Во структурата на каматните расходи во 2010 година и натаму најзастапени се расходите за камати на населението, чиешто годишно зголемување од 908 милиони денари придонесе за натамошно зајакнување на нивната позиција во вкупните расходи од камати. Ваквото движење беше, пред сè, резултат на позначителниот годишен пораст на депозитите на населението¹⁰¹, и покрај постепеното намалување на каматните стапки на депозитите на овој сектор.

Графикон 3.6.8
Секторска структура и стапки на раст на расходите за камати по сектори

Извор: НБРМ, врз основа на податоците доставени од страна на банките.

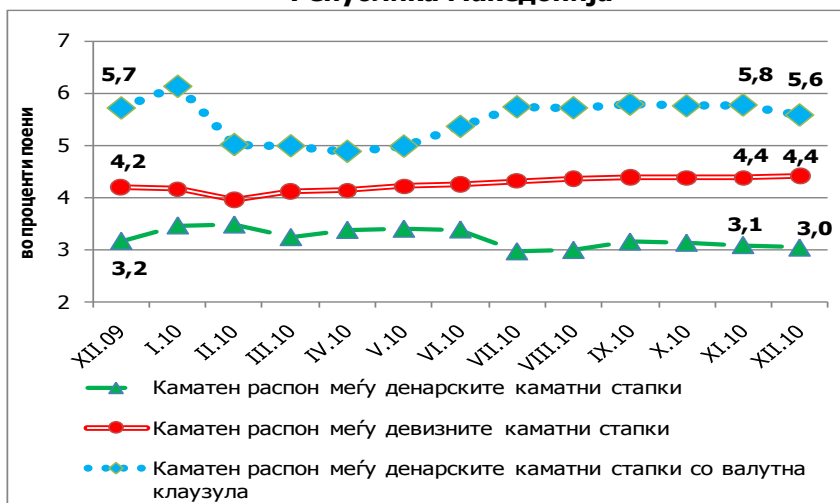
¹⁰⁰ Во 2010 година, приходите од казнена камата од населението и од претпријатијата се речиси преполовени во однос на претходната година.

¹⁰¹ Во 2010 година, депозитите на населението растеа значително побрзо (годишен раст од 17,5%) во однос на депозитите на претпријатијата (годишен раст од 4,9%) и формираа 86,7% од вкупниот годишен раст на депозитите на нефинансиските субјекти.

Од друга страна, **каматните расходи на претпријатијата забележаа годишно намалување** за 302 милиона денари, коешто придонесе и за намалувањето на нивното учество во структурата на вкупните расходи за камати. Ова намалување се јави во услови на намалување на каматните стапки на депозитите на претпријатијата, како и релативно побавна динамика на годишен пораст на депозитите на овој сектор, во однос на динамиката на раст на депозитите на населението, во 2010 година. За сметка на ваквите движења, учеството на расходите од камати на финансиските друштва забележа благо зголемување во вкупните каматни расходи.

Графикон 3.6.9

Движење на каматниот распон на банкарскиот систем во Република Македонија

Извор: НБРМ, врз основа на податоците доставени од страна на банките.

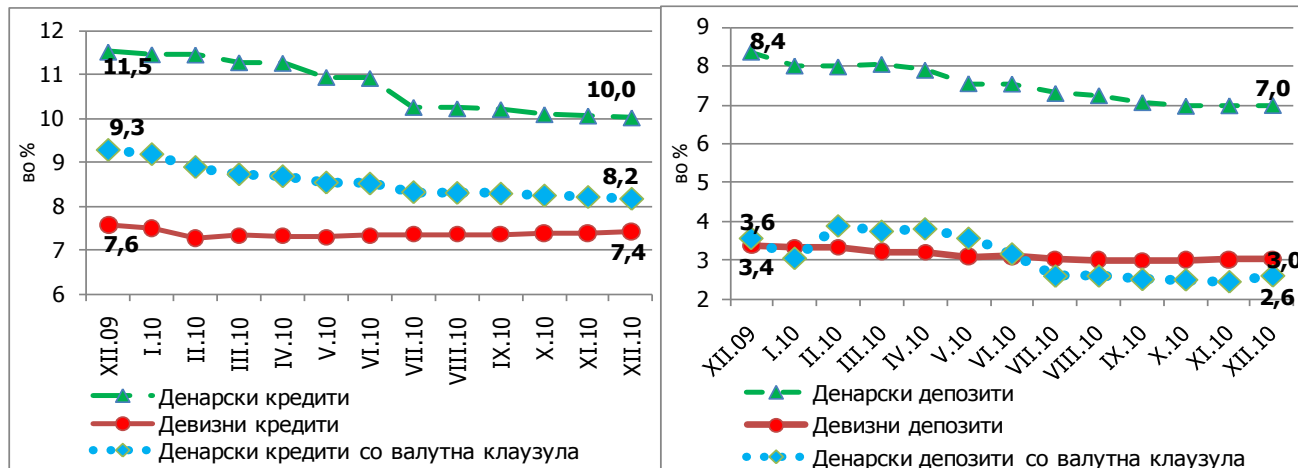
На крајот на 2010 година, каматниот распон за билансните позиции во денари, девизи и во денари со девизна клаузула забележаа минимални промени во однос на крајот на претходната година. Притоа, во текот на првата половина од 2010 година се забележува поголема варијабилност на каматните распони, наспроти нивното постабилно ниво во текот на втората половина од годината. Во услови на надолно прилагодување на активните каматни стапки во согласност

со промените во монетарната политика и нешто поблаг надолен тренд на пасивните каматни стапки (заради усогласување со надолниот тренд на активните каматни стапки, а со цел да се поттикне депозитната активност), на крајот на 2010 година каматните распони во денари и во денари со девизна клаузула забележаа минимална надолна корекција во однос на 31.12.2009 година. Наспроти тоа, релативно поголемото намалување на пасивните девизни од активните девизни каматни стапки услови одреден пораст на каматниот распон во девизи. Во услови на нагорна корекција на каматната стапка на Европската централна банка¹⁰², може да се очекува нагорна корекција и на пасивните каматни стапки во девизи на домашните банки. Од друга страна, согласно со Анкетата за кредитна активност¹⁰³, најголем дел од банките во наредниот период не очекуваат промена на условите за кредитирање, вклучително и каматните стапки по кои се одобруваат кредитите. Во таа смисла, во наредниот период домашните банки може да се соочат со предизвикот за одржување на каматниот распон кај позициите во девизи.

¹⁰² Во услови на надминување на таргетот за стапката на инфлација, а заради спречување на инфлациските притисоци на среден рок, во почетокот на април ЕЦБ изврши нагорна корекција на основната каматна стапка за 0,25 процентни поени, со најава за можни натамошни нагорни корекции во периодот што следува.

¹⁰³ Анкетата за кредитна активност од јануари 2011 година.

Графикон 3.6.10
Движење на активните (лево) и пасивните (десно) каматни стапки според валутата

Извор: НБРМ, врз основа на податоците доставени од страна на банките.

3.6.2 Показатели за профитабилноста и ефикасноста на банките

Зголемената добивка на банкарскиот систем во 2010 година позитивно влијаеше врз основните показатели за профитабилноста на банките. Во споредба со 2009 година, стапката на поврат на активата се зголеми за 0,2 процентни поена, додека порастот на стапката на поврат на капиталот изнесуваше 1,7 процентни поени.

Како последица на зголемениот износ на ослободување на исправката на вредноста во 2010 година, се намалува и делот од нето каматниот приход потребен за „покривање“ на издвоената исправка на вредноста на средствата на банките. На крајот на 2010 година, околу една третина од вкупниот нето каматен приход се употребува за двоене исправка на вредноста, што е помалку во однос на претходната година кога овој дел изнесуваше околу 40%.

Табела 3.6.1
Показатели за профитабилноста и ефикасноста во работењето на банките

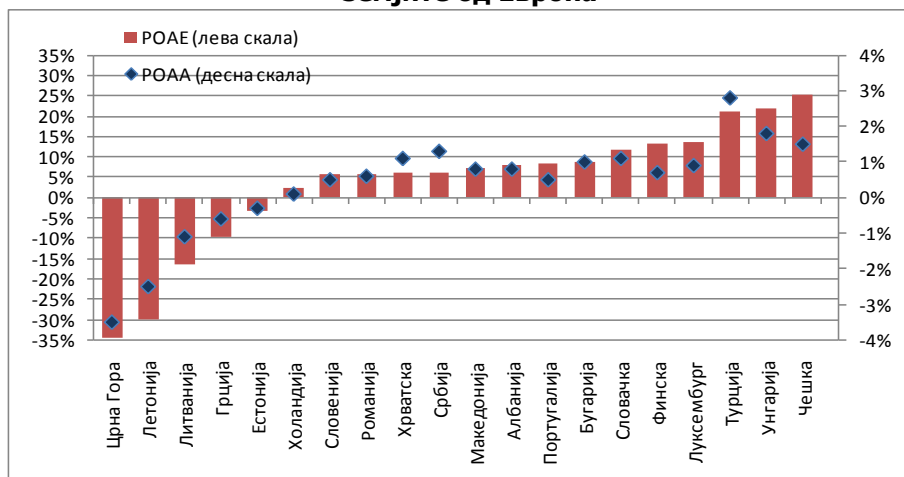
Показатели	Банкарски систем		Големи банки		Средни банки		Мали банки	
	31.12.2009	31.12.2010	31.12.2009	31.12.2010	31.12.2009	31.12.2010	31.12.2009	31.12.2010
Стапка на поврат на просечната актива (ROAA)	0,6%	0,8%	1,3%	1,4%	-0,5%	-0,4%	-1,3%	-0,3%
Стапка на поврат на просечниот капитал (ROAE)	5,6%	7,3%	14,2%	15,5%	-4,1%	-0,7%	-2,9%	-0,7%
Оперативни трошоци /Вкупни редовни приходи (Cost-to-income)	62,8%	66,4%	53,2%	55,1%	77,8%	85,1%	104,0%	109,2%
Некаматни расходи/вкупни редовни приходи	67,4%	72,1%	56,6%	59,3%	83,8%	94,2%	116,1%	120,7%
Трошоци за плати /Вкупни редовни приходи	24,9%	26,0%	20,8%	21,4%	31,2%	33,5%	42,9%	46,8%
Трошоци за плати /Оперативни трошоци	39,6%	39,1%	39,1%	38,7%	39,0%	39,0%	41,3%	42,9%
Исправка на вредноста за финансиски и нефинансиски средства / Нето каматен приход	41,2%	29,3%	42,4%	30,4%	41,5%	32,0%	24,4%	-10,2%
Нето каматен приход /Просечна актива	4,1%	3,6%	3,9%	3,5%	4,6%	3,8%	4,1%	4,0%
Нето каматен приход /Вкупни редовни приходи	65,5%	65,3%	63,2%	63,9%	70,9%	69,9%	64,0%	57,3%
Нето каматен приход /Некаматни расходи	104,2%	90,6%	111,8%	107,8%	84,7%	74,2%	55,1%	47,5%
Некаматни приходи/вкупни редовни приходи	34,5%	34,7%	36,8%	36,1%	29,1%	30,1%	36,0%	42,7%
Добивка (загуба) од работењето /Вкупни редовни приходи	10,3%	14,5%	20,3%	25,3%	-7,6%	-7,8%	-19,9%	-3,8%
Број на вработени	6.084	6.052	3.078	3.044	2.446	2.494	560	514
Актива по вработен (во милиони денари)	44,1	50,4	58,9	66,2	30,3	37,0	23,4	22,4
Добивка по вработен (во милиони денари)	0,3	0,4	0,7	0,9	-0,1	-0,1	-0,3	-0,1
Оперативни трошоци по вработен (во милиони денари)	1,7	1,7	1,9	1,9	1,5	1,6	1,5	1,5

Извор: НБРМ, врз основа на податоците доставени од страна на банките.

Анализата на останатите показатели за профитабилноста и ефикасноста на банките ја потврдува изнесената констатација за доминантното влијание на намалената исправка на вредноста на средствата врз подобрената профитабилност на банкарскиот сектор во 2010 година. Имено, сите показатели коишто се пресметани врз основа на ставки што не се под влијание на (не ја вклучуваат) исправката на вредноста се влошени во однос на 2009 година. Така, сите показателите за оперативната ефикасност, односно стапките на покриеност на различните трошоци (оперативните трошоци, некаматните расходи и трошоците за плати) со вкупните редовни приходи забележаа намалување (влошување). Исто така, намалување во однос на 2009 година забележаа стапката на покриеност на некаматните расходи со нето каматниот приход, како и показателот за просечниот износ на остварен нето каматен приход на единица просечна актива.

Споредбата со банкарските системи на земјите од Европа покажува дека показателите за поврат на активата и на капиталот на банкарскиот систем на Република Македонија се наоѓаат во средниот дел на списокот на анализираните европски земји, вклучително и земјите од опкружувањето.

Графикон 3.6.11
Споредба на повратот на активата и повратот на капиталот со земјите од Европа

Извор: Извештај за глобалната финансиска стабилност на ММФ, октомври 2010 година.

Забелешка: Податоците за анализираните земји се донесуваат за март 2010 година, со исклучок на Словенија, Албанија и Турција чишто податоци се однесуваат за мај 2010 година, и Грција чишто податоци се однесуваат за јуни 2010 година.

На крајот од 2010 година, нето каматната маргина¹⁰⁴ на ниво на банкарскиот систем забележа намалување за 0,7 процентни поени, во услови на раст на просечната каматносна актива¹⁰⁵ (за 13,3%) и истовремено намалување на нето каматниот приход (за 2,8%). Намалување на нето каматната маргина во однос на претходната година се забележува кај сите групи банки¹⁰⁶. Ова намалување е најизразено кај групата средни банки (за 18,4%), во услови на најголем годишен пораст на просечната каматносна актива (за 13,9%), наспроти најизразеното намалување на нето каматниот приход (за 7,1%) кај оваа

¹⁰⁴ Нето каматната маргина е пресметана како сооднос помеѓу нето каматниот приход и просечната каматносна актива.

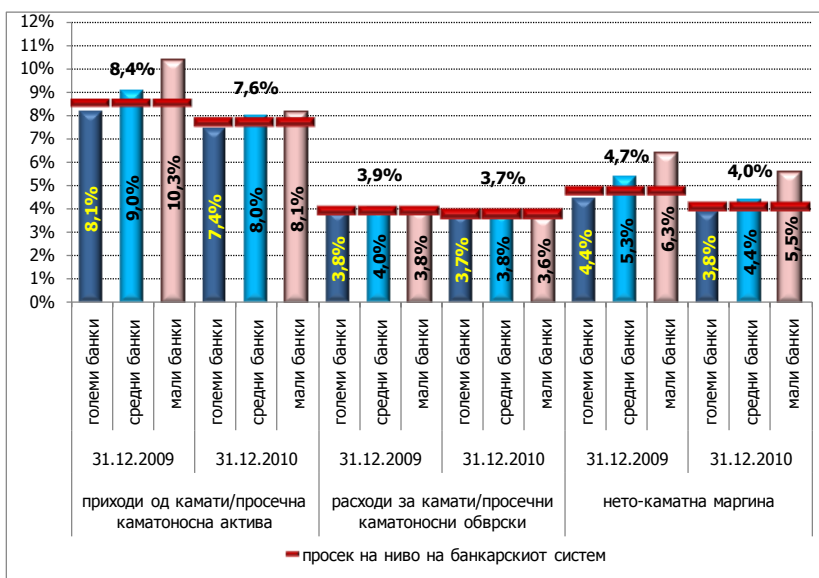
¹⁰⁵ Просечната каматносна актива е пресметана како аритметичка средина од износите на каматносна актива на крајот на тековната година и на крајот на претходната година.

¹⁰⁶ При пресметките по одделни групи банки е извршено прилагодување на групата средни банки и во 2009 година, „МБПР“ АД Скопје е додадена во оваа група банки, а е исклучена од групата мали банки, со цел преминот на оваа банка од едната во другата група да не влијае врз висината на показателите.

група банки¹⁰⁷. Од друга страна, највисока нето каматна маргина, којашто е воедно над просечното ниво за вкупниот банкарски систем, оствари групата мали банки. Ваквата состојба е во согласност со релативно највисоките активни, наспроти релативно најниските пасивни каматни стапки кај оваа група банки, што е одраз на нивната позиција на пазарот на банкарски услуги. Од истите причини, кај групата мали банки единица каматоносна актива создава највисок приход, наспроти најниската цена којашто ја плаќа оваа група банки на единица каматоносни обврски.

На ниво на банкарскиот систем, намалувањето на приходите од камати по единица каматоносна актива (за 9,5%) е поизразено во однос на намалувањето на каматните расходи по единица каматоносна пасива (за 5,1%). Ваквата динамика е резултат на малку поизразениот надолен тренд на каматните стапки на кредитите во однос на депозитите, наспроти побрзата динамика на депозитната во однос на кредитната активност на банките, во 2010 година.

Графикон бр. 3.6.12
Нето каматна маргина

Извор: НБРМ, врз основа на податоците доставени од страна на банките.

¹⁰⁷ Просечната каматоносна актива на групите големи и мали банки во 2010 година се зголеми за 13,1% и 11,6%, соодветно. Нето каматниот приход остварен од групите големи и мали банки во 2010 година е помал за 0,6% и 2,7%, соодветно, во однос на 2009 година.

II. БАНКАРСКАТА СУПЕРВИЗИЈА ВО 2010

1. Законска рамка на банкарската супервизија

Заради натамошно унапредување и заокружување на законската рамка за банките и банкарската супервизија на Народната банка, во текот на 2010 година беа изработени и донесени:

- Одлуката за начинот и постапката за воспоставување и примена на програмата на банка за спречување перење пари и финансирање на тероризмот;
- Одлуката за изменување и дополнување на Одлуката за условите и постапката за спроведување на планот за рехабилитација и планот за пренос на средствата и обврските и Процедурите за спроведување на преносот на средствата и обврските на банка во администрација и за спроведување продажба на активата на банка во администрација; и
- Упатството за спроведување на Одлуката за управување со ризикот од промена на каматните стапки во портфолиото на банкарски активности, со кое подетално се пропиша начинот на утврдување на изложеноста на ризикот од промена на каматните стапки во портфолиото на банкарските активности, како и формата на известување на Народната банка во врска со таа изложеност.

1.1. Унапредување на начинот и постапката за воспоставување и примена на програмата на банка за спречување перење пари и финансирање на тероризмот

Во април 2010 година беа донесени измени и дополнувања на Законот за спречување на перење пари и други приноси од казниво дело и финансирање на тероризам. Овие измени, меѓу другото, се однесуваа и на содржината на програмите за спречување перење пари и финансирање на тероризмот. Од тие причини, заради усогласување со измените и дополнувањата на Законот, Народната банка изработи нова **Одлука за начинот и постапката за воспоставување и примена на програмата на банка за спречување перење пари и финансирање на тероризмот**. Во најголем дел, усогласувањето се однесува на проширување на листата на клиенти коишто треба да бидат предмет на засилена анализа (во кои се користат нови технологии или технологии во развој), како и на соработката со Управата за спречување на перење пари и финансирање на тероризмот. Притоа, во Одлуката се разработуваат минималните стандарди пропишани со Законот за спречување на перење пари и други приноси од казниво дело и финансирање на тероризам коишто треба ги применат банките заради воспоставување соодветна програма, при што секоја банка, зависно од природата на активностите коишто ги врши и од можноста да биде вклучена во перење пари и финансирање на тероризмот, може да вклучи и дополнителни елементи во своите внатрешни акти.

1.2. Унапредување на спроведувањето на рехабилитацијата и на преносот на средствата и обврските на банка во администрација

Во текот на 2010 година, беа извршени **измени и дополнувања на Одлуката за условите и постапката за спроведување на планот за рехабилитација и планот за пренос на средствата и обврските**. Целта на измените беше да се изврши попрецизно:

- разграничување на обврските и надлежностите на одделните лица вклучени во спроведувањето на рехабилитацијата и во преносот на средствата и обврските на банка во администрација;
- дефинирање на активата којашто може да биде предмет на продажба (во случаите кога планот за рехабилитација предвидува продажба на дел од активата на банката во администрација) и дефинирање на средствата и обврските коишто можат да се вклучат во планот за пренос на средствата и обврските на банката во администрација.

Воедно, во 2010 година беа донесени **процедури за спроведување на преносот на средствата и обврските на банка во администрација** и **процедури за спроведување продажба на активата на банка во администрација**. Во процедурите се определуваат одделните фази во спроведувањето на двата плана и активностите коишто треба да ги преземат учесниците во администрацијата.

Постоењето на оваа регулатива создава основа за зголемување на ефикасноста во спроведувањето на администрацијата, како постапка којашто претставува преодно решение, односно преодна постапка за банка којашто се соочува со тешкотии во работењето, кон нејзино закрепнување и натамошно работење или кон излегување од банкарскиот систем.

1.3. Останати активности во доменот на банкарската регулатива

Покрај активностите поврзани со унапредувањето на банкарската регулатива, голем дел од активностите на Народната банка беа насочени кон следење и анализа на новините во меѓународните супервизорски стандарди и практики. Имено, една од најзначајните карактеристики на глобално ниво во 2009 година, а особено во 2010 година, беа силните напори за преточување на искуствата и поуките од финансиската криза во соодветна регулатива којашто ќе овозможи зголемување на отпорноста на финансискиот систем. Во таа насока, една од најзначајните активности во 2010 година е објавувањето на новата глобална регулативна рамка насочена кон зајакнување на отпорноста на банките и банкарските системи, (т.н. Базел 3) од страна на Базелскиот комитет за банкарска супервизија и нејзиното усвојување од највисокиот орган на овој комитет¹⁰⁸ и од лидерите на земјите-членки на Г20¹⁰⁹.

¹⁰⁸ На состанокот на Групата гувернери на централните банки и раководители на супервизорските органи, одржан на 12.09.2010 година, беа потврдени предложените реформи на Базелската капитална спогодба. Групата гувернери на централните банки и раководители на супервизорските органи (Group of Central Bank Governors and Heads of Supervision) е највисок орган на Базелскиот комитет, составен од гувернерите на централните банки и раководителите (директорите) на супервизорските органи (кога супервизорските органи се надвор од централните банки) на земјите-членки на овој комитет.

¹⁰⁹ Содржината на документот беше разгледана и усвоена на Самитот на лидерите на групата земји Г-20, којшто се одржа во ноември 2010 година во Сеул, Република Кореја.

1.3.1. Следење на измените на Базелската капитална спогодба (воведување на Базел 3) и почетна оцена на нивното влијание врз македонскиот банкарски систем

Веднаш по усвојувањето на финалниот документ на измените на Базелската капитална спогодба (Базел 3)¹¹⁰, Народната банка изврши анализа и изработи информација во врска со измените, којашто е објавена на интернет-страницата на Народната банка. Основната цел на информацијата е да даде опис на предлозите на Базелскиот комитет за банкарска супервизија за зајакнување на капиталната рамка (зголемување на потребното ниво на капитал) и воведување меѓународен ликвидносен стандард. Покрај тоа, информацијата содржи оцена на усогласеноста на постојната методологија за утврдување на адекватноста на капиталот пропишана од Народната банка, со барањата на Базел 3. Методологијата на Народната банка се одликува со поголемата претпазливост во поглед на структурата на основниот капитал, во која главен елемент се позициите на акционерскиот капитал. Имајќи предвид дека токму во оваа насока се и измените на базелската капиталната рамка (зајакнување на квалитетот на капиталот преку зголемување на нивото и учеството на акционерскиот капитал), постојната методологија на Народната банка е значително усогласена со барањата на Базел 3. Поради тоа, не се очекува дека банките во Република Македонија би имале потешкотии при исполнувањето на новите стапки на потребен капитал, содржани во предложената реформа на Базелската спогодба. Согласно со Базел 3, воведувањето на новите барања ќе се врши постепено и во подолг временски период, којшто целосно треба да заврши на почетокот на 2019 година. Притоа, за трите стандарди (стапката на адекватност на капиталот, стапката на задолженост и стапките на ликвидност) е предвидена различна временска динамика за следење, воведување и целосна примена.

Во прилог на ваквите очекувања одат резултатите од извршените пресметки согласно со новите капитални барања, на (1) стапката на основниот капитал и активата пондерирана според ризиците, (2) стапката на адекватност на капиталот и на (3) стапката на задолженост¹¹¹ на банките во Република Македонија. Анализирани по одделни банки, стапката на основниот капитал и активата пондерирана според ризиците е над минималните стапки на акционерски, односно основен капитал (4,50%, 6,00%, 7,00% и 8,50%). Само кај една банка овој показател е малку помал од вкупниот минимум од 8,50% (8,39%), а само кај уште една банка моменталниот однос на основниот капитал и активата пондерирана според ризиците е понизок од 10%. Кај сите други банки стапката на основниот капитал и активата пондерирана според ризиците е повисока од 10%, што претставува соодветна основа за постигнување и на вкупната стапка на адекватност на капиталот (8%, односно 10,5%). Во поглед на висината на стапката на задолженост на банките во Република Македонија, на 31.12.2010 година сите банки се далеку над минимумот на оваа стапка од 3%. Стапката на задолженост по одделни банки се движи од 6,1% до 43,6%, додека пондерираната просечна стапка на задолженост на банкарскиот систем изнесува 10,3%. Ваквите резултати претставуваат задоволителен показател за висината на дополнителните трошоци коишто ќе треба да ги направат македонските банки за достигнување на новите капитални барања.

¹¹⁰ Press release - Group of Governors and Heads of Supervision announced higher global minimum capital standards, 12 September 2010

¹¹¹ Стапката на задолженост се пресметува како сооднос помеѓу основниот капитал и вкупната билансна и вонбилансна актива на банките.

Табела бр. 1.3.1**Ниво на новите капиталните барања во банкарскиот систем на Република Македонија со состојба на 31.12.2010 година**

	Минимум	Минимум плус дополнителен износ за зачувување на капиталот	Банкарски систем на Република Македонија - најниска и највисока стапка (31.12.2010)
Стапка на акционерски капитал и актива пондерирана според ризиците	4,5%	7,0%	8,4% - 83,7%
Стапка на основен капитал и актива пондерирана според ризиците	6,0%	8,5%	8,4% - 83,7%
Стапка на адекватност на капиталот	8,0%	10,5%	11,1% - 83,7%
Стапка на задолженост	3%		6,1% - 43,6%

1.3.2. Анализи на меѓународните активности во доменот на банкарската супервизија и регулатива

Покрај анализата на елементите на Базел 3 и нивното влијание врз македонскиот банкарски систем, во текот на 2010 година Народната банка изработи повеќе анализи на актуелните меѓународни активности и трендови во доменот на структурата на банкарската супервизија и регулатива. Како позначајни, можат да се издвојат:

- Анализа на реформата на финансиската супервизија во Европската унија. Оваа анализа содржи информации за активностите во Европската унија за унапредување на микро-прudentната и макро-прudentната финансиска супервизија и дава детален опис на нејзиниот нов изглед. Новиот изглед се состои од две основни компоненти: Европскиот совет на системски ризици, надлежен за спроведување на макро-прudentната финансиска супервизија и Европскиот систем на финансиски супервизори во чиј состав се вклучени и трите нови европски супервизорски институции: Европскиот банкарски орган (ЕБА), Европскиот орган за осигурување и пензиски фондови (ЕИОПА) и Европскиот орган за хартии од вредност (ЕСА). Овие три органи, заедно со националните супервизорски органи на земјите-членки на Европската унија, ќе бидат надлежни за спроведување на микро-прudentниот аспект на финансиската супервизија. Во анализата се подетално прикажани структурата, одговорностите и надлежностите на овие два основни столба на финансиската супервизија на Европската унија. Исто така, анализата содржи и обид за откривање на можните проблеми и слабости во функционирањето на новата финансиска супервизија на Европската унија.

- Информација за мерките на САД за реформа на финансискиот систем заради унапредување на финансиската стабилност, зајакнување на супервизијата на банкарските институции и на работењето на пазарот на капитал, заштита на правата на потрошувачите и подобрување на постапката за затворање на финансиските институции.
- Информација за мерките преземени од страна на владата, централната банка и супервизорскиот орган на Швајцарија за справување со финансиската криза. Информацијата посветува особено внимание на мерките преземени во оваа земја за зголемување на потребното ниво на капитал и зајакнување на нивото на ликвидност кај двете најголеми банки во земјата.
- Анализа на стрес-тестирањето на банкарскиот систем на Европската унија. Анализата претставува краток осврт на основните карактеристики на спроведениот стрес-тест на банкарскиот систем на Европската унија и добиените резултати. Посебен дел од анализата е посветен на резултатите од извршеното стрес-тестирање на четирите банки коишто имаат подружници во Република Македонија.
- Информација за останатите активности на Базелскиот комитет за банкарска супервизија коишто имаат влијание како врз меѓународните банкарски и супервизорски трендови, така и врз идните активности на Народната банка.

2. Активности на банкарската супервизија

2.1. Лиценцирање – издавање дозволи и согласности на банките и штедилниците

Во 2010 година беа спроведени вкупно **107 постапки на издавање дозволи и согласности** од кои 98 кај банките и 9 кај штедилниците. Издадена беше дозвола за статусна промена - присоединување на „Статер банка“ АД Куманово кон „Централна кооперативна банка“ АД Скопје (со запишувањето на оваа промена во Централниот регистар на Република Македонија, на 03.01.2011 година, „Статер банка“ АД Куманово престана да постои како посебно правно лице).

Табела број 2.1.1

Број на постапки за лиценцирање во 2010 година

Вид на барање за издавање согласности/дозволи во 2010 година	Издадени согласности/дозволи		Неиздадени согласности/дозволи		Повлечени барања	
	Банка	Штедилница	Банка	Штедилница	Банка	Штедилница
Именување членови на управен одбор/управител	28	1	2		1	
Именување членови на надзорен одбор	25					
Измена и дополнување на Статутот/Договорот	15	6				1

Стекнување квалификувано учество во банка, односно стекнување над 5%, 10%, 20%, 33%, 50% и 75% од акциите со право на глас во банка	4					
Промена на седиште	1					
Измена на име на банка	1					
Увид во записник на Народната банка	11				5	
Отпочнување со вршење финансиски активности	3				1	
Статусни промени	1					
Согласност за престанок со работа		1				
Вкупно	89	8	2	/	7	1

На барање на штедилницата „Фершпед“ ДОО Скопје, ѝ беше укината дозволата за основање и работење и беше утврдено дека се исполнети условите за спроведување ликвидациска постапка врз оваа штедилница. Во ноември 2010 година беше укината дозволата за основање и работење на АМ „Штедилница Билјана“ ДОО Скопје и беше утврдено дека се исполнети условите за воведување ликвидациска постапка во Штедилницата.

2.2. Супервизија на работењето на банките и штедилниците

Во текот на 2010 година беа извршени вкупно 45 непосредни контроли на работењето на банките, штедилниците и друштвата за помошни услуги на банките во Република Македонија. Од нив, 23 беа контроли на ризиците, додека останатите 22 контроли се однесуваат на контрола на усогласеноста на работењето со прописите.

Од спроведените контроли на ризиците во 2010 година, 3 контроли беа целосни, а 20 беа со делумен карактер. Целосни контроли беа спроведени кај 3 банки и преку нив беше утврдена сигурноста, стабилноста, ризичноста и усогласеноста со прописите на контролираните институции, преку оценка на системот на воспоставени внатрешни контроли, соодветноста на системите за управување со ризиците, како и ефикасноста на корпоративното управување. Во фокусот на спроведените делумни контроли беше управувањето со кредитниот ризик, ликвидносниот ризик, воспоставениот систем за управување со ризиците, усогласеноста со корективните мерки изречени од страна на Народната банка и управувањето со ризикот од несоодветна информативна сигурност. Делумните контроли беа спроведени кај 12 банки, 6 штедилници и 2 друштва за помошни услуги. Кај едно од друштвата за помошни услуги, предмет на контрола беше информативната сигурност, додека кај другото друштво, предмет на контрола беше усогласеноста со изречените корективни мерки во однос на активностите што друштвото ги врши за банката.

Со извршените теренски контроли на ризиците беше утврдена потреба од унапредување на воспоставените правила за управување со поодделните ризици, пред сè на содржината на интерните акти коишто го регулираат процесот на управување со одделните ризици, како и нивно целосно применување во практиката. Во процесот на управување со кредитниот ризик, утврдени се недостатоци во однос на воспоставените критериуми и

практики при одобрување и следење на изложеностите на кредитен ризик, воспоставениот систем за класификација на изложеностите на кредитен ризик и утврдување исправка на вредноста, како и во начинот на спроведување на стрес-тестирањето. Во процесот на управување со ликвидносниот ризик, кај повеќето контролирани институции отсуствува разработување на одделните елементи коишто треба да ги содржи Планот за управување со ликвидносниот ризик во вонредни услови, а кај некои институции е утврдена потреба за унапредување на методологијата за утврдување на очекуваната преостаната рочност на идните парични приливи и одливи.

Кај некои банки е утврдена потреба од зајакнување на воспоставениот систем на управување со ризикот од промена на каматните стапки во портфолиото на банкарските активности, согласно со барањата на регулативата за управување со овој ризик, како и на системите за управување со правниот и репутацискиот ризик во однос на зајакнување на известувањето на раководството за изложеноста на овие ризици. Од аспект на ризикот од перење пари, кај некои банки се откриени слабости во процесот на доставување податоци до Управата за спречување на перење на пари, отсуство на интересен акт за дефинирање на начинот на формирање на профилот на ризик на клиентите, слабости во организациската поставеност на овој сегмент, како и отсуство на план за постојана обука на годишно ниво. Како резултат на овие слабости, утврдени се одредени неусогласености со Законот за банките и подзаконските акти коишто произлегуваат од него, Законот за облигационите односи, Законот за спречување на перење на пари и други приноси од казниво дело и финансирање на тероризам, како и Законот за заштита на потрошувачите при договори за потрошувачки кредити.

Органите на управување и надзор кај најголемиот дел од контролираните институции успеале да воспостават задоволителен систем за управување со ризиците и притоа одговориле на корективните мерки изречени од страна на Народната банка. Истовремено, кај некои од институциите е утврдено дека органите на управување и надзор не успеале во целост да ги исполнат барањата на регулативата со која е уредено нивното работење, поради што Народната банка даде препораки во насока на зајакнување на корпоративното управување. Дадените препораки во најголем дел се однесуваат на извршувањето на надлежностите на органите согласно со регулативата, избегнувањето на постоење судир на интереси, соодветното пријавување на поврзаните лица од страна на лицата со посебни права и одговорности, откривањето на интерните извори на стратески ризик, обезбедувањето соодветна кадровска екипираност, зајакнувањето на системот на интерни контроли, зајакнувањето на воспоставениот систем за контрола на усогласеноста на работењето на банките со прописите, како и унапредувањето на работењето на внатрешната ревизија.

Со делумните контроли, во чиј фокус беше информативната сигурност, беа утврдени слабости во системот на известување на надзорниот одбор, недоволна кадровска екипираност на организациските делови надлежни за информативната технологија, несоодветна поделба на должностите и контрола врз работата на одговорното лице за сигурност на информативниот систем, слабости во договорите со надворешните лица од кои банката користи услуги, постоење судир на интереси на раководните лица, отсуство на интерни акти коишто треба да бидат усвоени, согласно со политиката за сигурност на информативниот систем. При делумните контроли на друштвата за помошни услуги на банките, откриени се слабости поврзани со одредени контролни механизми коишто недостасуваат како резултат на

некомплетната анализа на ризиците, непостапувањето во однос на политиката за сигурност на информативниот систем за примена на одредени превентивни контроли на пристап и неусогласеноста на планот за непрекинатост во работењето со одредбите од склучените договори со банките.

2.3. Корективни активности преземени кон банките и штедилниците

Во 2010 година беа изречени дополнителни мерки кон две банки и со надзорните одбори на две банки беа склучени меморандуми за усогласување со прописите.

Заради утврдените слабости во доменот на управување со кредитниот ризик, ликвидносниот ризик, стратегискиот ризик, оперативниот ризик и останатите ризици, во текот на 2010 година беа преземени редовни мерки, и тоа четиринаесет писмени предупредувања кон пет банки и три штедилници и пет препораки кон три банки и две штедилници (анекс бр. 28 - Мерки изречени од страна на НБРМ во периодот од 01.01.2010 година до 31.12.2010 година). Недостатоците поради кои беа изречени овие мерки, пред сè, се однесуваа на процесите на мерење на очекуваните кредитни загуби, начинот на спроведување на стрес-тестирањето на изложеноста на кредитен и ликвидносен ризик, како и на спречувањето перење пари.

3. Годишна конференција на Групацијата на банкарските супервизори од централна и источна Европа

Во периодот од 15 до 17 јуни 2010 година во Охрид, Народната банка беше домаќин на 23-та годишна конференција на Групацијата на банкарските супервизори од Централна и Источна Европа (БСЦЕЕ)¹¹². Основната цел на оваа Групација е поддршка на соработката помеѓу нејзините членки, како и нивна обука и унапредување. Воедно, таа претставува и форум за размена на знаења и искуства помеѓу членките. Една од целите на оваа групација е да го олесни процесот на интеграција на супервизорските органи на нејзините членки во европскиот систем на банкарска супервизија. На конференцијата во Охрид присуствуваа првите луѓе на банкарските супервизорски органи од Австрија, Албанија, Белорусија, Босна и Херцеговина, Бугарија, Естонија, Литванија, Полска, Русија, Словенија, Словачка, Србија, Украина, Унгарија, Хрватска, Црна Гора, Чешка. Во улога на гости и презентери на Конференцијата присуствуваа и претставници од Банката за меѓународни порамнувања (БИС) од Базел, Швајцарија, од Европската централна банка и од една интернационална банкарска групација.

На Конференцијата учесниците ги разменија своите искуства за две исклучително актуелни теми: (1) Лекциите научени од глобалната економска криза и преземените мерки за зајакнување на отпорноста на банкарскиот систем и (2) Стандардите за мерење на ликвидносниот ризик, со посебен осврт на мерките преземени во текот и по кризата, од страна на одделните супервизорски органи - членки на Групацијата.

¹¹² Групацијата е формирана во 1991 година, а Република Македонија е нејзина членка од 1996 година.